

การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
: กรณีศึกษาโตะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร

อนุชา หวังภักดี

วิชาการค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารการพัฒนาสังคม)
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

พ.ศ. 2553

บทคัดย่อ

ชื่อวิชาการค้นคว้าอิสระ :	การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาโตะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร
ชื่อผู้เขียน :	นายอนุชา หวังภักดิ์
ชื่อปริญญา :	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)
ปีการศึกษา :	2552

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาทัศนคติของโตะอิหม่ามเกี่ยวกับคำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมรวมถึงหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ 2) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของโตะอิหม่ามเกี่ยวกับการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิมและวิธีการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของโตะอิหม่ามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม 4) เพื่อศึกษาผลของการเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม 5) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขวิธีการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญคือ โตะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 12 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เก็บข้อมูลด้วยคำสนทนา จดบันทึก และบันทึกเทปควบคู่ไปกับการสังเกตและลงพื้นที่ภาคสนาม จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามหลักตรรกะเทียบเคียงแนวคิดทฤษฎี จัดหมวดหมู่ในแต่ละด้านแต่ละประเด็น โดยอาศัยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า

1. ทัศนคติของโตะอิหม่ามต่อชุมชน ด้านสังคม พบว่ามีโตะอิหม่ามให้ทัศนคติตรงกันมากที่สุด คือ มองว่าการพัฒนาสังคมเป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับทุกคน รองลงมา มองว่าการพัฒนาสังคมควรใช้โรงเรียนและมัสยิดเป็นศูนย์กลาง สำหรับด้านสิ่งแวดล้อม มีโตะอิหม่ามให้ทัศนคติตรงกันมากที่สุด คือมองว่า ชุมชนต้องช่วยกันอนุรักษ์ คุ้มครอง ดินไม้และสิ่งแวดล้อม รองลงมา มองว่าชุมชนในมัสยิดจะดีได้ก็ต่อเมื่อสิ่งแวดล้อมต้องดีก่อน

2. บทบาทหน้าที่ของโต๊ะอิหม่ามในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคมพบว่า มีโต๊ะอิหม่ามทำบทบาทหน้าที่ในการบริหารพัฒนาชุมชนที่ตรงกันมากที่สุดในเรื่อง การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่แก่ประชาชนรองลงมาคือเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สำหรับด้านสิ่งแวดล้อม มีโต๊ะอิหม่ามทำบทบาทหน้าที่ตรงกันมากที่สุด ในเรื่องการรักษาทรัพยากรของชุมชน รองลงมา มีสองเรื่อง คือ เรื่องการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน และเรื่องการเป็นแกนนำในการปฏิบัติการฟื้นฟู สภาพแวดล้อมในชุมชน

3. ความคิดเห็นของโต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านสังคมพบว่า ความคิดเห็นของโต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตรงกันมากที่สุด ในเรื่อง การร่วมสอดส่องดูแลและรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด รองลงมาคือเรื่อง การร่วมทำบุญ (อะกีเกาะห์) รับผิดชอบต่อเด็กที่เกิดใหม่ สำหรับด้านสิ่งแวดล้อม มีความคิดเห็นของโต๊ะอิหม่ามตรงกันมากที่สุดในเรื่องความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตชุดลอกคูคลองในชุมชน รองลงมา คือ เรื่องการรณรงค์ให้รักษาความสะอาดในชุมชน

4. ผลของการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่าม ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมพบว่า มีผลของการเผยแพร่คำสอนของโต๊ะอิหม่ามตรงกันมากที่สุดในเรื่องสามารถช่วยลงปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนได้รองลงมาสามารถช่วยลงปัญหายาเสพติดได้ในระดับหนึ่ง สำหรับด้านสิ่งแวดล้อม มีผลของการเผยแพร่คำสอนของโต๊ะอิหม่ามตรงกันมากที่สุดในเรื่อง สามารถช่วยทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมดีขึ้น รองลงมา มีการรณรงค์ ปลุกฝังให้รักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. โต๊ะอิหม่ามทุกมัสยิดและผู้นำถือศาสนาอิสลามทุกคน ควรนำหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้องจากคัมภีร์อัลกุรอานและซุนนะห์ (แบบฉบับของศาสดา) มาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

2. โต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามทุกมัสยิดควรจัดอบรมเกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่ แก่เยาวชนมุสลิมและประชาชนทั่วไป

ABSTRACT

Title of Research Paper : The Dissemination of Islam Relating to the Social and Environmental Development : A Case Study of Imams in Bangkok

Author : Mr. Anucha Whungpukdee

Degree : Master of Arts (Social Development Administration)

Year : 2009

The purposes of this study are 1) to study the attitudes of imams towards the Islamic teachings relating to social and environmental development and environmental conservation, 2) to study the roles of imams in Muslim community management and development and the dissemination of Islam relating to the social and environmental development, 3) to study the views of imams on community participation relating to the social and environmental development, 4) to study the results of the dissemination of Islam relating to the social and environmental development and 5) to study problems and solutions of the dissemination of Islam relating to the social and environmental development

The key informants are 12 imams, Islamic leaders. This study was conducted by means of qualitative research based on in-depth interview. The data was collected by means of conversation, note taking and tape recording, as well as observation and field study. All the data collected was logically analysed in comparison to theory and categorised in different aspects.

The findings were summed up as below:

1. The attitudes of imams towards community: In the social aspect, the most shared attitude by the imams is that the social development is a duty of all people. The second most shared attitude is that schools and mosques should be used as the centre for the social development. In the environmental aspect, the most shared attitude by the imams is Community collaboration

in conserving canals, trees and environment. The second most shared attitude is that communities will not be good unless their environment is good.

2. The roles of imams in community management: In the social aspect, the role most shared by the imams is the giving of knowledge about married life to the people in their communities. The second most shared role is the conservation of local arts, culture and identity of the communities. In the environmental aspect, the most shared role in common by the imams is the protection of community resources. The second most shared role is to give knowledge about the protection of community environment and resources to the people and to lead their communities in environmental rehabilitation.

3. The views of imams on the participation of community members: In the social aspect, the most shared view by the imams is the participation in keeping an eye on drug problems and launching anti-drug campaigns. The second most shared view is the participation in the Islamic ceremony for a newborn child (Aqiqah). In the environmental aspect, the most shared view by the imams is the mutual cooperation between communities and district offices in canal dredging. The second most shared view is the launching of campaigns and activities to keep community clean.

4. The results of the dissemination of Islam associated with the social and environmental development: In the social aspect, it resulted the most in a decrease in conflicts among people in the communities. The second most result is a reduction in drug problems. In the environmental aspect, it resulted the most in a better condition of the environment in the communities. The second most result is that the cultivation of environmental protection awareness has been promoted among community members.

Recommendations

1. Imams of all mosques and all Islamic people should strictly conform to the righteous religious principles and teachings of the Holy Quran and the Sunnah the way of the Prophet Muhammad.

2. Imams of all mosques should give Muslim youths and people lectures and knowledge about married life under the Islamic principles.

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์อัลลอฮ์ ทำให้วิชาการค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.สุวิชา เป้าอารีย์ เป็นอย่างสูงที่ได้ทำให้ความกรุณารับเป็นที่ปรึกษาวิชาการค้นคว้าอิสระและได้ให้ความหวังใยติดตามให้คำปรึกษา แนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนสำเร็จได้ด้วยความสะดวก

ขอขอบคุณอาจารย์ วินัย หวังภักดี ที่กรุณาให้คำปรึกษาให้คำแนะนำเนื้อหาสำหรับการเขียนวิชาการค้นคว้าอิสระฉบับนี้แก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามทั้ง 12 ท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึก รวมทั้งโต๊ะครูและเพื่อน ๆ ที่ได้ให้คำชี้แนะช่วยเหลือทุกท่าน

คุณงามความดีอันพึงเกิดจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอมอบแด่คณาจารย์คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ที่มีคุณค่าแก่ผู้ศึกษาและขอขอบคุณทุกท่านที่ช่วยเหลือข้อมูล เอกสาร และให้กำลังใจซึ่งกันและกันตลอดมา

ขอพระองค์อัลลอฮ์ได้ตอบแทนคุณงามความดีแก่บิดา มารดา ผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จทุกอย่างของผู้ศึกษา ตลอดจนภรรยาและลูก ๆ ทุกคนที่คอยให้กำลังใจจนวิชาการค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และนอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความช่วยเหลืออีกมากในการทำวิชาการค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ซึ่งผู้ศึกษาไม่สามารถกล่าวนามได้หมด จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และขอพระองค์อัลลอฮ์จงทรงประทานสิ่งดีงาม และความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต แต่ท่านเหล่านั้น แทนคำขอบคุณในครั้งนี้ด้วยวิสลาม

อนุชา หวังภักดี

เมษายน 2553

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
ABSTRACT	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตและวิธีการศึกษา	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 ความหมายของทัศนคติ	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม	13
2.3 แนวคิดการเผยแพร่คำสอนที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม	16
2.4 แนวคิดการเผยแพร่คำสอนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	19
2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
บทที่ 3 แนวคิด และระเบียบวิธีวิจัย	37
3.1 แนวคิดในการศึกษา	37
3.2 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา	38
3.3 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	40
3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	40

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	41
3.6 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	41
บทที่ 4 ผลการศึกษา	44
4.1 บริบทของศาสนาอิสลามในเขตกรุงเทพมหานคร	44
4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	48
4.3 ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โต๊ะอิหม่าม	58
4.4 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์	67
4.5 สรุปการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะลึกทั้งหมด	72
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	74
5.1 สรุปข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	74
5.2 สรุปผลการศึกษา ทศนคติของโต๊ะอิหม่าม	75
5.3 สรุปผลการศึกษา บทบาทของโต๊ะอิหม่าม	75
5.4 สรุปผลการศึกษา การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	76
5.5 สรุปผลการศึกษา การเผยแพร่คำสอนศาสนาของโต๊ะอิหม่าม	76
5.6 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา	77
5.7 ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป	78
บรรณานุกรม	79
ภาคผนวก	82
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	84
ภาคผนวก ค พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540	89
ประวัติผู้วิจัย	103

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 แสดงจำนวน และค่าร้อยละ ข้อมูลพื้นฐานของไต่ะอีม่าม	49
4.2 วิเคราะห์ทัศนคติของไต่ะอีม่าม แสดงความถี่ และค่าร้อยละ ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม	51
4.3 วิเคราะห์บทบาทของไต่ะอีม่าม แสดงความถี่ และค่าร้อยละ ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม	55
4.4 วิเคราะห์ความคิดเห็นของไต่ะอีม่าม ในการมีส่วนร่วมของ ชุมชน แสดงความถี่ และค่าร้อยละในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม	55
4.5 แสดงความถี่ และค่าร้อยละ ผลของการเผยแพร่คำสอน ของไต่ะอีม่าม ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม	57

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แสดงทัศนคติ พฤติกรรม และส่วนที่เกี่ยวข้อง	9
2.2 แสดงความสัมพันธ์ระบบต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของระบบธรรมชาติ	22

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาอิสลามเป็นระบอบการดำเนินชีวิตที่วิวัฒนาการต่อจากการสอนของศาสดาในอดีตและเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของมุสลิมซึ่งได้มาจากคัมภีร์พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และจาก ซุนนะห์ (พระจริยวัตร คำสอนและการกระทำ) ของท่านศาสดา มุฮัมมัด ซอลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม (ขอความสันติสุขจงประสบแด่พระองค์) และเป็นคำสอนสุดท้ายที่มีเนื้อหาสาระสมบูรณ์ทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เมื่อ ค.ศ. 610 หรือ พ.ศ. 1153 คือเมื่อ 1,431 ปีล่วงมาแล้ว ณ ที่ซึ่งเป็นประเทศซาอุดีอาระเบียในปัจจุบัน คัมภีร์อัลกุรอาน และซุนนะห์ (พระจริยวัตร) ของท่านศาสดามุฮัมมัด ซ.ล. เปรียบเสมือนคลังทางด้านวิชาการ ซึ่งมีความสมบูรณ์พร้อมสรรพ ที่มีประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติในทุกสาขาวิชา ทั้งเป็นคำสอนแนะนำตลอดจนอุทาหรณ์ต่าง ๆ เหมาะสำหรับการค้นคว้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาสังคมให้เจริญรุ่งเรืองมีความสุขและด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันประชากรโลกที่นับถือศาสนาอิสลามมีประมาณ 1,200 ล้านคนกระจัดกระจายอยู่ในประเทศต่าง ๆ ไม่ต่ำกว่า 120 ประเทศทั่วโลก ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีผู้นับถือศาสนาอิสลาม (คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร , 2551 : 79)

จากการสำรวจประชากรในปี พ.ศ. 2551 ปรากฏว่าประเทศไทยมีประชากร 63 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นชาวไทยมุสลิมประมาณ 3 ล้านคน หรือ ประมาณ 5% ของประชากรทั้งประเทศและนับเป็นอันดับ 2 รองจากผู้นับถือศาสนาพุทธ โดยผู้นับถือศาสนาอิสลามส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ สตูล นอกจากนั้นยังกระจัดกระจายอยู่ในภูมิภาคอื่น ๆ คือในจังหวัดต่าง ๆ เกือบจะทุกจังหวัด รวมทั้งในกรุงเทพมหานคร แต่ไม่ว่าชาวไทยมุสลิมจะอยู่ในจังหวัด ไດ ๆ ก็ตาม ก็จะมีเอกลักษณ์อย่างหนึ่งคือ ชาวไทยมุสลิมจะอยู่กันเป็นกลุ่มก้อนคือเป็นหมู่บ้าน และในแต่ละหมู่บ้านก็จะมีมัสยิด หรือสุเหร่า ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ชาวไทยมุสลิมจะต้องไปประกอบศาสนกิจร่วมกัน เป็นที่เรียนหนังสือของเยาวชน และอื่น ๆ โดยมีอิหม่าม ซึ่ง

เป็นผู้ที่ชาวบ้านเลือกขึ้นมาเป็นผู้นำหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น โดยเป็นไปตามหลักการของศาสนาอิสลามที่ใช้ทั่วโลก (คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร , 2551 : 80)

ปัจจุบันสภาพของสังคมมีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งในยุคโลกาภิวัตน์ ประเทศต่าง ๆ มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น โดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีและระบบเครือข่ายสื่อสารอันทันสมัยท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มุ่งไปสู่การแข่งขัน เพื่อแสวงหาความเป็นผู้นำและมหาอำนาจทางเศรษฐกิจจึงทำให้มนุษย์นั้นต้องแข่งขันกัน เพื่อที่จะเป็นผู้นำและมหาอำนาจทางเศรษฐกิจทำให้มนุษย์ต้องแข่งขันกัน เพื่อหาหนทางให้มีชีวิตอยู่รอดและมีความสุข ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของมนุษย์ที่ไม่มีขีดจำกัดและความเห็นแก่ตัว ส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ สังคมหนึ่งพยายามครอบงำเอาโรคเอาเปรียบและฉกฉวยประโยชน์จากอีกสังคมหนึ่งตลอดเวลา โดยผ่านกระบวนการที่เรียกอย่างน่าฟังว่า “การพัฒนา ” ทั้งนี้การพัฒนาได้มีบทบาทอย่างมากตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยนานาประเทศได้เร่งรัดการพัฒนาประเทศของตนผ่านกระบวนการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการพัฒนาการของสังคม

กล่าวได้ว่ามัสยิด หรือสุเหร่านั้นถือเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ถูกสร้างขึ้นตามหลักการของศาสนาอิสลามเพื่อเป็นที่ให้มนุษย์ได้ไปปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ได้ทำความรู้จักกัน ตลอดจนสามารถปรึกษาหารือกัน แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็น เพื่อเพิ่มพูนความรู้และเพื่อให้เกิดความรักใคร่สามัคคี หรือสร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัวชุมชนเล็ก ๆ ตลอดจนถึงการรวมกลุ่มของประชาชาติมุสลิมในโลก มัสยิดแต่ละแห่งจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้น ๆ และมีโต๊ะอิหม่ามเป็นผู้นำชุมชนและถ่ายทอดคำสอนของศาสนา

จากอดีตที่ผ่านมา ตั้งแต่สมัยของท่านศาสดามูฮัมหมัด (ซ.ล.) ได้สร้างมัสยิดเป็นสถาบันที่เป็นศูนย์กลางรวมในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวมุสลิมทางด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านศาสดามูฮัมหมัด (ซ.ล.) ได้สร้างมัสยิดขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ชุมชนของชาวมุสลิมหรืออุมมะฮ์ของท่านจากที่ต่าง ๆ โดยท่านเป็นผู้นำในการประกอบศาสนกิจของชุมชนนั้นภารกิจดังกล่าวนี้ได้ดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันดังคำอธิบายที่ว่า “ ชาวมุสลิมจะไปรวมกันทำละหมาดที่มัสยิดเป็นประจำทุกวัน วันละ 5 เวลา มัสยิดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของการปรึกษาหารือและช่วยเหลือกันทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งเรื่องส่วนตัวและหมู่คณะ ” (เสาวนีย์ จิตหมวด , 2527) โดยมีอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดทำหน้าที่บริหารกิจการสืบทอดเจตนารมณ์ของท่านศาสดา

โดยรวมด้วยเหตุและผลดังกล่าวหน้าที่ของมัสยิด, อิหม่าม และคณะกรรมการมัสยิด ที่มีต่อชุมชน ย่อมเป็นผลดีต่อชุมชนนั้น ๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาขึ้น และจะเป็นการพัฒนาที่ดีที่สุดเพราะ

มุ่งหวังที่จะพัฒนาคน พัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ให้มีคุณภาพเป็นประการสำคัญ ฉะนั้น มัสยิดจึงเป็นศูนย์รวมศรัทธาของบรรดามุสลิม ชีวิตของบรรดามุสลิมย่อมผูกพันอยู่กับมัสยิด เพราะมัสยิดมีความสำคัญต่อชีวิตมุสลิมนับตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งตายลง ดังนั้นจึงเป็นเอกลักษณ์สำคัญประการหนึ่งของศาสนาอิสลามที่มีมัสยิดอยู่ที่ใด ก็ต้องเข้าใจว่ามีชาวมุสลิมอยู่ที่นั่น

แต่ละมัสยิดจะต้องมีอิหม่ามเป็นประธานกรรมการ โดยอิหม่ามมักจะได้รับการคัดเลือกมาจากคนที่ชาวบ้านยกย่องนับถือว่าเป็นผู้ที่มีศีลธรรม มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้ มีหน้าที่แนะนำ สั่งสอนคน โดยเฉพาะคนในชุมชนให้เคร่งครัดอยู่ในศาสนา สอนให้เด็กและผู้ใหญ่สามารถที่จะอ่านคัมภีร์ อัลกุรอานได้ เป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมทางศาสนาในชุมชนตลอดจนให้คำปรึกษา และข้อชี้แนะเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามครรลองของศาสนาอิสลามแก่สมาชิกชุมชน หน้าที่หลักคือเป็นอิหม่าม (ผู้นำ) นำละหมาด 5 เวลาในทุก ๆ วัน นอกจากนี้ทุก ๆ วันศุกร์หลังเที่ยงวัน จะทำหน้าที่นำละหมาดวันศุกร์ (ละหมาดญุมอัต) ที่มีมัสยิด โดยมีผู้ช่วยอีก 2 คน คือคอดีบ และบิหลัน ช่วยในการดำเนินการจัดพิธีละหมาดและอ่านบทเทศน์ ฉะนั้นหน้าที่ของอิหม่ามจึงไม่ได้มีขอบเขตจำกัดแต่เพียงที่มัสยิดในการนำละหมาดเท่านั้น แต่มีหน้าที่อื่น ๆ อีกมากมาย

ดังนั้นการที่มีมัสยิดจะทำหน้าที่บริการแก่สังคม หรืออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้ดังที่เป็นมาตั้งแต่อดีตได้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับผู้นำของมัสยิดนั้น คือ อิหม่าม คอดีบ บิหลัน และคณะกรรมการมัสยิด เพราะตัวมัสยิดคืออาคาร ซึ่งตัวอาคารไม่สามารถจะทำหน้าที่อื่นใดได้ นอกจากตัวบุคคลจะช่วยทำให้มัสยิดเกิดหน้าที่หรือมีบทบาทขึ้นมาในฐานะสถาบัน ซึ่งหากมัสยิดใดมีอิหม่ามที่เป็นผู้นำที่ดีมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการพัฒนาคนในชุมชนและสิ่งแวดล้อม ก็จะทำให้มัสยิดมีบทบาทหน้าที่ในด้านต่าง ๆ เช่น บทบาทด้านศาสนา การศึกษา เศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังเช่นในสมัยท่านศาสดามูฮัมหมัด (ซ.ล.) โตะอิหม่ามและคณะกรรมการบริหารมัสยิดจะเป็นแกนหลักที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนมุสลิม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างดีเลิศ

ฉะนั้นในการศึกษาวิจัยนี้ จะกล่าวถึงทัศนคติของโตะอิหม่าม (ผู้นำ) ในชุมชนและการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ผู้ซึ่งเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนมวลชนในชุมชนนั้น ๆ ให้เกิดการพัฒนาสังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ พร้อมทั้งยังสามารถที่จะขยายไปยังคนกลุ่มใหญ่ที่เราเรียกว่าสังคมอีกด้วย ถือได้ว่าตำแหน่งโตะอิหม่ามนั้นเป็นที่ตำแหน่งที่น่าสนใจในการศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ศาสนาอิสลามมีมัสยิดเป็นศาสนสถาน และมีโตะอิหม่ามเป็นผู้นำชุมชน เป็นสถาบันศาสนาที่เป็นระบบย่อยระบบหนึ่งในสังคมไทย ดังนั้นหากระบบนี้ทำงานได้ดี มีประสิทธิภาพตามศาสนบัญญัติ

ย่อม ส่งผลดีที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องไปยังสถาบันหรือระบบอื่น ๆ เช่น ครอบครัว การศึกษา การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ และส่งผลไปถึงระบบใหญ่คือระดับประเทศชาติ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง “การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาโตะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร” ผู้ศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1.2.1 เพื่อศึกษาทัศนคติของโตะอิหม่ามเกี่ยวกับคำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมรวมถึงหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

1.2.2 เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของโตะอิหม่ามเกี่ยวกับการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิมที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.2.3 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของโตะอิหม่ามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.2.4 เพื่อศึกษาผลของการเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.2.5 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขวิธีการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.3 ขอบเขตและวิธีการศึกษา

การศึกษางานวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ยึดหลักการตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 12 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant)

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาทัศนคติของโตะอิหม่ามและการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาทัศนคติและวิธีการเผยแพร่ของ โต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับคำสอนในศาสนาอิสลามกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมทำการศึกษาที่มีสยิดในเขตกรุงเทพมหานคร

1.3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2552 – เดือน มีนาคม 2553

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประโยชน์ที่คาดว่าจะรับได้มีดังต่อไปนี้

1.4.1 ทำให้ทราบถึงทัศนคติของ โต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับคำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมรวมถึงหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

1.4.2 ทำให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของ โต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิมที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.4.3 ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของ โต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.4.4 ทำให้ทราบถึงผลของการเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.4.5 เพื่อหาแนวทางการแก้ไขวิธีการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาทัศนคติเรื่อง “การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาโตะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย โดยจำแนกออกได้ดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับทัศนคติ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม
- 2.3 แนวคิดการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม
- 2.4 แนวคิดการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ (Attitude) เป็นศัพท์จิตวิทยาทางการศึกษา เป็นความเชื่อ ความรู้สึก และเครื่องแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของ “ทัศนคติ” ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 393) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า หมายถึง แนวความคิดเห็น

นิพนธ์ คันธเสวี (2511: 3) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่บ่งบอกของการแสดงออกของบุคคลที่กระทำต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

ซูชีพ อ่อนโคกสูง (2522 : 108) ให้ความหมายว่า ทัศนคติ คือ ความพร้อมที่จะตอบสนอง หรือแสดงความรู้สึกต่อวัตถุ สิ่งของ คน สัมผัสอื่น ๆ ตลอดจนสถานการณ์ ซึ่งความรู้สึกหรือการตอบสนองดังกล่าวอาจเป็นไปได้ในทางชอบ (เข้าไปหา) หรือไม่ชอบ (ถอยหนี)

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 3) ได้ให้ความหมายว่า ทัศนคติ หมายถึง ความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิริยาเฉพาะอย่างต่อสภาพการณ์ภายนอก

Allport (1935, อ้างถึงในทิพวรรณ กิตติวิบูลย์, 2542 : 5) ให้ความหมายว่า ทัศนคติคือสภาพทางจิตหรือประสาทของความพร้อมที่จัดรูปขึ้นจากประสบการณ์และส่งอิทธิพลในทางกำกับหรืออิทธิพลไม่อยู่นิ่งแก่การตอบสนองของบุคคลตัวที่หมาย และสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง

เจดส์คัลด์ โฆวาสิन्छ (2520, อ้างถึง รุ่งนภา บุญคุ้ม, 2536 : 53) กล่าวว่าทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ อันเป็นผลเนื่องจากการเรียนรู้ประสบการณ์ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคล แสดงพฤติกรรม หรือแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งอาจเป็นไปได้ ในทางสนับสนุนหรือคัดค้านก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขบวนการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบวิธีของสังคม หรือ ปรากฏให้เห็นได้ชัดในกรณีที่สิ่งเร้านั้นเป็นสิ่งเร้าทางสังคม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2542:3) กล่าวว่าทัศนคติหมายถึง ความพร้อมในการกระทำของ บุคคลต่อสิ่งใด บุคคลใด ความพร้อมดังกล่าวของบุคคลเห็นได้จากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงต่อสิ่งนั้นว่า ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

สรุปได้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งพร้อมที่จะดำเนินการ เพื่อตอบสนองความรู้สึกนั้น ๆ เมื่อมีสิ่งเร้า (วัตถุ คน สัมผัสต่าง ๆ สถานการณ์) ให้เกิดพฤติกรรม

2.1.2 ลักษณะองค์ประกอบของทัศนคติ

2.1.2.1 ลักษณะของทัศนคติ

ทัศนคติเป็นสิ่งที่บอกทิศทางของอาการแสดงออกของบุคคล ที่จะกระทำต่อ สิ่งใดหรือบุคคล หรือสถานการณ์ ทัศนคติ มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ (จิตวิทยา สุวรรณะชญ, 2520: 602-603) คือ

- 1) ทัศนคติเป็นสภาวะก่อนที่พฤติกรรมจะโต้ตอบ (Predisposition to Respond) ต่อเหตุการณ์หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะหรือจะเรียกว่า ความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมจริง
- 2) ทัศนคติจะมีความคงตัวอยู่ในช่วงระยะเวลา (Persistent, Overtime) แต่ มิได้หมายความว่า จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง
- 3) ทัศนคติเป็นตัวแปรแฝงที่นำไปสู่ความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมและ ความรู้สึกนึกคิด ไม่ว่าจะเป็นไปได้ในรูปของการแสดงออกโดยวาจา หรือการแสดงออกโดยความรู้สึก ตลอดจนการที่จะต้องเผชิญหรือหลีกเลี่ยงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
- 4) ทัศนคติมีคุณสมบัติของแรงจูงใจในอันที่จะทำให้บุคคลประเมินผลและ เลือกรูปแบบใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าไปถึงการกำหนดทิศทางของพฤติกรรมจริงด้วย

นอกจากนี้ ลักษณะสำคัญของทัศนคติ ยังอาจแยกพิจารณา (รุ่งนภา บุญคุ้ม, 2536:54) ได้ดังนี้

- 1) ทัศนคติไม่ใช่พฤติกรรมเปิดเผยที่มีต่อวัตถุทางสังคม หรือบุคคลแต่เป็นสภาพที่ ไกล่ชิดต่อเนื่องกับการกระทำ

2) ทักษะเป็นเครื่องกระตุ้นอย่างสำคัญที่จะกำหนดพฤติกรรมเปิดเผยของบุคคล แต่ในขณะเดียวกันก็อยู่ในขอบเขตจำกัดของบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

3) ก่อนที่จะเกิดทัศนคติต้องมีสิ่งเร้า ทัศนคติเป็นเพียงพฤติกรรมแบบปกปิด

2.1.2.2 องค์ประกอบของทัศนคติ

องค์ประกอบของทัศนคติ (Attitude Component) (จิตวิทยา สุวรรณชะฎ, 2520:603-604) แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

1) ส่วนของความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง บรรดาความรู้สึกที่ชอบหรือไม่ชอบ รัก หรือเกลียด หรือกลัว ซึ่งเป็นเรื่องของอารมณ์ของบุคคล

2) ส่วนของสติหรือเหตุผล (Cognitive Component) เป็นเรื่องการใช้เหตุผลของแต่ละบุคคลในการจำแนกความแตกต่าง ตลอดจนผลต่อเนื่อง ผลได้ ผลเสีย กล่าวคือ การที่บุคคลสามารถนำเอาคุณค่าทางสังคมที่ได้รับการอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดมาใช้ในการวิเคราะห์พิจารณา ประอบเหตุผลของการที่ตนจะประเมินข้อแตกต่างระหว่างส่วนนี้กับความรู้สึก คือ การพิจารณาของบุคคลในส่วนนี้จะมีลักษณะปลอดภ้ยจากอารมณ์ แต่เป็นเรื่องของเหตุผล อันสืบเนื่องมาจากความเชื่อของบุคคล

3) ส่วนของแบบพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้มที่จะมีพฤติกรรม (action Tendency) แนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมนี้ จะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่อกับส่วนของความรู้สึก ตลอดจนส่วนของสติและเหตุผล ส่วนของแบบพฤติกรรมนี้เป็นส่วนที่บุคคลพร้อมที่จะปฏิบัติหรือแสดงออกต่อเหตุการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (จิตวิทยา สุวรรณชะฎ, 2520 : 603-604)

2.1.3 การเกิดทัศนคติ (Attitude Formation)

ธีรพร อุวรรณโณ (2529:10-11) กล่าวว่า ทัศนคติเกิดจากการเรียนจากสภาวะแวดล้อมบุคคลได้รับอิทธิพลในการสร้างทัศนคติ ดังนี้

2.1.3.1 อิทธิพลจากพ่อแม่ เด็กวัยเข้าเรียนจะพัฒนา ค่านิยม (Value) ความเชื่อ (Believe) และความรู้สึกนึกคิดขึ้นมาในกรอบของครอบครัวที่มีพ่อแม่เป็นหลัก พ่อแม่มีอำนาจให้คุณต่อเด็กทำดี และมีอำนาจให้โทษเมื่อเด็กทำสิ่งใดไม่ดีหรือพ่อแม่ไม่เห็นด้วย

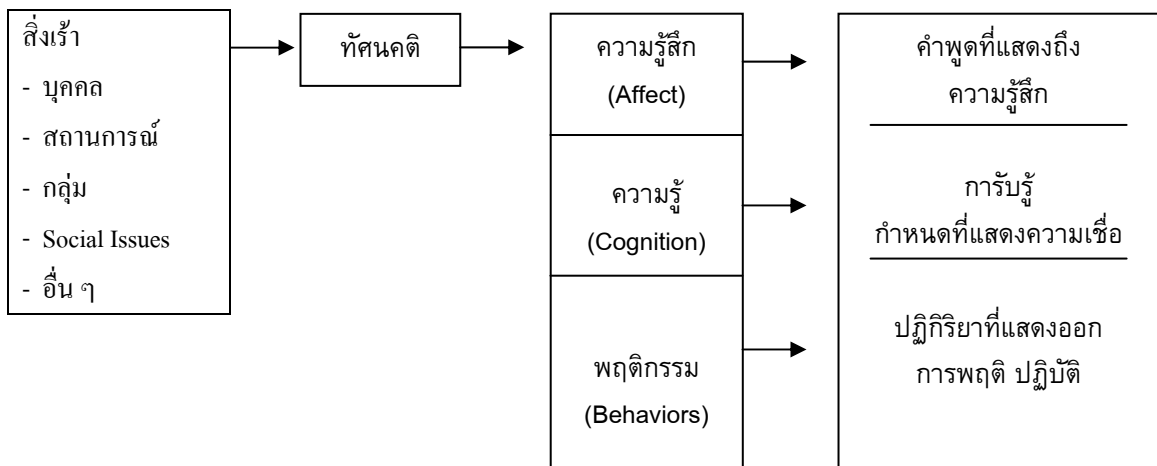
2.1.3.2 อิทธิพลจากกลุ่มต่าง ๆ เด็กวัยเข้าเรียนจะได้รับอิทธิพลจากครู กลุ่มเพื่อน และกฎระเบียบต่าง ๆ ตลอดจนหนังสือเรียน ก็พัฒนาทัศนคติต่อเด็กในวัยเรียน แต่ครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กด้วย ตลอดจนแรงกดดันจากภายนอก วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีบรรทัดฐานทางสังคม เป็นสิ่งกำกับทัศนคติของทั้งในภาวะเป็นเด็กและเป็นผู้ใหญ่

2.1.3.3 อิทธิพลจากประสบการณ์สร้างตัว ประสบการณ์ในวัยเด็กมีอิทธิพลต่อการพัฒนาของบุคคล รวมทั้งการพัฒนาทัศนคติด้วยการได้พบเห็นบ่อย ๆ ก็เป็นทางก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีแก่กันได้ การพบระหว่างคนต่างสัญชาติ แต่ก็มียังมีองค์ประกอบหลายอย่างที่เกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อกัน ตัวประกอบเหล่านี้ ได้แก่

- 1) การพบกันต้องมีการติดต่อกันนานพอสมควร
- 2) พบกันในการทำงานร่วมมือกัน
- 3) ต้องมีสถานภาพเท่าเทียมกัน
- 4) มีวัตถุประสงค์และความเชื่อคล้าย ๆ กัน

2.1.3.4 อิทธิพลจากสื่อมวลชน รวมถึง วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งที่ชัดเจนที่สุด คือการโฆษณาประชาสัมพันธ์ อิทธิพลของสื่อมวลชนอาจเรียกได้ว่าจะมีมากที่สุด

Triandis (1971 อ้างถึงใน พลเทพ จันทรสีประเสริฐ, 2526 : 4) ได้ให้ความเห็นว่า ทักษะที่มีใช้สิ่งที่มาแต่กำเนิด (Inborn) (ภาพที่ 2.1) หากพัฒนาขึ้นมาภายหลังเป็นผลของปัจจัยต่าง ๆ อันเป็นภูมิหลังของบุคคลนั้น ๆ เช่น ชาติกำเนิด การศึกษาอบรมที่ได้รับ ประสบการณ์ในชีวิตสภาพแวดล้อมที่เผชิญอยู่ด้วย สรุปได้ว่า ทักษะที่มีที่มาจากสิ่งเร้า ซึ่งมาในรูปแบบประสบการณ์โดยตรง และประสบการณ์โดยอ้อม ผ่านขบวนการเรียนรู้ แล้วผ่านออกไปสู่พฤติกรรมการแสดงความคิดเห็นหรือแสดงเหตุผล ซึ่งเป็นปฏิกิริยาตอบสนอง

ภาพที่ 2.1 แสดงทัศนคติ พฤติกรรม และส่วนที่เกี่ยวข้อง

ที่มา : Triandis (1971 อ้างถึงใน พลเทพ จันทรสีประเสริฐ, 2526 : 12)

2.1.4 หน้าที่และประโยชน์ของทัศนคติ

หน้าที่และประโยชน์ของทัศนคติมี 4 ประการ (Katz, 1960 อ้างถึงใน จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์วัฒน์, 2529:9) คือ

2.1.4.1 หน้าที่ให้ความเข้าใจ (Understanding or Knowledge Function) ทัศนคติหลายอย่างช่วยให้เข้าใจโลกและสภาวะแวดล้อม ได้เรียนรู้ และเข้าใจ การกระทำของบุคคลในสังคม สามารถอธิบายและคาดคะเนการกระทำของตนเองและบุคคลอื่น

2.1.4.2 หน้าที่ป้องกันตนเอง (Ego-defense or Protect their Self esteem) บ่อยครั้งที่บุคคลจำเป็นต้องหาทางออกให้กับตัวเองว่า การที่ตนทำเช่นนั้นก็เพราะมีความจริงใจกับเพื่อนฝูง

2.1.4.3 หน้าที่ในการปรับตัว (Adjective Function of Need Satisfaction) ทัศนคติจะช่วยบุคคลในด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคม โดยปกติบุคคลมักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับเป็นสำคัญ และจะพัฒนาทัศนคติตามแนวทางที่คาดว่าจะเป็นสนองตอบความต้องการของตนได้ เช่น คนหันมาศึกษาเล่าเรียน เพราะเชื่อว่าการศึกษาสูงจะช่วยให้มีชีวิตที่ดีขึ้น

2.1.4.4 หน้าที่แสดงออกซึ่งค่านิยม (Value Expression) ทัศนคติช่วยให้บุคคลได้แสดงออกซึ่งค่านิยมของตนเอง ตัวอย่าง คนที่มีความซื่อสัตย์มาก ก็จะแสดงออกโดยการไม่ชอบล้อราษฏร์บังหลวง

2.1.5 การเปลี่ยนทัศนคติ

2.1.5.1 สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ทัศนคติของเรามีต่อสิ่งต่าง ๆ เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ทั้งสิ้นดังนั้นจึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามประสบการณ์ที่ได้รับเพิ่มขึ้น แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจจะเร็วหรือช้า สุดแต่ประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ และการที่บุคคลจะมีทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ย่อมได้รับอิทธิพลจากทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้นอยู่ด้วย และเกี่ยวข้องกันเสมอ (พัชนี วรกวิน, 2526:71) คือ เชื่อว่า สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมี 3 ประการ คือ

- 1) บุคคลเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้โดยอาศัยแรงจูงใจ
- 2) บุคคลเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้โดยอาศัยเทคนิคอันเหมาะสม
- 3) บุคคลเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้โดยอาศัยการแนะนำหรือปฏิบัติจริง

2.1.5.2 กระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

กระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติประกอบด้วยขั้นต่าง ๆ 5 ขั้น (พัชนี วรกวิน, 2526:85-86) คือ

1) การใส่ใจ (Attention) เป็นความสนใจในการรับฟัง ถ้าบุคคลไม่ให้ความสนใจที่จะฟังแล้ว ขบวนการต่อไปจะไม่เกิดขึ้น และจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ สาเหตุที่ทำให้ความสนใจ ได้แก่ ผู้สื่อความและเนื้อหาของสารนั้น

2) ความเข้าใจ (comprehension) เป็นความเข้าใจในความหมายของสารนั้น ความยากหรือง่ายเกินไป จะทำให้ผู้ฟังไม่สนใจและไม่เข้าใจ

3) การยอมรับ (Acceptance) เป็นผลมาจากข้อ 1 และ ข้อ 2 หากบุคคลตั้งใจฟังและเข้าใจแจ่มแจ้งจะเกิดการยอมรับ แต่หากไม่สนใจและไม่มีความเข้าใจ ไม่เกิดการยอมรับขึ้น

4) การเก็บเอาไว้ (Retention) เป็นความคงทน อาจเก็บไว้ระยะหนึ่ง เมื่อเวลาผ่านไป อาจเปลี่ยนไป หรืออาจจะยังคงอยู่ ถ้าตัวผู้สื่อมีความน่าเชื่อถือมาก การเก็บไว้จะคงทนและอยู่ได้นาน

5) การกระทำ (Action) บุคคลเมื่อเปลี่ยนทัศนคติ ก็จะเปลี่ยนด้วยการกระทำด้วยซึ่งมีผลต่อส่วนรวมและสังคม ถ้าเราเปลี่ยนความเชื่อแล้ว แต่ไม่ได้ลงมือกระทำก็จะมีผลกระทบต่อกระเทือนกับใคร

2.1.5.3 วิธีการเปลี่ยนทัศนคติ

พจนี เพชรบูรณิน (2519:64) ได้กล่าวถึงวิธีการเปลี่ยนทัศนคติที่ให้ผลดีที่สุดวิธีหนึ่งได้แก่ การเปรียบเทียบมาตรฐานการประเมินค่าของตนในสิ่งนั้นกับของผู้อื่น ซึ่งตนยกย่องเลื่อมใสว่าเป็นสิ่งถูกต้อง นั่นคือ พยายามใช้เหตุผล (Rationalize) ในการสร้างทัศนคติ ซึ่งอาจทำได้ 3 ทางคือ

1) การให้ความรู้ (Knowledge) มีวิธีการนิยมไว้ 3 วิธีคือ

- (1) วิธีการบอกเล่า (Telling method)
- (2) วิธีการแสดง (Showing method)
- (3) วิธีจัดทำ (Doing method)

2) การทำงานและอาศัยอยู่ร่วมกัน รวมทั้งการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (co-operation) การทำงานร่วมกันจะก่อให้เกิด

- (1) ความเห็นใจซึ่งกันและกัน
- (2) ความเป็นกันเอง
- (3) การรู้จักนิสัยซึ่งกันและกัน
- (4) การผูกมิตร
- (5) การมีโอกาสชี้แจงหรือปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน

3) การให้ความช่วยเหลือ (Aids) ได้แก่

- (1) การให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการและเจ้าหน้าที่
- (2) การให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน
- (3) การให้ความช่วยเหลือด้านวัตถุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้

2.1.6 การวัดทัศนคติ

เนื่องจากวัดทัศนคติเป็นการวัดภาวะโน้มเอียงในการแสดงออก ไม่ใช่เป็นการกระทำแต่เป็นความรู้สึก ซึ่งมีลักษณะอัตนัย (Subjective) บุคคลอาจไม่ให้อรรถาธิบายความจริงด้วยความจริงใจ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องส่วนตัว และการแสดงออกต่อสิ่งใดนั้นไม่ว่าเป็นรูปวาจาหรือการเขียนก็ตาม บุคคลมักจะไตร่ตรองถึงความเหมาะสมตามสภาพการณ์ทางสังคม คือ ตามปกติวิสัย ตามค่านิยม ตามการตอบรับ และการใช้ยอมรับ และการเห็นชอบหรือไม่ชอบของคนส่วนใหญ่ในสังคม ดังนั้น จึงยังไม่มีผู้ใดค้นพบว่าวิธีการที่จะวัดทัศนคติหรือทำที่ความรู้สึกของบุคคลโดยตรง อันจะเป็นดัชนีที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้อย่างชัดเจน นอกจากเพียงการบันทึก จากคำพูด การวัดทัศนคติจึงเป็นเพียงการบันทึกจากคำพูด และพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างคำพูดของบุคคลนั้น กับสิ่งหรือค่านิยมของเขา ที่ผู้ทำการวัดสามารถมองเห็น และนี่ก็เป็นเพียงการคาดประมาณ (Estimate) ทัศนคติของบุคคลนั้นเท่านั้น ตามที่ปฏิบัติกันอยู่ในการหาข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ อาจเก็บรวบรวมได้โดยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้ (ธีรพร อุวรรณ โณ, 2529 : 21)

1. การสังเกตจากพฤติกรรมของบุคคล วิธีการนี้กระทำได้ยากถึงกระทำได้ผลลัพธ์ ก็ยังไม่อาจให้ความมั่นใจได้ว่าจะแม่นยำตรงจริง ดังได้กล่าวแล้วว่า การแสดงออกของบุคคลเป็นอากัปกริยานั้น อาจไม่สะท้อน หรือสื่อให้เราทราบถึงทัศนคติที่แท้จริงของเขาได้

2. วิธีการรายงานด้วยคำพูด (Verbal Report) ซึ่งมักจะใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และ/หรือสัมภาษณ์ (Interview) ที่มีลักษณะแบบปรนัย (Objective)

3. วิธีแปลความ (Interpretive Method) วิธีที่ 3 นี้ เป็นวิธีหาทัศนคติของบุคคลแบบอัตนัย โดยที่ผู้ถูกถามมักไม่ตระหนักถึงวัตถุประสงค์ของผู้ทำการศึกษา ไม่ระแวงสงสัยหรือ รู้สึกหวั่นเกรงที่จะตอบคำถามหรือแสดงความรู้สึกนึกคิด และไม่จำกัดในการตอบ ทั้งในด้านเวลาและขอบเขตของเนื้อหา เป็นวิธีที่สามารถวัดทัศนคติของบุคคลได้ชัดเจน ละเอียดยิ่งที่สุด แต่มีข้อจำกัดอยู่ที่ว่า ต้องใช้ผู้ศึกษาที่มีความสามารถมีความชำนาญทางจิตวิทยาอย่างลึกซึ้งและใช้เวลามาก จึงเหมาะสำหรับการใช้กับคนจำนวนน้อย

Thurstone (1967 อ้างถึงใน รุ่งนภา บุญคุ้ม, 2536 : 38) มีความคิดเห็นได้ว่า ทักษะคิดจะวัดโดยตรงไม่ได้ แต่จะต้องวัดจากการแสดงออกในรูปความคิดหรือภาษาพูด เขาจึงใช้การวัดทัศนคติจากคำตอบว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับข้อความในแบบวัดทัศนคติ

Second (1964 อ้างถึงใน รุ่งนภา บุญคุ้ม, 2536 : 40) กล่าวว่า Likert ได้สร้างแบบวัดทัศนคติโดยกำหนดข้อความทุกข้อในแบบวัดทัศนคติที่มีความสำคัญเท่ากันหมดคะแนนของผู้ตอบแต่ละคนคือผลรวมของคะแนนทุกข้อในแบบวัดทัศนคติ Likert เห็นว่าผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งใดก็ย่อมจะมีโอกาสตอบเห็นด้วยกับข้อความที่สนับสนุนสิ่งนั้นก็จะมีมาก และโอกาสที่จะตอบเห็นด้วยกับข้อความที่ต่อต้านสิ่งนั้นก็จะมีน้อย และโอกาสที่ตอบเห็นด้วยกับข้อความที่ต่อต้านสิ่งนั้นก็จะมีมากคะแนนรวมของทุกข้อจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นทัศนคติของผู้ตอบในแบบวัดทัศนคติในแต่ละคน

Nunnally (1959 อ้างถึงใน รุ่งนภา บุญคุ้ม, 2536: 42) มีความคิดเห็นว่าการวัดทัศนคติด้วยวิธีตรงที่สุด คือ การถามบุคคลที่เราต้องการจะวัดว่ามีปฏิกิริยาอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับข้อความต่าง ๆ ในแบบวัดที่จัดเรียงไว้ให้

สำหรับการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้เลือกใช้วิธีการวัดทัศนคติแบบมาตราประเมินค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบน (Standard Diviation)

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

2.2.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

คำว่า “อิสลาม” ในภาษาอาหรับ หมายถึง การยอมจำนน และยอมทำตาม ซึ่งมาจากรากศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพ สารสำคัญของความสันติ คือ การยอมจำนนต่อพระเจ้าและต่อพระประสงค์ของพระองค์และการแสดงออกถึงพระประสงค์ของพระองค์ นั่นคือ คำสั่งและระบบภายในการสร้างสรรคของพระองค์ (อัครมุรตุดีน อะฮฺมัด, มาญิด เอช. เอ ฮาซิม และ กัชชี อัล ฮาซิม , 2547 : 200)

“อิสลาม” เป็นชื่อศาสนา หรือระบอบการดำเนินชีวิตที่มีการศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว พระนาม “อัลลอฮ์” อิสลามเป็นศาสนาของอัลลอฮ์ (พระเจ้าเป็นเจ้า) ที่ประทานแก่มนุษยชาติตั้งแต่มีมนุษย์คนแรกโดยผ่านศาสนา (นบี หรืออรุสูล ซึ่งเป็นมนุษย์) ให้เผยแพร่คำสอนของพระองค์แก่มนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัย ตามสภาพและวิวัฒนาการของสังคมในยุค หรือสมัยนั้น ๆ และอัลลอฮ์ได้ทรงให้คำสอนของพระองค์ครบครัน เป็นระบอบการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ที่สุดในสมัยของท่านนบี มุฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงประสบแก่ท่าน) ศาสดาท่านสุดท้าย เมื่อ ค.ศ. 610 หรือ พ.ศ.1153 คือประมาณ 1,400 กว่าปีล่วงมาแล้ว ณ ดินแดนซึ่งเป็นประเทศซาอุดีอาระเบีย (มานี ซูไทย, 2544:7)

อิสลาม คือ ศาสนาที่อัลลอฮ์ ได้ประทานมาเป็นแบบอย่างแก่มนุษยชาติ เป็นหลักประกันให้ ความผาสุกแก่ปัจเจกและส่วนรวม ทั้งทางสังขารและวิญญาณ ทางวัตถุและจิตใจตลอดจน โลกนี้และ โลกหน้า

2.2.2 หลักการสำคัญของศาสนาอิสลาม

หลักการสำคัญของศาสนาอิสลามที่มุสลิมจะต้องยึดมั่นมี 2 ประการ ได้แก่ หลักการศรัทธา และหลักการปฏิบัติ (การิม อับดุลเลาะฮ์, 2552 : 2-4)

2.2.2.1 หลักการศรัทธาของศาสนาอิสลาม (รูก์นอหฺมาน) มี 6 ประการ ดังนี้

1) ศรัทธาในอัลลอฮ์ คือ อัลลอฮ์ เป็นพระเจ้าองค์เดียว ผู้ทรงอำนาจนั้นคือ อัลลอฮ์ พระองค์ทรงไว้ซึ่งความเอกราชในการดำรงอยู่ พระองค์ทรงอยู่ในสถานะนิรันดร์และการ สร้างสรรค์ตลอดจนการบริหารควบคุมสรรพสิ่งด้วยอำนาจของพระองค์แต่เพียงผู้เดียว

2) ศรัทธาในบรรดามลาอิกะฮ์ (ทูตสวรรค์) ของอัลลอฮ์ คือ มุสลิมมีความ เชื่อว่า มลาอิกะฮ์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้รับสนองคำสั่งของพระเจ้ามาสู่การปฏิบัติต่าง ๆ ตามที่พระองค์ได้ บัญชาลงมา โดยไม่ขัดขืน หรือคือดิ่ง มลาอิกะฮ์ไม่มีรูปร่าง ไม่มีเพศ ไม่มีการดำเนินชีวิตเหมือน มนุษย์ เป็นผู้นำสารจากอัลลอฮ์ไปยังศาสดา เป็นผู้แจ้งข่าวดีและข่าวร้าย มลาอิกะฮ์บางท่านถูกส่งมา ประจำหน้าที่หัวใจช่วยขวาคือคอยจดบันทึกการกระทำดีและการกระทำชั่วของมนุษย์แต่ละคน หรืออาจถูกทำหน้าที่รับดวงวิญญาณมนุษย์กลับสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ เป็นต้น

3) ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ของอัลลอฮ์ คัมภีร์ หรือหลักธรรมของพระเจ้าที่มี มายังศาสดาของพระองค์นั้นมีอยู่มากมายในภาษาและประชาชาติต่าง ๆ ได้แก่ คัมภีร์ชะบูร ทรง ประทานแก่ศาสดาดาวูด (เดวิด) ส่วนคัมภีร์เตารอตทรงประทานแก่ศาสดาอีซา (เยซู) ดังนั้นมุสลิมเชื่อ ในคัมภีร์ดั้งเดิม (ไม่มีการแก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือสังคายนาเนื้อหาสาระ) คือ ส่วนที่ ไม่ขัด กับคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งบางส่วนของคัมภีร์เหล่านั้น ได้มี การแจ้งไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานด้วย แต่มุสลิม เชื่อและปฏิบัติตามเฉพาะคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานแก่ศาสดา มูฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงประสบแก่ท่าน) เพื่อชี้แนะวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติในยุค ปัจจุบัน ทั้งนี้คัมภีร์อัลกุรอานไม่เคยถูกสังคายนา หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงใด ๆ มาก่อนแม้เพียงจุดเดียว ดังนั้น อัลกุรอานฉบับปัจจุบันจึงมีเนื้อหาสาระครบถ้วนสมบูรณ์เหมือนกับ อัลกุรอานที่เป็นต้นฉบับ เมื่อกว่า 1,400 ปีที่ผ่านมา

4) ศรัทธาในบรรดาศาสดาของอัลลอฮ์ คือ มุสลิมทุกคนนั้นจะต้องมีการ ขอมรับนับถือและให้การยกย่องบรรดาศาสดาที่ปรากฏอยู่ในทุก ๆ ประชาชาติที่มาก่อนท่าน ศาสดา

มุฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงประสบแต่ท่าน) แต่มุสลิมจะเชื่อและปฏิบัติตามคำสอนของท่านศาสดา มุฮัมมัด ศาสดาท่านสุดท้ายของพระองค์อัลลอฮ์ที่ถูกส่งมายังมวลมนุษยชาติ

5) ศรัทธาในวันแห่งการพิพากษาและวันแห่งการฟื้นคืนชีวิต อิสลาม ศรัทธาว่า โลกที่เราอาศัยนี้เป็นเพียงวัดธาตุๆ ย่อมมีการแตกสลายเช่นเดียวกับสรรพสิ่งอื่น ๆ เมื่อโลกแตกสลายดับสิ้น ทุกสิ่งในโลกก็ต้องดับสูญ หลังจากนั้นอัลลอฮ์จะทรงทำให้มนุษย์ทุกคนฟื้นคืนชีพอีกครั้ง เพื่อรับผลของการกระทำขณะที่อยู่ในโลกนี้ แต่อิสลามไม่ยอมรับในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด หรือการกลับชาติมาเกิด มุสลิมเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาครั้งเดียวแต่มี 3 ขั้นตอน คือ

- ชีวิตในโลกนี้ (ชีวิตในคนยา)
- ชีวิตในโลกแห่งวิญญาณ หลังความตาย (ชีวิตในบรุษค)
- ชีวิตถูกทำให้ฟื้นคืนอีกครั้งในวันแห่งการพิพากษา (ชีวิตในวัน อากิเราะฮ์) เพื่อที่พระองค์

จะได้ทรงตัดสินการกระทำในโลกนี้ตามบันทึกของมลาอิกะฮ์ที่บันทึกทุกสิ่งทุกอย่างไว้

6) ศรัทธาในกฎกำหนดสถานะของอัลลอฮ์ คือ การศรัทธาว่า สรรพสิ่งทั้งหลายในสากลจักรวาลล้วนเกิดขึ้นมาและดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ที่อัลลอฮ์ กำหนดไว้ทั้งสิ้น เช่น การโคจรของโลกรอบดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์โคจรรอบโลก น้ำไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ไฟที่มีความร้อนอนันต์ที่มีความเย็น ตะกั่วหนักกว่าเหล็ก เหล็กหนักกว่าหิน เป็นต้น กฎแห่งการกำหนดสถานะของอัลลอฮ์ กฎบางอย่างมนุษย์ไม่สามารถเลือกได้ เช่นมนุษย์เกิดมาแล้วต้องตาย มนุษย์ไม่สามารถเลือกว่าจะไม่ตายไม่ได้ การกำเนิดในครอบครัวและเชื้อชาติ หรือเพศใด มนุษย์ไม่สามารถเลือกได้ เป็นต้น กฎบางอย่างเป็นการทดลองของอัลลอฮ์ เช่น การที่มนุษย์ทำความดี หรือความชั่วไม่ใช่ลิขิตจาก อัลลอฮ์ แต่เป็นเพราะ อัลลอฮ์ทรงให้มนุษย์มีอิสระด้านความคิด เลือกที่จะกระทำความดี หรือกระทำความชั่วไม่ได้

2.2.2.2 หลักการปฏิบัติของศาสนาอิสลาม (รูกอนอิสลาม) มี 5 ประการ ดังนี้ (การิม อับดุลเลาะฮ์, 2552 : 83-84)

1) การปฏิญาณตนประกาศความศรัทธาว่า “ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่าแท้จริงไม่มีพระเจ้าอื่นใดเว้นแต่อัลลอฮ์องค์เดียว และท่านนบีมุฮัมมัด เป็นรَسُول (ศาสนทูต) ของ อัลลอฮ์” คำปฏิญาณนี้เป็นการยอมรับและปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ และท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) ทุกประการ

2) การนมาซ (การนมัสการ) การนมาซ หรือ ที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ละหมาด” เป็นหลักการที่มุสลิมจะต้องปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน ซึ่งเป็นการปฏิบัติศาสนกิจ หรือ เข้าเฝ้าแสดงความเคารพภักดีอัลลอฮ์ วันละ 5 เวลา เวลาเช้าตรู่ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น เวลาบ่าย เวลาเย็น เวลาพลบค่ำ และเวลากลางคืน มุสลิมสามารถทำนมาซได้ไม่ว่าที่ใด (แต่จะต้องเป็นสถานที่สะอาด) ซึ่งการนมาซสามารถกระทำได้เพียงคนเดียว หรือกระทำเป็นกลุ่ม โดยไม่จำเป็นต้องมีเครื่องประกอบพิธี

3) การจ่ายชะกาด (การบริจาคทานบังคับ) ถือเป็นหลักการปฏิบัติที่สำคัญของศาสนาอิสลามที่มีความสำคัญ การจ่ายทรัพย์สินในคัมภีร์อัลกุรอานจึงมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการบริจาคทานควบคู่กับการนมาศการ ทรัพย์สินในทัศนะของศาสนาอิสลามมีความหมายกว้าง คือ ไม่ได้หมายความเฉพาะเงินเพียงประการเดียว แต่หมายรวมถึงทรัพย์สินสมบัติ สติปัญญา ความช่วยเหลือด้านกำลังกาย ตลอดจนความกรุณาปราณี เพื่อความดีงามและประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนร่วม

4) การถือศีลอด คือ มุสลิมจะงดเว้นการบริโภคอาหาร การดื่ม การสูบบุหรี่ การเสพเมถุน ละเว้นการทำความชั่วทั้งกาย วาจา และใจ นับตั้งแต่เวลาพระอาทิตย์ขึ้น จนถึงเวลาพระอาทิตย์ตกดินทุกวัน ตลอดเดือนรอมฎอน เป็นเวลา 1 เดือนเต็ม

5) การประกอบพิธีฮัจญ์ (การแสวงบุญ) มุสลิมไม่ว่าชาย หรือหญิง ถ้าสามารถทำได้ จะต้องเดินทางไปแสวงบุญ หรือประกอบพิธีฮัจญ์ ยังเขตศักดิ์สิทธิ์ในเมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย อย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิต

2.3 แนวคิดการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของ “พัฒนา” ว่าเป็น “ทำให้เจริญ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2535 : 1627) ดังนั้น การพัฒนาจึงหมายถึง การทำให้เจริญ การพัฒนานั้นก็คือ ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่นการพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม พัฒนาประเทศ คือการทำให้สิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น สนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง การพัฒนามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลงกล่าวคือ

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือ การทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่จะดีกว่า ลักษณะเก่า สภาพเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวเองเพียงแต่ว่าจะมีปัญหามาก หรือปัญหาน้อย ถ้าหากตีความหมายการพัฒนา จะสามารถตีความหมายได้ ดังต่อไปนี้ (ตายนุจิน อุสมาน, 2545 : 18)

1. การพัฒนาสังคม ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุรูปแบบ และในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. การพัฒนาสังคม ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดีซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิต โดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

3. การพัฒนาสังคมในทัศนะอิสลาม

“การพัฒนาสังคมในทัศนะอิสลาม หมายถึง การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ชีวิตไปสู่สันติสุข ด้วยการยอมรับในอัลลอฮ์ พระผู้ทรงสร้างชีวิต และยอมรับในศาสดามุฮัมมัดศาสนทูตของพระองค์ ใช้ให้แสวงหาความสุขในโลกนี้ ไม่ใช่มาจากสิ่งต้องห้าม (ไม่ให้สละโลก) และมุ่งความสุขในโลกหน้า (ไม่ละเว้นบทบัญญัติของศาสนา) เน้นการศึกษาทางศาสนาและการงานอาชีพอย่างต่อเนื่อง และประกอบอาชีพอย่างแข็งขัน ด้วยอุดมการณ์ของศาสนา คือ ปฏิบัติภารกิจทางโลกเสมือนจะต้องมีชีวิตอยู่ตลอดไป และปฏิบัติภารกิจศาสนา เสมือนจะต้องตายในวันพรุ่งนี้” (โมฮัมมัด อับดุลกาเดร์, 2528 : 202-206)

ดัง ถูกกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกรุอานใน (บทที่ 28 อัลก้อซ้อซ โองการที่ 77) ความว่า

“และท่านจงแสวงหาในสิ่งที่อัลเลาะห์ได้ประทานแก่ท่านซึ่ง (ภาคผลของ) โลกหน้า และท่านอย่าลืมภาระของท่านที่เกี่ยวกับโลกนี้ และท่านจงทำดีเถิดประดุจเดียวกับที่อัลเลาะห์ทรงประทานความดีแก่ท่านและท่านอย่าแสวงหา (กระทำ) การบ่อนทำลายในแผ่นดิน แท้จริงอัลเลาะห์ไม่ทรงรักบรรดาผู้บ่อนทำลาย”

(มัวร์วาน สะมะอูน , 2550 : 782)

อัลกรุอาน ได้กล่าวเกี่ยวกับการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใน(บทที่ 5 อัลมาอิดะฮ์ โองการที่ 3) ไว้ดังนี้

“และพวกเจ้าจงช่วยเหลือกันในเรื่องคุณธรรมและความยำเกรง แต่พวกเจ้าอย่าได้ช่วยเหลือกันในเรื่องบาป และความเป็นศัตรูต่อกัน และเจ้าทั้งหลายจงยำเกรงอัลเลาะห์ แท้จริงอัลเลาะห์ทรงลงโทษร้ายแรงยิ่ง”

(มัวร์วาน สะมะอูน , 2550 : 196)

และคัมภีร์อัลกรุอาน ได้กล่าวถึง ความสามัคคี อย่าได้แตกแยกกัน อย่าได้เป็นศัตรูกัน เพื่อพัฒนาสังคม ให้นำอยู่อาศัยใน(บทที่ 3 อาลิอิมรอน โองการที่ 103) ความว่า

“และพวกเจ้าจงยึดมั่นกับเชือก (ศาสนา) ของอัลเลาะห์ โดยพร้อมเพียงกันเถิด และพวกเจ้าอย่าได้แตกแยกกัน และพวกเจ้าจงระลึกถึงความโปรดปรานของอัลเลาะห์ (ที่ทรงโปรดประทาน) แก่พวกเจ้า เมื่อครั้งพวกเจ้ายังเป็นศัตรูต่อกัน แล้วพระองค์ได้ทรงประสานระหว่างหัวใจของพวกเจ้า ต่อมาพวกเจ้าก็เปลี่ยนมาเป็นพี่น้องกัน โดยความกรุณาของพระองค์ และพวกเจ้าเคยอยู่บนปากเหวแห่งไฟนรก แล้วพระองค์ก็ทรงนำพวกเจ้าออกมาจากมัน เช่นนั้นแหละ อัลเลาะห์ทรงแจ้งบรรดา (สัญญาณ) ที่ชัดเจนแก่พวกเจ้า เพื่อพวกเจ้าจะได้รับการชี้นำ”

(มีรวาน สมะฮุน , 2550 : 115)

และอัลกุรอานได้เรียกร้องคนในสังคมให้ทำความดีงามต่อกัน(ในบทที่ 3 อาลิอิมรอน โองการที่ 104)

“และจงให้มีจากพวกเจ้า ซึ่งประชาชาติกลุ่มหนึ่งที่ (ทำหน้าที่) เรียกร้อง (ผู้คน) ไปสู่ความดีงาม และใช้ใน (การกระทำแต่) คุณธรรม และห้ามจาก (การกระทำ) สิ่งต้องห้าม และพวกเหล่านั้นล้วนเป็นพวกที่สมหวัง (โดยแท้จริง) เอย”

(มีรวาน สมะฮุน , 2550 : 115)

และได้กล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การเปลี่ยนแปลงชุมชนไว้(ในบทที่ 13 อรรเราะฮุด โองการที่ 11) ดังต่อไปนี้

“แท้จริงอัลเลาะห์ไม่ทรงเปลี่ยนแปลงสภาพของชุมชนใด จนกว่าพวกเขาจะเปลี่ยนแปลงสภาพตัวของพวกเขาเอง และเมื่ออัลเลาะห์ทรงปรารถนาให้อุบัติความเลวร้ายกับชุมชนใด ก็จะไม่ผู้ผลักมันออกไปได้ และนอกเหนือจากอัลเลาะห์แล้ว พวกเขาไม่มีผู้คุ้มครองอื่นใดทั้งสิ้น

(มีรวาน สมะฮุน , 2550 : 480)

และอัลกุรอานได้สอนหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ (ในบทที่ 7 อัล-อะฮุรอฟ โองการที่ 31) ดังนี้

“ลูกหลานของอาดัมเอ๋ย ! พวกเจ้าจงสวมใส่เครื่องนุ่งห่มของพวกเจ้า ณ ทุก (ครั้งที่) จะทำการกักตุนอัลลอฮ์ที่) มัสยิดและจกนและจกคิม และจงอย่าฟุ่มเฟือย แท้จริงพระองค์ไม่ชอบบรรดาผู้ที่ฟุ่มเฟือย”

(มีรวาน สมะฮุน , 2550 : 290)

และอัลกุรอานได้บอกถึงกฎแห่งความสำเร็จของท่านศาสดามูฮัมหมัด ซ.ล. ในการสร้างประชาชาตินั้นก็คือ ท่านได้นำจริยธรรม จรรยา มารยาทที่งดงาม และท่านเป็นแบบอย่างที่ยิ่งใหญ่แก่มวลมนุษยชาติ ถูกกล่าวไว้ (ในบทที่ 33 อัล-อะหุซาบ โองการที่ 21) ความว่า

“อันที่จริงในศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์ย่อมมีแบบฉบับอันดีงามสำหรับพวกเจ้าเฉพาะแก่บุคคลที่มุ่งหวังในอัลลอฮ์ และวันสุดท้าย และที่ระลึกถึงอัลลอฮ์อย่างมากมาย”

(มีรวาน สมะฮุน , 2550 : 833)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ (ในบทที่ 9 อัลเตาบะฮุ โองการที่ 128-129) ความว่า

“โดยแท้จริง ได้มีศาสนทูตหนึ่งจากเผ่าพันธุ์ของพวกเจ้ามา (ประกาศสัจธรรม) สู่พวกเจ้า เขามีความกังวลในสิ่งที่พวกเจ้าทุกข์ร้อน เขามีความหวังดีต่อพวกเจ้า อีกทั้งเป็นผู้ปราณีและเมตตา แก่บรรดาศรัทธาชนทั้งมวล ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์และพระองค์ทรงเป็นเจ้าของบัลลังก์”

(มีรวาน สมะฮุน , 2550 : 390)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ (ในบทที่ 5 อัลมาอิดะฮุ โองการที่ 128-129) ความว่า

“และพระองค์อัลลอฮ์ทรงให้พวกเขาออกจากความมืดสู่แสงสว่างแห่งการพัฒนา”
(มัจวาน สะมะอูน , 2550 : 202)

2.4 แนวคิดการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ความมหัศจรรย์และความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกกล่าวถึงในโองการต่าง ๆ ของอัลกุรอานจำนวนทั้งสิ้น 199 โองการ (Mohammad Assayed อ้างถึงใน อักตะรุดีน อะฮฺเมด, มาญิต เอช.เอ.ฮาซิม และกัชชี อัล ฮาซิม, 2547:159) โดยกล่าวถึงความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการเป็นสัญญาณแห่งความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ และการให้ความกระจ่างในเรื่องความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในธรรมชาติซึ่งสามารถพิสูจน์ได้จากความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ในปัจจุบัน ทั้งนี้สามารถจำแนกความสำคัญทางหน้าที่ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามที่กล่าวไว้ในอัลกุรอานได้ 2 ประการ ดังนี้ (Abubakr Ahmed อ้างถึงใน อักตะรุดีน อะฮฺเมด, มาญิต เอช.เอ.ฮาซิม และกัชชี อัล ฮาซิม, 2547:168)

ประการแรก คือ ความสำคัญด้านจริยธรรม หมายถึง ความยิ่งใหญ่และความมหัศจรรย์ของธรรมชาติเป็นสัญญาณที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของพระผู้ทรงสร้าง รวมถึงพลาณภาพและเดชานุภาพของพระองค์ และอัลลอฮ์เท่านั้นที่มีกรรมสิทธิ์อย่างสมบูรณ์เหนือทุกสิ่งในธรรมชาติ

ประการที่สอง คือ ความสำคัญด้านสังคม หมายถึง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่ในการให้บริการมนุษย์และทุก ๆ สิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นบนโลกนี้

2.4.1 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดจากการสร้างสรรค์ของอัลลอฮ์และเป็นกรรมสิทธิ์ของพระองค์

ตามทัศนะอิสลามทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลล้วนบังเกิดขึ้นอย่างสมดุลทั้งชนิดและสัดส่วนที่เหมาะสมโดยปราศจากข้อบกพร่องด้วยพลาณภาพและเดชานุภาพของอัลลอฮ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เหนือความสามารถของมนุษย์ที่จะเทียบเคียงได้ แม้ว่าความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในปัจจุบันได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้นักวิทยาศาสตร์สามารถไขความลับของธรรมชาติ และทราบถึงองค์ประกอบหน้าที่และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ แต่ไม่มีนักวิทยาศาสตร์คนใดหรือวิทยาการและเทคโนโลยีใดที่จะสามารถสร้างสรรค์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์เหมือนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดั้งเดิมของโลกได้ นอกเหนือจากการสร้างสรรค์ของและอัลลอฮ์ พระองค์ทรงเป็นผู้บริหารจัดการสรรพสิ่งต่าง ๆ ให้มีวิถีที่เที่ยงตรงไม่เปลี่ยนแปลงมาเป็นเวลานาน

ด้วยเหตุนี้ มุสลิมทุกคนเชื่อว่าทุก ๆ สิ่งที่มีอยู่ในสากลจักรวาล ซึ่งรวมถึงมนุษย์เกิดจากการสร้างสรรค์ของอัลลอฮ์ และพระองค์เท่านั้นที่บริหารจัดการสรรพสิ่งต่าง ๆ ให้มีวิถีที่เป็นระเบียบแบบ

แผน เพื่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ด้วยวิถีแห่งธรรมชาติที่สอดคล้องกลมกลืนกันดังนั้น กรรมสิทธิ์ในสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในจักรวาลจึงเป็นเอกสิทธิ์ของพระองค์เพียงพระองค์เดียวดังปรากฏหลักฐานจากส่วนหนึ่งของอายุในอัลกุรอานใน (บทที่ 3 อาลิอิมรอน โองการที่ 109) ความว่า

“และสิ่งที่อยู่ในบรรดาชั้นฟ้าและสิ่งที่อยู่ในแผ่นดินนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์เท่านั้นและยังอัลลอฮ์นั้นกิจกรรมทั้งหลายจะถูกนำกลับไป”

(มัวร์วาน สะมะอูน , 2550 : 116)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 6 อัล-มาอิดะฮฺ โองการที่ 19) ความว่า

“...และผู้ที่อยู่ในแผ่นดินทั้งหมด และอำนาจแห่งบรรดาชั้นฟ้า และแผ่นดินและสิ่งที่อยู่ระหว่างทั้งสองนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์เท่านั้น และ อัลลอฮ์นั้นทรงเดชานุภาพเหนือทุกสิ่งทุกอย่าง” (มัวร์วาน สะมะอูน , 2550 : 202)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 24 อัลนุร โองการที่ 42) ความว่า

“...และอำนาจอันเด็ดขาดแห่งชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินนั้น เป็นสิทธิของอัลลอฮ์ และยังอัลลอฮ์ คือ จุดหมายปลายทาง” (มัวร์วาน สะมะอูน , 2550 : 669)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 35 ฟาฏีร์ โองการที่ 13) ความว่า

“พระองค์ทรงให้กลางวันคืบคืบเข้าไปในกลางวัน และทรงให้กลางวันคืบคืบเข้าไปในกลางคืน และทรงให้ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์เป็นประโยชน์ (แก่มนุษย์) ทุกสิ่งโคจรไปตามวาระที่ได้กำหนดไว้ นั่นคือ อัลลอฮ์พระเจ้าของพวกเขา อำนาจปกครองทั้งหมดเป็นสิทธิของพระองค์...”

(มัวร์วาน สะมะอูน , 2550 : 862)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 39 อัซซุมร์ โองการที่ 63) ความว่า

“การควบคุมกิจการแห่งชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินเป็นสิทธิของพระองค์ และบรรดาผู้ปฏิเสธสัญญาทั้งหลายของอัลลอฮ์ คนเหล่านั้นพวกเขาเป็นผู้ขาดทุน”

(มัวร์วาน สะมะอูน , 2550 : 931)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 63 อัลมุนาฟิฏน โองการที่ 7) ความว่า

“...บุคคลแห่งชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินนั้นเป็นของอัลลอฮ์...”

(มัวร์วาน สะมะอูน , 2550 : 7)

2.4.2 ความสมดุลทางธรรมชาติ

โลกทัศน์ของศาสนาอิสลามที่มีต่อโลกธรรมชาติดีลักษณะแบบองค์รวม (Holistic View) ซึ่งเป็นการมองโลกธรรมชาติดีระบบของความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นความกลมกลืนท่ามกลางความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) ในชีวมณฑล (Biosphere) เนื่องจากทุก

ๆ สรรพสิ่งถูกสรรค์สร้างอย่างมีเป้าหมายและเป็นเหตุเป็นผล โดยอัลลอฮ์ทรงสร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ด้วยสัดส่วนที่เหมาะสมและมีความสมดุล ทั้งนี้ความหลากหลายทางชีวภาพในแต่ละพื้นที่ ซึ่งประกอบไปด้วยความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic Diversity) ความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ (Species Diversity) ประกอบด้วยความแตกต่างของคุณสมบัติของสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ อากาศ รังสี แร่ธาตุ เป็นต้น และด้วยเดชานุภาพของอัลลอฮ์ พระองค์ทรงสร้างระบบนิเวศ (Ecosystem) ในแต่ละพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน หรือก่อให้เกิดความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecological Diversity) ดังปรากฏอายะฮ์จากอัลกุรอานที่กล่าวถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ใน (บทที่ 6 อัล-อันอาม โองการที่ 99) ความว่า

“และพระองค์นั้นคือผู้ที่ทรงให้น้ำลงมาจากฟากฟ้าแล้วทรงให้ออกมาด้วยน้ำนั้น ซึ่งพันธุ์พืชของทุกสิ่งและเรา (อัลลอฮ์) ได้ให้ออกมาจากพันธุ์พืชนั้น ซึ่งสิ่งที่มีสีเขียว จากสิ่งที่มีสีเขียวนั้นเรา (อัลลอฮ์) ได้ให้ออกมาซึ่งเมล็ดที่ซ่อนตัวกันอยู่ และจากต้นอินทผลัมนั้น จั่นของมันเป็นทลายต่ำ และทรงให้ออกมาด้วยน้ำนั้นอีก ซึ่งสวนองุ่นและชัยตุณ (มะกอก) และทับทิม โดยมีสภาพคล้ายกันและไม่คล้ายกัน “พวกเจ้าจงมองดูผลของมัน เมื่อมันเริ่มออกผลและเมื่อมันแก่สุก” แท้จริงในสิ่งเหล่านั้นแน่นอน มีสัญญาณมากมาย สำหรับหมู่ชนผู้ศรัทธา” (มรวาน สะมะฮุน , 2550 : 263) และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 13 อัล-เราะอฺดู โองการที่ 4) ความว่า

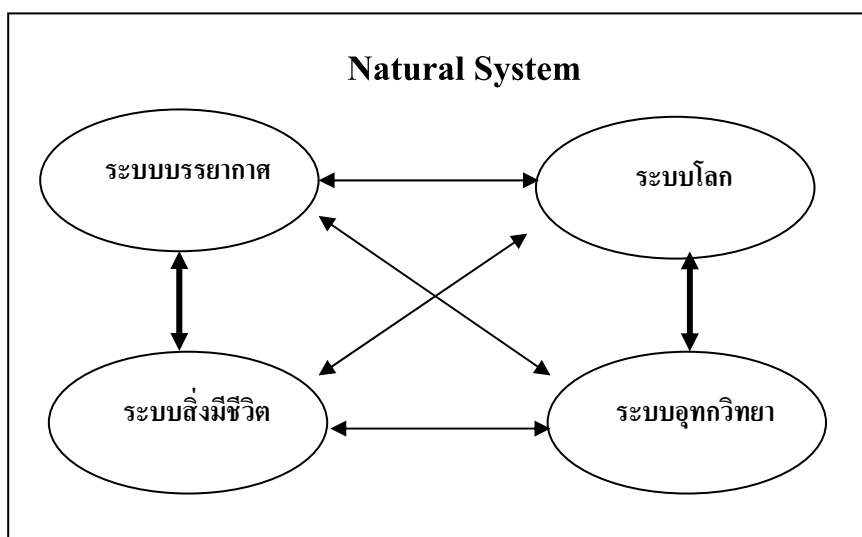
“และในแผ่นดินมีเขตแดนติดต่อกันและเกี่ยวเนื่องกัน และมีสวนพฤกษา เช่น ต้นองุ่น และต้นที่มีเมล็ด และต้นอินทผลัมที่มาจากรากเดียวกัน และมีไร่จากเดียวกัน ได้รับแหล่งน้ำเดียวกัน และเรา (อัลลอฮ์) ได้ให้บางชนิดดีเด่นกว่าอีกบางชนิดในรศชาติ แท้จริงในการนั้นแน่นอนเป็นสัญญาณสำหรับหมู่ชนผู้ใช้ปัญญา” (มรวาน สะมะฮุน , 2550 : 478)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 13 อัล-มุอฺมินูน โองการที่ 18-19) ความว่า “และเรา (อัลลอฮ์) ได้หลั่งน้ำให้ลงมาจากฟากฟ้าตามปริมาณ แล้วเรา (อัลลอฮ์) ได้ให้มันขังอยู่ในแผ่นดิน และแท้จริงเรา นั้น (อัลลอฮ์) เป็นผู้สามารถอย่างแน่นอนที่จะให้มันเหือดหายไป และเรา (อัลลอฮ์) ได้ให้บางชนิดดีเด่นกว่าอีกบางชนิดในรศชาติ แท้จริงในการนั้นแน่นอนเป็นต้นองุ่นสำหรับพวกเจ้าในสวนนั้นมีผลไม่มากมาย และส่วนหนึ่งพวกเจ้าก็บริโภคมัน (มรวาน สะมะฮุน , 2550 : 671)

อย่างไรก็ตามสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในธรรมชาติจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ หากปราศจากการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และซึ่งจะทำให้สิ่งต่าง ๆ ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระบบ เรียกว่า ระบบธรรมชาติ (Natural System) เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ ที่อยู่ในธรรมชาติ ได้แก่ ระบบบรรยากาศ (Atmospheric System) หมายถึงระบบอากาศ และชั้นบรรยากาศ ระบบอุทกวิทยา (Hydrological System) หมายถึงระบบของน้ำบนดิน น้ำใต้ดินและวัฏจักรน้ำ ระบบโลก (Earth System) หมายถึงระบบที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่เหนือเปลือกโลก และอยู่ใต้เปลือก

โลก เช่น ภูเขา แร่ธาตุ และหินเหลวร้อนใต้พิภพ เป็นต้น ระบบสิ่งมีชีวิต (Vital System) หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ทั้งพืชและสัตว์ที่อาศัยบนบกและใต้น้ำ (ภาพที่ 4.2) ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ของระบบต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ระดับจุลภาค (Micro Scale) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตที่อาจซ่อนเร้นสายตามนุษย์ เช่น อาศัยอยู่ใต้ก้อนหินกับสิ่งแวดล้อมบริเวณนั้น จนถึงระดับมหภาค (Macro Scale) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศหนึ่งกับอีกระบบนิเวศอื่น ๆ

นอกเหนือจากความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ ที่มีความสำคัญยิ่งต่อระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์อีกประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิต ซึ่งมีทั้งความสัมพันธ์แบบพึ่งพา (Mutualism) ความสัมพันธ์แบบเกื้อกูล (Commensalisms) ความสัมพันธ์แบบปรสิต (Parasitism) และความสัมพันธ์แบบผู้ล่า-เหยื่อ (Predator-Prey) โดยที่ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายในระบบนิเวศหนึ่งซึ่งถือเป็นการรักษาสมดุลทางชีววิทยาและคุณภาพธรรมชาติ (Natural Equilibrium) ให้กับระบบนิเวศนั้น ๆ และด้วยสายใยแห่งระบบธรรมชาติที่ได้เรียงร้อยเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของทุกสิ่งในสากลจักรวาลทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตเป็นความจริงทางระบบธรรมชาติที่ทุก ๆ สิ่งย่อมมีบทบาทและตำแหน่งที่เหมาะสม (Niche) รวมทั้งมีคุณค่าและคุณประโยชน์ในตนเองไม่เฉพาะคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ (Instrumental Values) แต่ทุกสิ่งในระบบธรรมชาติย่อมมีคุณค่าในตัวเองตามธรรมชาติ (Intrinsic Value) แม้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นจุลชีพไม่สามารถมองเห็นได้ก็ตาม ดังนั้น ถ้าเกิดความเสียหายต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในระบบธรรมชาติย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในระบบธรรมชาติด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ระบบต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของระบบธรรมชาติ

แหล่งที่มา คัดแปลงจาก Mohammad Assayed Jamil, et al., 1999 : 12

ด้วยเหตุนี้โลกทัศน์และองค์ความรู้ของศาสนาอิสลามที่มีต่อระบบธรรมชาติจึงเป็นการอธิบายถึงบทบาทของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติที่ทำงานประสานเกี่ยวโยง (Interrelation Ship) และการพึ่งพาอาศัย (Interdependencies) จนเกิดเป็นสังคมแห่งธรรมชาติขึ้น ดังปรากฏส่วนหนึ่งจากอายะฮ์หรือโองการในอัลกุรอานที่กล่าวถึงความสมดุลทางธรรมชาติใน (บทที่ 2 อัล-บะเกาะเราะฮ์ โองการที่ 164) ความว่า

“แท้จริงในการสร้างบรรดาชั้นฟ้าและแผ่นดิน และสลับเปลี่ยนกลางคืนและกลางวัน และเรือที่วิ่งอยู่ในทะเล พร้อมด้วยสิ่งที่อำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ และด้วยน้ำที่ อัลลอฮ์ได้ทรงให้ หลั่งลงมาจากฟากฟ้า แล้วทรงให้แผ่นดินมีชีวิตชีวาขึ้นด้วยน้ำนั้นหลังจากที่มันตายไปแล้ว และได้ทรงให้สัตว์แต่ละชนิด แพร่สะพัดไปในแผ่นดิน และในการให้ลมเปลี่ยนทิศทาง และให้เมฆซึ่งถูกกำหนดให้บริการ (แก่โลก) ผันแปรไประหว่างฟากฟ้าและแผ่นดินนั้น...

(มรฺวาน สะมะอูน, 2550 : 46)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 13 อัลฮิจรฺ โองการที่ 19) ความว่า

“และแผ่นดินนั้นเรา (อัลลอฮ์) ได้แผ่มันออกไป และเรา (อัลลอฮ์) ได้ทำให้มีเทือกเขาเป็นที่ยึดอย่างมั่นคง และเรา (อัลลอฮ์) ได้ให้ทุกสิ่งงอกเงยอย่างสมดุล”

(มรฺวาน สะมะอูน, 2550 : 506)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 16 อันนะหฺลฺ โองการที่ 10-11) ความว่า

“พระองค์ คือ ผู้ทรงหลั่งน้ำลงมาจากฟากฟ้าสำหรับพวกเจ้า ส่วนหนึ่งเป็นเครื่องดื่มและอีกกส่วนหนึ่ง (ทำให้) พศกษชาติ (เจริญฺเติบ โด) เพื่อพวกเจ้าใช้เลี้ยงสัตว์ด้วยมัน (น้ำ) พระองค์ทรงให้พืชผลและผลมะกอก และอินทผลัมและองุ่นงอกงามสำหรับพวกเจ้า และจากผลไม้่อีกหลายชนิด

(มรฺวาน สะมะอูน, 2550 : 519)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 23 อัลมุอฺมินูน โองการที่ 18-19) ความว่า

“และเรา (อัลลอฮ์) ได้หลั่งน้ำให้ลงมาจากฟากฟ้าตามปริมาณ แล้วเรา (อัลลอฮ์) ได้ให้มันขังอยู่ในแผ่นดิน และแท้จริงเรา (อัลลอฮ์) เป็นผู้สามารถอย่างแน่นอนที่จะให้มันเหือดหายไป และด้วยน้ำนั้นเรา (อัลลอฮ์) ทำให้มันเป็นสวนหลากหลายแก่พวกเจ้ามีต้นอินทผลัม และต้นองุ่นสำหรับพวกเจ้าในสวนนั้นมีผลไม้มากมาย และส่วนหนึ่งพวกเจ้าก็บริโภคมัน”

(มรฺวาน สะมะอูน, 2550 : 671)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 25 อัลฟุรกอน โองการที่ 48-49) ความว่า

“และพระองค์ คือ ผู้ส่งลม เป็นการนำข่าวดีล่วงหน้า ท่ามกลางความเมตตาของพระองค์ และเรา (อัลลอฮฺ) ได้ประทานน้ำบริสุทธิ์ลงมาจากฟากฟ้า เพื่อเรา (อัลลอฮฺ) จะให้ชีวิตด้วยมัน (น้ำ) แก่แผ่นดินที่แห้งแล้งและเรา (อัลลอฮฺ) จะให้สิ่งเรา (อัลลอฮฺ) สร้างมันขึ้นมาเช่น ปศุสัตว์ และมนุษย์มากมายดื่มน้ำ (น้ำ) นั้น”

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 716)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 31 ลูกมาน โองการที่ 10) ความว่า

“พระองค์ทรงสร้างชั้นฟ้าทั้งหลายโดยปราศจากเสาที่พวกเจ้าจะมองเห็นมันได้ และทรงปัดภัยที่อกเขาได้อย่างมั่นคงในแผ่นดินเพื่อมิให้มันสั่นคลอนไปกับพวกเจ้า และทรงให้สัตว์ทุกชนิดแพร่หลายในมัน (แผ่นดิน) และเรา (อัลลอฮฺ) ได้ให้น้ำ (ฝน) หลังลงมาจากฟากฟ้าและเรา (อัลลอฮฺ) ได้ให้พืชทุกชนิดงอกเงยออกมาเป็นคู่ ๆ อย่างคิงาม

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 815)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 31 ฟาฎีร์ โองการที่ 9) ความว่า

“และอัลลอฮฺซึ่งทรงส่งลมทั้งหลายออกไป และมันได้หอบเป็นเมฆขึ้น แล้วเรา (อัลลอฮฺ) ได้ให้มันพัดพาไปยังดินแดนที่แห้งแล้ง แล้วเรา (อัลลอฮฺ) ได้ให้แผ่นดินนั้นมีชีวิต (ชุ่มชื้นด้วยน้ำฝน) หลังจากการแห้งแล้งของมัน เช่นนั้นแหละการฟื้นคืนชีพ”

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 861)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 36 ยาซีน โองการที่ 40) ความว่า

“ดวงอาทิตย์นั้นจะไม่ตามทันดวงจันทร์ และกลางคืนนั้นก็จะไม่ล้ำกลางวันไป แต่ละอย่างล้วนแต่ดำเนินไปตามวงโคจรด้วยความเคลื่อนไหวของมันเอง”

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 876)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 39 ฮัชชัมมฺ์ โองการที่ 21) ความว่า

“เจ้ามิเห็นดอกหรือว่า แท้จริงอัลลอฮฺทรงหลั่งน้ำลงมาจากฟากฟ้า แล้วทรงให้มันไหลซึมลงไปบนแผ่นดินเป็นตาน้ำด้วยน้ำทรงให้พืชงอกออกมาหลายสี แล้วมันก็จะเหี่ยวแห้ง ดังนั้นเจ้าจะเห็นมันกลายเป็นสีเหลือง แล้วพระองค์ทรงทำให้มันเป็นเศษเป็นชิ้น แท้จริงในการนั้นย่อมเป็นข้อเตือนสติแก่ผู้มีสติปัญญาทั้งหลาย

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 922)

และพระองค์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 39 อัลก้อมัรฺ โองการที่ 49) ความว่า

“แท้จริงทุก ๆ สิ่งนั้น เรา (อัลลอฮฺ) สร้างมันตามสัดส่วน แท้จริงทุกสิ่งทุกอย่าง เราได้บันดาลมันขึ้นมา โดยกำหนดการที่แน่นอน (ไม่มีการเปลี่ยนแปลง) อย่างไม่เคย”

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 1077)

2.4.3 สัญญาแห่งเดชานูภาพของอัลลอฮ์

คำสอนให้อัลกุรอานซึ่งเปรียบเทียบเสมือนธรรมนูญแห่งชีวิตของมุสลิมทุกคนไม่ได้สอนเฉพาะ หลักการศรัทธา หลักการปฏิบัติและจริยธรรมที่มนุษย์พึงมีต่อพระเจ้าผู้ทรงสร้างเท่านั้นแต่ คัมภีร์อัลกุรอานเปรียบเสมือนคลังวิชาการในศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่มนุษย์สามารถแสวงหาความรู้ได้อาทิเช่น ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และธรรมชาติวิทยาเป็นต้น ประกอบกับศาสนาอิสลามได้สอนว่าความรู้ต้องมาก่อนคำพูดและการกระทำ เพื่อส่งเสริมให้มนุษย์ได้ใช้สติปัญญาอย่างเป็นเหตุเป็นผล หลุดพ้นจากความเชื่อเรื่อง โชคลางและความมงมาย ซึ่งจะเห็นได้จากอายะฮ์อัลกุรอานที่ได้ประทานให้แก่ท่านศาสดามูฮัมมัด (ซ.ล.) โดยผ่านมลาอิกะฮ์ ซ็อยบรีล (ทูตสวรรค์) ขณะที่ท่านศาสดาหลบเข้าไปอยู่ในถ้ำอิรอหุ เพื่อหลีกเลี่ยงการบูชาเจี๊วต์ของผู้คนในขณะนั้น และเพื่อแสวงหาสวรรค์ในการค้นหาพระเจ้าที่แท้จริง

หลายครั้งที่มนุษย์ใช้สติปัญญาของตนเพื่อการควบคุมธรรมชาติ จนคิดว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวที่มีความอำนาจเหนือทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติและมนุษย์ก็หลงลืมพระเดชานุภาพอัลลอฮ์ แต่ด้วยเดชานุภาพและพละานุภาพของพระองค์ พระองค์ทรงให้ธรรมชาติที่สวยงามมีผลกำลั้งในการทำลายล้าง ซึ่งเป็นห่วงโซ่สะท้อนกลับเชิงลบ (Negative Feedback Loop) เพื่อเป็นบทเรียนแก่มนุษย์ไม่ให้เย่อหยิ่งและทะนงตนจนเป็นเหตุให้เกิดการเบียดเบียนธรรมชาติการพิจารณาความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในมิติด้านจริยธรรมจะทำให้มนุษย์ตระหนักถึงความเมตตาของอัลลอฮ์ที่มีต่อมนุษยชาติสำนึกในบุญคุณและนอบน้อมถ่อมตนต่อพระองค์ เพื่อที่มนุษย์จะไม่ถือว่าตนเองมีอิสระที่จะทำอะไรตามความพอใจ จนเป็นมูลเหตุแห่งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ฉะนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคือ มุสลิมต้องศรัทธาว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ บังเกิดขึ้นตามพระประสงค์ของอัลลอฮ์ การศรัทธาว่าทุกสรรพสิ่งได้ถือกำเนิดตามพระประสงค์ของอัลลอฮ์จึงไม่ใช่เพียงหลักการศาสนาเท่านั้น แต่เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงการเชื่อฟังและการถ่อมตนของมุสลิมที่มีต่ออัลลอฮ์ และพร้อมอุทิศตนเพื่อปฏิบัติตามบทบัญญัติของพระองค์ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ทางสังคมของมุสลิมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการศรัทธาต่อพระเจ้าผู้ทรงสร้าง โดยปรากฏคำสอนจากอัลกุรอานและหะดีษของท่านศาสดามูฮัมมัด (ซ.ล.) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน โดยสามารถสรุปความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ดังนี้ Abubakr Ahmed (1994 อ้างถึงใน อักตะรุคุดีน อะฮฺเมด, มาญิด เอช.เอ.ฮาซิม และกัซซี อัล ฮาซิม, 2547:186)

1) ความสัมพันธ์ด้านการใช้สติปัญญาของมนุษย์ในการไตร่ตรอง พิจารณาและการมุ่งมั่น การศึกษาหาความรู้ในทุก ๆ สรรพสิ่งในสากลจักรวาล

2) ความสัมพันธ์ด้านการนำทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์และ เพื่อให้บรรลุสิ่งที่ต้องการ

3) ความสัมพันธ์ด้านการดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แท้จริงการประพฤติดิของ มนุษย์ตามทัศนะอิสลามไม่ได้จำกัดเฉพาะการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่มนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ รวมถึงการสร้างคุณประโยชน์ให้กับทุก ๆ สิ่งที่ถูกสร้างและการกระทำดีต่อทุก ๆ สิ่งมีชีวิต

ด้วยพระเมตตาของอัลลอฮ์ที่มีต่อมนุษย์ พระองค์ได้อำนวยประโยชน์ให้กับมนุษย์ด้วยการ สร้างธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อใช้สำหรับการดำรงชีพของมนุษย์บนโลกนี้ โดยมีอายะฮ์ โองการจากอัลกุรอานกล่าวไว้ใน (บทที่ 10 ยูनुส โองการที่ 23) ดังนี้

“แท้จริง อุปมาชีวิตในโลกนี้ ดั่งน้ำฝนที่เรา (อัลลอฮ์) ได้หลั่งมันลงมาจากฟากฟ้า พืชของ แผ่นดินได้คละเคล้ากับน้ำนั้น บางส่วนของมัน (น้ำ) มนุษย์และปศุสัตว์ใช้กินเป็นอาหารจนกระทั่งเมื่อ แผ่นดินได้เริ่มปรากฏความงดงามของมัน และถูกประดับด้วยพืชผลอย่างสวยงาม...”

(มัวร์วาน สะมะฮุน, 2550 : 397)

และพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 10 ยูनुส โองการที่ 59) ความว่า

“จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) พวกท่านเห็นแล้วมิใช่หรือ ซึ่งเครื่องยังชีพที่อัลลอฮ์ทรงประทาน ให้แก่พวกท่าน แล้วพวกท่านก็ทำให้บางส่วนเป็นที่ต้องห้าม (ฮะรอม) และบางส่วนเป็นที่อนุมัติ (ฮะลาล)...”

(มัวร์วาน สะมะฮุน, 2550 : 407)

และพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 14 อิบรอฮีม โองการที่ 33) ความว่า

“อัลลอฮ์ผู้ทรงสร้างชั้นฟ้าที่ทั้งหลายและแผ่นดิน และทรงให้น้ำลงมาจากชั้นฟ้า และพระองค์ ทรงให้พืชผลออกมามากมายด้วยมัน (จากน้ำ) เพื่อเป็นปัจจัยยังชีพแก่พวกเจ้าและทรงให้เรือเดินสมุทร มีความสะดวกแก่พวกเจ้าเพื่อใช้เล่นตามน่านน้ำโดยพระบัญชาของพระองค์ และพระองค์ทรงทำให้ ลำน้ำทั้งหลายเป็นประโยชน์แก่พวกเจ้า”

(มัวร์วาน สะมะฮุน, 2550 : 498)

และพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 15 อัลฮัจร โองการที่ 20-22) ความว่า

“และในแผ่นดินนั้นเรา (อัลลอฮ์) ได้ทำให้มีเครื่องยังชีพแก่พวกเจ้า และแก่ผู้ที่พวกเจ้ามิได้เป็นผู้ให้ชีวิตแก่เขา และไม่มีสิ่งใด (เครื่องยังชีพ) เว้นแต่ที่เรา (อัลลอฮ์) นั้นมีคลังของมันและเรา (อัลลอฮ์) จะไม่ให้มันลงมา นอกจากตามสภาวะที่ได้ถูกกำหนดไว้แล้ว และเรา (อัลลอฮ์) ได้ส่งลมผสมเกสร

แล้วเรา (อัลลอฮฺ) ได้ให้น้ำลงมาจากฟากฟ้า แล้วเรา (อัลลอฮฺ) ได้ให้พวกเจ้าดื่มมัน และพวกเจ้าก็มีได้เป็นผู้สะสมมันไว้”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 506)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 16 อันนะหฺลฺ โองการที่ 5-8) ความว่า

“และปศุสัตว์ พระองค์ทรงสร้างมันในตัวมีความอบอุ่นสำหรับพวกเจ้า และประโยชน์มากมาย และในส่วนหนึ่งจากนั้นพวกเจ้าเอาบริโภคน้ำได้ และในตัวมันมีความสง่างามสำหรับพวกเจ้า ขณะที่นำมันกลับจากทุ่งหญ้าขณะที่นำมันออกไปเลี้ยง และมันแบกสัมภาระหนักของพวกเจ้าไปยังเมืองไกล ๆ โดยที่พวกเจ้าจะไปถึงมันไม่ได้ เว้นแต่ด้วยความเหนื่อยยากลำบากใจ แท้จริง พระเจ้าของพวกเจ้านั้นเป็นผู้ทรงเอ็นดู ผู้ทรงเมตตาเสมอ และม้า และล่อ และลา เพื่อพวกเจ้าจะได้ขี่มัน และเป็นเครื่องประดับ และพระองค์ยังทรงสร้างสิ่งอื่น ๆ ที่พวกเจ้าไม่รู้”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 518)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 16 อันนะหฺลฺ โองการที่ 14) ความว่า

“อัลลอฮฺ คือ ผู้ทรงทำให้ทะเลเป็นประโยชน์ เพื่อพวกเจ้าจะได้กินเนื้อ(ปลา)สดจากมันและพวกเจ้าจะได้งมออกมาจากทะเลซึ่งเครื่องประดับเช่น (ไข่มุก) และเจ้าเห็นเรือแล่นฝ่าคลื่นในท้องทะเล และเพื่อพวกเจ้าจะได้แสวงหาความโปรดปราน และเพื่อพวกเจ้าจะได้ขอบคุณต่อพระองค์”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 519)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 35 ฟาฏีร์ โองการที่ 12) ความว่า

“และทะเลทั้งสองนั้นไม่เหมือนกัน อันนี้จัดสนิทย่อยน้ำดื่ม พอใจในเครื่องดื่มของมันและอันนี้เค็มจัด และจากแต่ละทะเลนั้น พวกเจ้าจะได้บริโภคน้ำอันนุ่มนวล และพวกเจ้าได้นำเอาเครื่องประดับออกมาจาก (ทะเลทั้งสอง) เพื่อใช้มันเป็นอาภรณ์และเข้ามามองเห็นเรือแล่นฝ่าผืนน้ำไปเพื่อพวกเจ้าจะได้แสวงหาความโปรดปรานของพระองค์ และเพื่อพวกเจ้าจะได้กตัญญู”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 862)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 71 นุหฺ โองการที่ 12) ความว่า

“และพระองค์จะทรงเพิ่มพูนทรัพย์สินและลูกหลานแก่พวกท่าน และจะทรงทำให้มีสวนมากหลายแก่พวกท่าน และจะทรงทำให้มีลำนํ้ามากหลายแก่พวกท่าน ทำไมพวกท่านจึงไม่ยอมสำนึกถึงความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮฺ

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 1175)

อย่างไรก็ตาม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการตอบสนองความต้องการหรือเพื่อสร้างประโยชน์สุขให้กับมนุษย์ จะต้องอยู่ในขอบเขตที่อัลลอฮฺทรงบัญญัติไว้ และต้องไม่เป็นสิ่งต้องห้ามตามหลักการของศาสนาอิสลาม ด้วยเหตุนี้ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมด้วยความฟุ่มเฟือย ความไม่พอเพียง และการผลาญทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources Depletion) ถือเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตามหลักศาสนาอิสลาม (ฮะรออม) ดังมีโองการ (อายะฮ์) อัลกุรอานและหะดีษกล่าวไว้ (ในบทที่ 6 อัล-อันอาม โองการที่ 141) ดังนี้

“และพระองค์นั้น คือ ผู้ที่ทรงให้มีขึ้น ซึ่งสวนทั้งหลายทั้งที่ปลูกให้มีร้านขึ้น และไม่ปลูกให้มีร้านขึ้น และต้นอินทผลัมและพืช โดยที่ผลของมันต่าง ๆ กัน และต้นชัยตุณและต้นทับทิม โดยที่มีความละม้ายคล้ายกันและไม่ละม้ายคล้ายกัน จึงบริโภครากของมันเกิดเมื่อออกผล และจงจ่ายส่วนอันเป็นสิทธิในมันด้วย ในวันแห่งการเก็บเกี่ยวมันและจงอย่าฟุ่มเฟือยทั้งหลาย”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 275)

และพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 7 อัล-อะอฺรอฟ โองการที่ 31) ความว่า

“ลูกหลานของอาดัมเอ๋ย ! จงเอาเครื่องประดับกาย ของพวกเจ้า ณ ทุกมัสยิดและจกนและจกนดิม และจงอย่าฟุ่มเฟือย แท้จริงพระองค์ไม่ชอบบรรดาผู้ที่ฟุ่มเฟือย”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 290)

และพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 7 อัล-เตาบะฮ์ โองการที่ 24) ความว่า

“จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า หากบรรดาบิดาของพวกเจ้า และบรรดาลูก ๆ ของพวกเจ้าและบรรดาพี่น้องของพวกเจ้า และบรรดาคู่ครองของพวกเจ้า และบรรดาญาติของพวกเจ้า และ บรรดาทรัพย์สินสมบัติที่พวกเจ้าแสวงหาไว้ และสินค้าที่พวกเจ้ากลัวจะจำหน่ายมันไม่ออก และบรรดาที่อยู่อาศัยที่พวกเจ้าพึงพอใจมันนั้น เป็นที่รักใคร่แก่พวกเจ้ายิ่งกว่าอัลลอฮ์ และรสูลของพระองค์ และการต่อสู้ในทางของพระองค์แล้วไซ้ร ก็จงรอคอยกันเถิดจนกว่าอัลลอฮ์จะทรงนำมาซึ่งกำลัง ของพระองค์ และอัลลอฮ์นั้นจะไม่ทรงนำทางแก่กลุ่มชนที่ละเมิด”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 359)

และพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 17 บะนีอิสรอฮิล โองการที่ 27) ความว่า

“แท้จริง บรรดาผู้สุรุษสุรายนั้นเป็นพวกพ้องของเหล่าชัยฏอน (มาร) และชัยฏอนนั้นนรคุณต่อพระเจ้าของมัน)

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 548)

และพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 25 อัลฟุรคอน โองการที่ 67) ความว่า

“และบรรดาผู้ที่เมื่อพวกเขาใช้จ่าย พวกเขาจะไม่สุรุษสุราย และไม่ตระหนี่ และระหว่างทั้งสองสภาพนั้น พวกเขาอยู่สายกลาง”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 67)

และพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 57 อัลหะดีด โองการที่ 20) ความว่า

“พึงทราบเถิดว่า แท้จริงการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้มีมิใช่อื่นใด เว้นแต่เป็นการละเล่นและการสนุกสนานร่าเริงและเครื่องประดับและความโอ้อวดระหว่างพวกเจ้า และการแข่งขันกันสะสมในทรัพย์สินและลูกหลาน เปรียบเสมือนเช่น น้ำฝนที่การงอกเงยพืชผลยังความพอใจให้แก่กสิกรแล้ว มันก็เหี่ยวแห้ง เจ้าจะเห็นมันเป็นสีเหลือง แล้วมันก็กลายเป็นเศษเป็นชิ้นแห้ง ส่วนในวันปรโลกนั้นมีการลงโทษอย่างสาหัส และมีการอภัยโทษและความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ และการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้มีมิใช่อื่นใดนอกจากแสวงหาผลประโยชน์แห่งการหลอกลวงเท่านั้น”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 1100)

และพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 100 อัลอาคียาด โองการที่ 8-10) ความว่า

“และแท้จริงเขามีความหวงแหน เพราะรักในทรัพย์สินสมบัติ เขาไม่รู้ดอกหรือว่า เมื่อสิ่งที่อยู่ในหลุมฝังศพถูกให้ฟื้นขึ้นมา และสิ่งที่อยู่ในห้วงอกถูกเผยออก แท้จริงพระเจ้าของพวกเขาในวันนั้น ทรงตระหนักในพวกเขาอย่างแน่นอน”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 1264)

และพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 102 อัลตะกาซุร โองการที่ 1-6) ความว่า

“การสะสมทรัพย์สินสมบัติเพื่ออวดอ้างได้ทำให้พวกเขาผลิตเพลิน จนกระทั่งพวกเขาได้เข้าไปเยือนหลุมฝังศพ เปล่าเลย พวกเขาจะได้อู้อู แล้วก็เปล่าเลย พวกเขาจะได้อู้อู มิใช่เช่นนั้นถ้าพวกเขาได้อู้อูอย่างแท้จริงแล้ว แน่แน่นอน พวกเขาจะเห็นไฟที่ลุกโชน”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 1267)

และท่านศาสดาทรงตรัสไว้ในหะดีษ ซอเฮียะฮ์ ความว่า

“ความจำเริญของการใช้ชีวิตอยู่ในประโยชน์ที่ได้จากมันเป็นสัดส่วนกับความเสียหายของมัน”
รายงานโดย ตีรุมิซี

(อรุณ บุญชม, 2525 : 572)

นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติบนโลกนี้อัลลอฮ์ประทานด้วยความเมตตาให้กับมนุษยชาติ ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ยุคไหนก็ตาม เพื่อใช้ในการดำรงชีพ ประกอบกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่กล่าวถึงความรักในหมู่เพื่อนมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้มนุษย์มีการปฏิบัติต่อกันเฉกเช่นพี่น้องที่ท้องเดียวกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าว การแสวงหาและกอบโกยประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ หรือการทำลายความสมดุลทางธรรมชาติและ การก่อกมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับบุคคลอื่นในสังคม หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับคนรุ่นอนาคต จึงเป็นการกระทำที่ปราศจากความยุติธรรม และเป็นสิ่งต้องห้ามตามหลักศาสนาอิสลาม

ดังนั้น มนุษย์ควรตระหนักถึงพระเมตตาของอัลลอฮ์ที่ทรงประทานทรัพยากรต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อสร้างประโยชน์สุข และการที่มนุษย์เป็นผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจจากอัลลอฮ์ มนุษย์จึง

เป็นแค่เพียงผู้ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์ไม่ใช่ “อำนาจปกครอง” หรือ “การครอบครอง” ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังมีคำกล่าวของท่านอับดุลฟารอญญ์ นักวิชาการมุสลิมยุคแรกได้กล่าวว่า “ความจริงแล้วคนเราไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งใด เพราะเจ้าของที่แท้จริง คือผู้สร้างมัน พวกเขาเพียงแค่ใช้ประโยชน์จากมันตามกฎหมายของพระเจ้าเป็นเจ้า” (Abdus Salam อ้างใน อักตะรุคติน อะฮฺเมด, มาญิต เอช.เอ.ฮาซิม และกัชชี อัล ฮาซิม, 2547:215) การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงไม่ใช่เพียงหน้าที่ที่มุสลิมต้องกระทำต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นเคาะลีฟะฮฺเท่านั้นแต่ยังเป็นการธำรงความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) และความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) ระหว่างคนในรุ่นเดียวกัน (Intra – Generation Equity) และความยุติธรรมระหว่างคนต่างรุ่น (Inter – Generation Equity) อีกด้วย ดังปรากฏหลักฐานส่วนหนึ่งจากโองการ (อายะฮฺ) อัลกุรอานใน (บทที่ 4 อัน-นิซาอฺ โองการที่ 58) ความว่า

“แท้จริงอัลลอฮฺทรงใช้พวกเจ้าให้มอบคืนบรรดาของฝากแก่เจ้าของของมัน และเมื่อพวกเจ้าตัดสินระหว่างผู้คน พวกเจ้าก็จะต้องตัดสินด้วยความยุติธรรม แท้จริงอัลลอฮฺทรงแนะนำพวกเจ้าด้วยสิ่งซึ่งดีจริง ๆ แท้จริงอัลลอฮฺเป็นผู้ทรงได้ยินและได้เห็น”

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 160)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 4 อัน-นิซาอฺ โองการที่ 135) ความว่า

“ผู้ศรัทธาทั้งหลาย ! จงเป็นผู้ที่ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม...”

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 182)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 5 อัล-มาอิดะฮฺ โองการที่ 42) ความว่า

“พวกเขาชอบฟังคำมูสา ชอบกินสิ่งต้องห้าม ถ้าหากพวกเขามาหาเจ้า ก็จงตัดสินระหว่างพวกเขา หรือไม่ก็หลีกเลี่ยงพวกเขาเสีย และถ้าหากเจ้าหลีกเลี่ยงพวกเขา พวกเขาก็จะไม่ให้โทษแก่เจ้าได้แต่อย่างใดเลย และหากเจ้าตัดสินใจ ก็จงตัดสินใจระหว่างพวกเขา ด้วย ความยุติธรรม แท้จริงอัลลอฮฺนั้นทรงรักบรรดาผู้ที่ยุติธรรม”

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 209)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 5 อันนะหฺลฺ โองการที่ 90) ความว่า

“แท้จริงอัลลอฮฺทรงใช้ให้รักษาความยุติธรรมและทำดี...”

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 535)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 26 อัชชูรออฺ โองการที่ 183) ความว่า

“และอย่าให้ขาดพร่องแก่หมาชน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ของพวกเขา และอย่าเป็นผู้บ่อนทำลายก่อความในแผ่นดิน”

(มรวาน สะมะอูน, 2550 : 741)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 26 อีรเราะฮฺมาน โองการที่ 8-9) ความว่า

“เพื่อพวกเขาจะได้ไม่ฝ่าฝืนในเรื่องการขังดวงวัด และจงชำระไว้ซึ่งการขังด้วยความเที่ยงธรรม และอย่าให้ขาดหรือหย่อนตาขัง

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 1078)

มนุษย์ในฐานะที่เป็นตัวแทนของอัลลอฮฺบนหน้าแผ่นดิน จึงมีบทบาทและหน้าที่โดยตรงในการรับผิดชอบต่อระบบธรรมชาติที่อัลลอฮฺเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ที่อัลลอฮฺ (ช.บ.) ทรงมอบหมายให้แก่มนุษยชาติทุกคน โดยมนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่ออัลลอฮฺสำหรับความไว้วางใจที่ถูกมอบหมาย (อะมานะฮฺ) ซึ่งมีหน้าที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ตัวเองและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งมีหน้าที่ทั้ง ด้านส่วนบุคคลและส่วนรวม ในการป้องกันการผลาญทรัพยากรธรรมชาติและป้องกันมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นอันตรายต่อทั้งประชากรในปัจจุบันและในอนาคต (เอ็ม อูเมอร์ ซัฟฟรา, 2547:27) โดยมีโองการ (อายะฮฺ) อัลกุรอาน และหะดีษกล่าวไว้ดังนี้

พระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 2 อัล-บะเกาะเราะฮฺ โองการที่ 205) ความว่า

“และเมื่อเขาให้หลังไปแล้ว เขาก็เพียรพยายามในแผ่นดิน เพื่อก่อความเสียหายในนั้นและทำลายพืชผล และเผ่าพันธุ์ และอัลลอฮฺนั้นไม่ทรงชอบการก่อความเสียหาย”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 60)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 2 อัล-อันอาม โองการที่ 165) ความว่า

“และพระองค์นั้นคือผู้ที่ทรงให้พวกเขาเป็นผู้สืบแทนในแผ่นดิน และได้ทรงเทิดบางคนของพวกเขานี้เหนือกว่าอีกบางคนหลายชั้น เพื่อที่พระองค์ทรงทดสอบพวกเขาในสิ่งที่พระองค์ได้ทรงประทานแก่พวกเขา แท้จริงพระเจ้าของเจ้านั้น เป็นผู้รวดเร็วในการลงโทษและแท้จริงพระองค์นั้นเป็นผู้ทรงภัยโทษผู้ทรงเอ็นดูเมตตา”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 283)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 7 อัลอะอฺรอฟ โองการที่ 7) ความว่า

“และพวกเขาอย่าก่อความเสียหายไว้ในแผ่นดิน หลังจากได้ถูกจัดให้เป็นระเบียบแล้วและจงวิงวอนต่อพระองค์ด้วยความยำเกรงและความปรารถนาอันแรงกล้า แท้จริง ความเอ็นดูเมตตาของอัลลอฮฺนั้นไกลแก่ผู้กระทำดีทั้งหลาย”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 285)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 10 ยูनुส โองการที่ 23) ความว่า

“แล้วเรา (อัลลอฮฺ) ก็ได้แต่งตั้งพวกท่านให้เป็นตัวแทนในแผ่นดินหลังจากพวกเขาเหล่านั้นเพื่อเรา (อัลลอฮฺ) จะดูว่าพวกท่านจะปฏิบัติอย่างไร”

(มัวร์วาน สะมะอูน, 2550 : 395)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 30 อรรูม โองการที่ 41) ความว่า

“การบ่อนทำลายได้เกิดขึ้นทั้งทางบกและทางน้ำ เนื่องจากสิ่งที่มือของมนุษย์ได้ขวนขวายไว้ เพื่อที่พระองค์จะให้พวกเขาลิ้มรสบางส่วนของพวกเขาประกอบไว้ โดยที่หวังจะให้พวกเขากลับเนื้อกลับตัว”

(มรรวาน สะมะอูน, 2550 : 809)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 26 อชชะรออ โองการที่ 183) ความว่า

“และอย่าให้ขาดพร่องแก่มหาชนซึ่งสิ่งต่าง ๆ ของพวกเขา และอย่าเป็นผู้บ่อนทำลายก่อนในแผ่นดิน”

(มรรวาน สะมะอูน, 2550 : 741)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 28 อัลก้อซ้อซ โองการที่ 77) ความว่า

“และเจ้าอย่าแสวงหาความเสียหายในแผ่นดิน แท้จริง อัลลอฮฺไม่ทรงโปรดบรรดาผู้บ่อนทำลาย”

(มรรวาน สะมะอูน, 2550 : 782)

และพระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ใน (บทที่ 28 อรรเราะหฺมาน โองการที่ 7-8) ความว่า

“พระองค์ได้ทรงยกชั้นฟ้าไว้สูงและได้ทรงกำหนดความสมดุลไว้ ดังนั้น พวกเจ้าอย่าได้ทำให้ความสมดุลเสียไป”

(มรรวาน สะมะอูน, 2550 : 1078)

และท่านศาสดาทรงตรัสไว้ในหะดีษ ซอเฮียะฮ์ ความว่า

“สรรพสิ่งที่ถูกบังเกิดมานั้น ล้วนเป็น เช่น สมาชิกในครอบครัว (ใต้การอภิบาล) ของอัลลอฮฺ ดังนั้นผู้ที่เป็นที่รักยิ่ง ณ อัลลอฮฺ คือ ผู้ที่ทำดีต่อสรรพสิ่งและสรรพบุคคลทั้งหลายนั้น” รายงานโดย อัล-บัยฮะกี

(อรุณ บุญชม, 2525 : 572)

และท่านศาสดาทรงตรัสไว้ในหะดีษ ซอเฮียะฮ์ ความว่า

“โลกนี้สี่เขี้ยวและหวานชื่น และแท้จริงอัลลอฮฺได้ให้พวกท่านมาอยู่ที่นี่ในฐานะผู้ได้รับความไว้วางใจในโลก เพื่อที่จะดูว่าพวกท่านปฏิบัติอย่างไร” รายงานโดย มุสลิม

(อรุณ บุญชม, 2525 : 1192)

และท่านศาสดาทรงตรัสไว้ในหะดีษ ซอเฮียะฮ์ ความว่า

“มุสลิมคนใดที่ปลูกต้นไม้หรือหว่านพืชลงไป ในทุ่งนา แล้วหลังจากนั้นมีคน สัตว์หรือนกได้จิกกินจากนั้น นั่นเป็นการทำทาน ในส่วนของคนผู้นั้น” รายงานโดย มุสลิม

(อรุณ บุญชม, 2525 : 1224)

และท่านศาสดาทรงตรัสไว้ในหะดีษ ซอเฮียะฮ์ ความว่า

ท่านญาบิร ฎิยัลลอฮุอันหุ (ขออัลลอฮุทรงพอพระทัยกับเขา) ได้เล่าจากท่านนบีมุฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงประสบแก่ท่าน) ซึ่งท่านกล่าวว่า “เมื่อมุสลิมคนใดปลูกพืช สิ่งที่ถูกนำไปใช้รับประทานจากพืชต้นนั้นเป็นกุศลทานของเขา และจะไม่มีผู้ใดได้ใช้มันเป็นประโยชน์นอกจากเป็นกุศลทานของเขา” รายงานโดย อัน-นะสาอีย

(อรุณ บุญชม, 2525 : 1071)

ด้วยเหตุนี้ โลกทัศน์อิสลามที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติ ถึงแวดล้อม วางอยู่บนพื้นฐานแนวความคิดสำคัญสามประการ คือ เตาฮีด เคาะลีฟะฮ์ และ อะดะละฮ์ รายละเอียดดังนี้ (เอ็ม อุเมอร์ ซัฟฟรา, 2547:25)

1) เตาฮีด หมายถึง ความเป็นหนึ่งและความเป็นเอกภาพของพระเจ้า ซึ่งเป็นแนวความคิดที่สำคัญที่สุดในแนวความคิดทั้งสามนี้ เพราะมุสลิมมีความศรัทธาต่อเตาฮีดอย่างแน่วแน่ซึ่งจะทำให้แนวความคิดอีกสองประการย่อมจะติดตามมาโดยปริยาย ทั้งนี้สำหรับมนุษย์ในฐานะที่ได้รับเจตนาธรรมเสรี มีสติปัญญาและความสำนึกทางศีลธรรมคิดว่ามาจะต้องดำเนินชีวิตด้วยความเคารพและเชื่อฟังต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ซึ่งไม่ใช่แค่เพียงการยอมรับเท่านั้น แต่จะต้องตอบสนองการยอมรับนั้น โดยการกระทำด้วย

2) เคาะลีฟะฮ์ หมายถึง มนุษย์เป็นตัวแทนของพระเจ้าบนโลกนี้ และทรัพยากรทั้งหลายที่มนุษย์ครอบครองอยู่นั้นคือความไว้วางใจ เนื่องจากพระเจ้าได้ทรงสร้างมนุษย์ พระองค์ท่านนั้นจึงเป็นผู้ทรงรู้ถึงธรรมชาติ ความเข้มแข็งและความอ่อนแอของมนุษย์และพระองค์ท่านนั้นที่สามารถจัดหาทางนำที่สอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์ได้ในฐานะที่เป็นตัวแทนของพระเจ้า มนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อพระองค์ด้วยการดำเนินชีวิตในโลกนี้ตามทางนำที่พระองค์ได้ทรงจัดเตรียมไว้

3) อะดะละฮ์ หมายถึง ความยุติธรรม มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะชนชาติใด หรือเผ่าพันธุ์ใดล้วนถือเป็นเคาะลีฟะฮ์ด้วยกันทั้งสิ้น เคาะลีฟะฮ์จึงเป็นตัวแทนสำหรับเอกภาพขั้นพื้นฐาน และความเป็นพี่น้องกันของมนุษย์ ความเป็นพี่น้องกันนี้จะยังคงเป็นแนวความคิดที่ปราศจากแก่นสาร ถ้าหากมนุษย์ไม่มีความยุติธรรมควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้คัมภีร์อัลกุรอานได้ประกาศว่าการสร้าง ความยุติธรรมเป็นเป้าหมายแรกที่ศาสนาพุทธต้องทำให้สำเร็จเป็นประการแรก นอกจากนี้คัมภีร์อัลกุรอานถือว่าความยุติธรรมใกล้เคียงกับความยำเกรงมากที่สุด กล่าวคือ ความยำเกรง หรือการพัฒนาทางศีลธรรม หมายถึงความใกล้ชิดกับพระเจ้าที่เกิดขึ้นโดยการนำเอาคุณค่าและสถาบันทั้งหลายของอิสลามที่พระเจ้าเป็นผู้ได้กำหนดไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน และคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด (ของความสันติสุขจงประสบแก่ท่าน) มาใช้เพื่อสร้างความยุติธรรม

สรุปสาระสำคัญเรื่องมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากการใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีพของมนุษย์ มนุษย์ยังมีหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้เสื่อมสลายไป การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากมนุษย์ปราศจากการพิจารณาถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เป็นผลให้มนุษย์ขาดความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรเริ่มต้นจากพื้นฐานความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และคุณค่าของทุกสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นสัญญาณที่แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณ และพละนุภาพของอัลลอฮฺในการสร้างทุกสรรพสิ่งของพระองค์ การตระหนักถึงความสำคัญของระบบธรรมชาติและค่านิยมต่อองค์อภิบาลจะเป็นแรงขับเคลื่อนทางจิตใจที่สำคัญ ที่จะทำให้มุสลิมเว้นการกระทำที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบธรรมชาติ

นอกจากนี้ มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ได้รับเกียรติและความไว้วางใจ (อะมานะฮฺ) จากองค์อภิบาลในการเป็นตัวแทนของพระองค์บนพื้นแผ่นดินนี้ (เกาะลีฟะฮฺ) โดยที่มนุษย์เป็นเพียงผู้ดูแลรักษาเพื่อใช้ประโยชน์อย่างเสมอภาคไม่ใช่เอารัดเอาเปรียบกัน แต่ด้วยความโลกทางวัตถุอย่างไร้สติของมนุษย์และความทะนงในสติปัญญาของตัวเองได้สร้างความโง่เขลาที่ขัดกับสติปัญญาด้วยการสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม จนกระทั่งโลกต้องเผชิญกับอันตราย ในการที่จะช่วยโลกให้ปลอดภัยจากอันตราย มนุษย์จะต้องยอมจำนนต่อกฎของอัลลอฮฺ และจำนนต่อทางนำของพระองค์ เพื่อปกป้องพิทักษ์รักษาทุกสรรพสิ่งที่พระองค์ทรงสร้างให้อยู่ในภาวะสมดุล ประกอบกับหลักจริยธรรมเบื้องต้นของศาสนาอิสลามเกี่ยวกับหน้าที่ในการช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันของมนุษย์และความเสมอภาคของมวลมนุษยชาติ การทำลายหรือสร้างความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการไม่ให้เกียรติต่อความไว้วางใจที่พระเจ้าทรงอภิบาลได้ประทานหน้าที่อันสำคัญยิ่งมาให้ อีกทั้งยังเป็น การเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกันซึ่งทั้งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งต้องห้ามตามบทบัญญัติอิสลาม

ดังนั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ (ฟิรดู) ของมุสลิมทุกคน เพื่อเป็นการพิทักษ์รักษาทุกสรรพสิ่งที่อัลลอฮฺทรงประทานให้มนุษยชาติทุกคนให้มีความสมดุล อีกทั้งยังเป็นการรักษาความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของเพื่อนมนุษย์ในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีอีกด้วย

2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มานี ชูไทย (2544 : 424) ได้ทำการศึกษาเรื่อง อิสลาม : วิธีการดำเนินชีวิตที่พัฒนาคุณภาพชีวิต จากการศึกษาพบว่า อิสลามสอนให้ปลูกพืชเพื่อบำรุงดิน และอนุรักษ์สัตว์บางชนิดไม่ห้ามเรื่อง

ฆ่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารและที่เป็นอันตราย หรือสัตว์ร้าย แต่ห้ามฆ่าสัตว์เพื่อเกมกีฬา และห้ามทรมาณ สัตว์ อิสลามสอนให้มุสลิมทุกคนรักแผ่นดินที่อาศัย ให้ทำนุ บำรุง รักษาและอนุรักษ์ธรรมชาติ

ศาสนาอิสลามมีคำสอนที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ การกล่าวถึงสิทธิหน้าที่ของมนุษย์ไว้ ว่า มีหน้าที่ต่ออัลลอฮ์ (มหาบริสุทธิ์และความสูงส่งแก่พระองค์) และหน้าที่ต่อตนเองที่ต้องรักษาทั้ง ร่างกายและจิตใจ เนื่องจากอัลลอฮ์ได้ทรงประทานชีวิตแก่มนุษย์ หน้าที่ต่อเพื่อนมนุษย์ เพราะมนุษย์ ต้องอยู่ร่วมกันและเพื่อสร้างสันติสุขจะต้องเคารพสิทธิของกันและกัน และหน้าที่ต่อสรรพสิ่งทั้งปวง มนุษย์ยังมีหน้าที่ในการดูแลรักษา และใช้ประโยชน์ในทางที่ถูกต้อง (เสรี พงศ์พิศ อ่างใน ศูนย์ มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน , 2548 : 131)

ปรีชา อาบีดิน (2548) ได้ศึกษาเรื่อง **บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลาม (โตะอิหม่าม) ในการ บริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม : ศึกษากรณีมัสยิดในเขตมีนบุรี คลองสามวา ลาดกระบัง ผลการศึกษามี ดังนี้**

1. บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลาม (โตะอิหม่าม) ในการบริหารพัฒนาชุมชน พบว่า ผู้นำ ศาสนาอิสลามมีการปฏิบัติ ตามบทบาทหน้าที่มากที่สุด คือ ด้าน ศาสนา รองลงมาคือด้านบริการ
2. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในกิจการต่าง ๆ พบว่า ชุมชนมุสลิมมีส่วนร่วม ในกิจกรรมมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ ด้านศาสนา รองลงมา คือ ด้านสาธารณสุข และด้านสังคม ตามลำดับ
3. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่มีต่อชุมชน พบว่า ได้รับการสนับสนุนมากที่สุด ในด้านสาธารณสุข รองลงมาคือ ด้านสิ่งแวดล้อม และศาสนา
4. ความคาดหวังของผู้นำศาสนาที่มีต่อชุมชน ในอนาคตข้างหน้า พบว่า อยากให้ชุมชนมี การศึกษาที่ดี , มีความรักสามัคคี และปรองดองกันในชุมชน

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) (2548 : 127 – 130) ได้ทำการศึกษาเรื่อง **พลัง ชุมชนกับการพัฒนาและรักษาคลองแสนแสบ** จากการศึกษาพบว่า ในพื้นที่ศึกษาซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ได้มีการนำคำสอนของอัลลอฮ์ มาเป็นหลักในการใช้และรักษาทรัพยากร ธรรมชาติ โดยมีผู้นำทางศาสนาของชุมชนได้ประยุกต์คำสอนจากคัมภีร์ อัลกุรอานแนวพัฒนา เกี่ยวกับน้ำ เพื่อสอนชาวบ้านให้รู้จักวิธีใช้ประโยชน์จากคลอง แแสนแสบโดยใช้เหตุผลทางศาสนาเป็น ตัวปลูกจิตสำนึก การที่ผู้นำทางศาสนาของชุมชนประยุกต์คำสอน จากคัมภีร์อัลกุรอาน มีฐานคิดจากธรรมชาติทั้งปวงที่มีอยู่ได้ถูกกำหนดจากอัลลอฮ์ พระองค์มิได้ทรงเพียงแต่สร้างสรรพสิ่ง ขึ้นมาแต่ยังทรงทำให้สมบูรณ์และนำทางให้กฎระเบียบต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างสมบูรณ์

นิคม สุวรรณรุ่งเรือง (2531 : บทคัดย่อ) ศึกษาชนชั้นนำชุมชนชาวไทยมุสลิมที่พัฒนาแล้วกับ ที่กำลังพัฒนาในจังหวัดปัตตานี พบว่า ชุมชนชาวไทยที่พัฒนาแล้ว ชนชั้นนำของชุมชน คือ บุคคลที่

ดำรงตำแหน่งทางสังคมมาก เคยดำรงตำแหน่งผู้นำศาสนาอิสลาม มีคุณสมบัติสำคัญ คือ ดำรงตำแหน่งทางสังคมมาก เคยดำรงตำแหน่งมาก่อน มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งมานาน มีรายได้สูงการศึกษาสายศาสนาสูง เคยผ่านการอบรมมาก ติดต่อกับเจ้าหน้าที่มาก เป็นญาติชนชั้นนำเก่า การดำรงตำแหน่งทางการ การเคยดำรงตำแหน่ง การเป็นสมาชิกองค์กร การเป็นญาติชนชั้นนำเก่า การดำรงตำแหน่งสังคม และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ตามลำดับ ส่วนชุมชนชาวไทยมุสลิมที่กำลังพัฒนา ชนชั้นนำของชุมชนคือ บุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการและบุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้นำศาสนาอิสลามเช่นกัน คุณสมบัติที่สำคัญคือ ดำรงตำแหน่งสังคมมาก ติดต่อกับเจ้าหน้าที่มาก เป็นคนในท้องถิ่น อยู่ในท้องถิ่นมานาน และมีความรู้ความเข้าใจในศาสนาดี คุณสมบัติที่อธิบายความเป็นบุคคลชั้นนำได้ดีที่สุดคือ การอบรมในโครงการต่าง ๆ ระยะเวลาอยู่ในชุมชน การดำรงตำแหน่งทางสังคม การดำรงตำแหน่งทางการ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนา และการดำรงตำแหน่งตามลำดับ

บทที่ 3

แนวคิด และระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาที่สนใจเรื่อง “การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาโตะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร” บทนี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 6 ส่วน ได้แก่ วิธีการศึกษา นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ แนวประเด็นการสัมภาษณ์เจาะลึก การรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

3.1 วิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) ในครั้งนี้คือ โตะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลามจำนวน 12 ราย ประเด็นที่นำมาศึกษาประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลพื้นฐานของโตะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม ประกอบด้วย อายุ อายุการปฏิบัติงาน อาชีพ รายได้ การศึกษาสูงสุดด้านสามัญ การศึกษาสูงสุดด้านศาสนา และการอบรมด้านการบริหาร มัสยิดและชุมชน
- 2) ทศนคติของโตะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามและการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
- 3) บทบาทหน้าที่ของโตะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม ประกอบด้วย 2 ด้านคือ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม
- 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในกิจกรรมด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม
- 5) ผลการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
- 6) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

3.2 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

3.2.1 การเผยแพร่คำสอนของศาสนา หมายถึง การเผยแพร่ศาสนา กล่าวคือ การทำให้ผู้อื่นรู้ และเข้าใจหลักคำสอนของศาสนาให้ถูกต้อง ให้รู้จักประวัติความเป็นมาของศาสนา ให้เห็นการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนา เมื่อรู้และเห็นแล้วใครมีศรัทธาจะนับถือหรือไม่นั้นเป็นสิทธิของแต่ละคน

3.2.2 ทศคติ (Attitude) เป็นศัพท์จิตวิทยาทางการศึกษา เป็นความเชื่อ ความรู้สึกและเครื่องแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของ “ทัศนคติ” ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 393) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า หมายถึง แนวความคิดเห็น

3.2.3 บทบาท หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจหน้าที่ของโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนา ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามตามหลักการของศาสนาอิสลาม และตามฐานะตำแหน่งของบุคคลในสังคม

3.2.4 โต๊ะอิหม่าม หมายถึง ผู้นำทางศาสนาอิสลามอย่างเป็นทางการของมัสยิดในชุมชนนั้น

3.2.5 การพัฒนาสังคม หมายถึง บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลาม (โต๊ะอิหม่าม) ในการบริหารพัฒนาโดยมุ่งส่งเสริมสนับสนุนเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในด้านศึกษา ศาสนา สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และสาธารณสุข

3.2.6 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดูแลรักษา ป้องกัน บำรุง ซ่อมแซม ปรับปรุง และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ฉลาด มีประสิทธิภาพ ให้ประโยชน์ตอบสนองต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์มากที่สุด รวมทั้งคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ในเวลาเดียวกันด้วย เพราะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชนิดหนึ่งอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกชนิดหนึ่งได้นอกจากนี้จะต้องดูแล หรือทดแทนให้คืนสภาพเดิมอีกด้วย

3.2.7 ชุมชนมุสลิม หมายถึง ประชาชนทั้งชายและหญิงที่สังกัดอยู่กับมัสยิดหนึ่ง ๆ โดยมีที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้ ๆ มัสยิด

3.2.8 มัสยิด หมายถึง ศาสนสถาน ที่ได้รับจดทะเบียนอย่างเป็นทางการ มีฐานะเป็นนิติบุคคล เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม และศูนย์รวมในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม

3.2.9 ข้อมูลพื้นฐาน หมายถึง อายุ อายุงาน อาชีพ รายได้ การศึกษาสูงสุดด้านสามัญ การศึกษาสูงสุดด้านศาสนา และการอบรมด้านการบริหารมัสยิดและชุมชน

1) อายุงาน หมายถึง ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ในการดำรงตำแหน่งเป็น โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม ประจำมัสยิด

2) อาชีพ หมายถึง การประกอบอาชีพประจำของ โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม

3) รายได้ หมายถึง รายได้รวมทั้งหมดของ โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลามทั้งหมด ก่อนหักค่าใช้จ่าย

4) การศึกษาสูงสุดด้านสามัญ หมายถึง ระดับการศึกษาชั้นสูงสุดสายสามัญของ โต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม

5) การศึกษาสูงสุดด้านศาสนา หมายถึง ระดับการศึกษาชั้นสูงสุดสายศาสนาของ โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม

6) การอบรมด้านการบริหารมัสยิดและชุมชน หมายถึง การได้รับการฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการตามหลักการของศาสนาอิสลามและตามหลักกฎหมายทั่วไป

3.2.10 ด้านการบริหาร หมายถึง แนวทางหรือวิธีการของการบริหารจัดการของ โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลามที่นำมาใช้ในการบริหารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาสังคม การพัฒนาชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

3.2.11 ด้านศาสนา หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนา รวมถึงการอบรม สั่งสอนและถ่ายทอดการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักการศาสนา และปรัชญาในการดำรงชีวิตของมุสลิม

3.2.12 ด้านการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการของ โต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาในการทำหน้าที่ย ด้านการศึกษาสายสามัญร่วมกับหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2.13 ด้านสังคม หมายถึง การมีปฏิบัติหน้าที่ของ โต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม ประจำ มัสยิดทั้งในด้านครอบครัว ด้านสังคมภายใน และด้านสังคมภายนอกมัสยิด

3.2.14 ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ โต๊ะอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดดำเนินการ พัฒนาชุมชนโดยดูแลจัดกิจกรรมและรณรงค์ ด้านสิ่งแวดล้อม มลภาวะ และการอนุรักษ์ทรัพยากร เพื่อมิให้เป็นปัญหาแก่ชนรุ่นต่อไป

3.2.15 ด้านสาธารณสุข หมายถึง การที่ โต๊ะอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด ประสานงานกับ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ส่งเสริมด้าน สุขภาพอนามัยของชุมชน

3.2.16 ด้านอาชีพ หมายถึง การที่โต๊ะอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด ส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือประชาชนทุกวิถีทางให้มีรายได้เพียงพอกับความจำเป็นขั้นพื้นฐานในครอบครัว และลดปัญหาการว่างงาน

3.2.17 การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมุสลิมให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมุสลิมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

3.3 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

3.3.1 กลุ่มเป้าหมาย

เป็นโต๊ะอิหม่าม (ผู้นำศาสนา) ในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

3.2.3 ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant)

เจาะจงเลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่เต็มใจให้ข้อมูลคือ โต๊ะอิหม่าม (ผู้นำศาสนาอิสลาม) ประจำชุมชนนั้น ๆ จำนวน 12 คน

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการติดตามสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่มีสยิดในชุมชนนั้น ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อสังเกต สภาพทั่วไป สิ่งแวดล้อม และลักษณะในการมีปฏิสัมพันธ์ของโต๊ะอิหม่ามกับประชาชนในชุมชนทั้งนี้เพื่อสังเกตลักษณะธรรมชาติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงมิได้นัดหมายเวลาล่วงหน้าหรือบอกแนวคำถามล่วงหน้า โดยใช้ความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ

การเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง ความเชื่อมโยง และความตรงของเรื่องราว โดยใช้ทัศนคติและการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่ามต่อประชาชนในชุมชน ทั้งการตรวจสอบ การสะท้อนความรู้สึก การกระตุ้นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้ระบายความอัดอั้นข้องใจโดยไม่ขัดจังหวะ จะถามเพียงบางครั้งเพื่อขอสรุปประเด็นหรือขอความชัดเจนในเรื่องราวที่ผู้ให้ข้อมูลได้ไม่ชัดเจนเท่านั้น

จากนั้นการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับเวลา สถานที่และความถูกต้องของข้อมูลแล้วนำมาจัดหมวดหมู่รวบรวมเข้าด้วยกัน พร้อมกับตีความ วิเคราะห์ สังเคราะห์ตาม สภาพการณ์และข้อมูลที่ได้มา พร้อมการค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ เพื่ออธิบายเป็นปรากฏการณ์และกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้น

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เชิงตรรกะ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบหาข้อสรุปและการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Description Method) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

3.6 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

การศึกษาทัศนคติของโต๊ะอิหม่ามที่เกี่ยวกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโต๊ะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย

ประเด็นในการสัมภาษณ์ที่ผู้ศึกษาได้เตรียมไว้ โดยแบ่งโครงสร้างของการสัมภาษณ์ออกเป็น 6 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

- อายุ
- เป็นโต๊ะอิหม่ามมาทั้งหมดกี่ปี
- อาชีพ
- รายได้

- การศึกษาสูงสุดด้านสามัญ
- การศึกษาสูงสุดด้านศาสนา
- เคยได้รับการอบรมด้านการบริหารมัสยิดและชุมชนหรือไม่

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของโต๊ะอิหม่ามและการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม

- ทัศนคติของโต๊ะอิหม่ามต่อคนในชุมชนในด้านการพัฒนาสังคมที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคม

ด้านสิ่งแวดล้อม

- ทัศนคติของโต๊ะอิหม่ามต่อคนในชุมชนในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 บทบาทหน้าที่ของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม

ด้านสังคม

- การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่แก่ประชาชนในชุมชน
- การเจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอม กรณีประชาชนมีปัญหาชีวิตคู่
- การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้พิการ หญิงม่าย คนชรา เด็กกำพร้าในชุมชน
- การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการช่วยเหลือ สนับสนุน เช่น เงิน บุคลากร แรงงาน ฯลฯ
- การอนุรักษ์ รักษา ศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ด้านสิ่งแวดล้อม

- การให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน
- การเป็นแกนนำในการปฏิบัติการ ฟื้นฟู สภาพแวดล้อมในชุมชน

- การจัดกิจกรรมรณรงค์ เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด มีประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด
- การรักษาทรัพยากรในชุมชน เช่น ต้นไม้ แม่น้ำ สวนสาธารณะ เพื่อประโยชน์แก่เยาวชนรุ่นหลัง

ส่วนที่ 4 ประเด็นคำถามเจาะลึก การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม

- ชุมชนของท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรม ด้านพัฒนาสังคม ในเรื่องใดมากที่สุด

ด้านสิ่งแวดล้อม

- ชุมชนของท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรม ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในเรื่องใดมากที่สุด

ส่วนที่ 5 ผลของการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม

- ผลที่ได้จากการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามด้านการพัฒนาสังคม

ด้านสิ่งแวดล้อม

- ผลที่ได้จากการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 6 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

- ท่านมีปัญหาอุปสรรคในการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างไร
(กรุณาเรียงลำดับปัญหาและอุปสรรคตามความสำคัญ)
- ท่านมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างไร

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเกี่ยวกับ การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาโตะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร ครั้งนี้ เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key - Informant) โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In - depth Interview) จำนวน 12 คน ผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการศึกษา ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 บริบทของศาสนาอิสลามในเขตกรุงเทพมหานคร

อิสลามคือศาสนาที่มี หลักศรัทธาที่เรียกว่าอิหม่าน และการปฏิบัติคุณความดี ที่เรียกว่า อะมัล ควบคู่กัน อิสลามเป็นศาสนาของอัลเลาะห์ ที่พระองค์ได้บัญญัติมายังศาสนทูตอาดัม (ช.ล.) ซึ่งประกอบด้วยหลักศรัทธาและการปฏิบัติคุณความดี “อิสลาม” เป็นชื่อศาสนา หรือระบอบการดำเนินชีวิตที่มีการศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว พระนาม “อัลลอฮ์” อิสลามเป็นศาสนาของอัลลอฮ์ (พระเจ้าผู้เป็นเจ้า) ที่ประทานแก่มนุษยชาติตั้งแต่มีมนุษย์คนแรกโดยผ่านศาสนา (นบี หรือรَسُول ซึ่งเป็มนมนุษย์) ให้เผยแพร่คำสอนของพระองค์แก่มนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัย ตามสภาพและวิวัฒนาการของสังคมในยุค หรือสมัยนั้น ๆ และอัลลอฮ์ได้ทรงให้คำสอนของพระองค์ครบครัน เป็นระบอบการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ที่สุดในสมัยของท่านนบี มุฮัมมัด (ช.ล.) ศาสดาท่านสุดท้าย เมื่อ ค.ศ. 610 หรือ พ.ศ.1153 คือประมาณ 1,400 กว่าปีล่วงมาแล้ว ณ ดินแดนซึ่งเป็นประเทศซาอุดีอาระเบีย (มานี ซูไทย, 2544:7)

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2531, อ้างถึงใน สุพจน์ กลิ่นกาชื่น, 2550 : 60) ผู้นับถือศาสนาอิสลาม จะเรียกว่า “มุสลิม ” และได้อาศัยอยู่ในเมืองไทยโดยเฉพาะมุสลิมที่อยู่ตามหัวเมืองภาคใต้จะถูกเรียกว่า “มลายู ” และเรียกรวมว่าชาวมลายู ชาวอาหรับในภูมิภาคตะวันออกเฉียงจะเรียกคนในภูมิภาคของประเทศไทยว่า “ชาวยะวอ” เหตุผลที่เรียกว่า ยะวอ เพราะศาสนาอิสลามได้เข้ามาเผยแพร่ในกลุ่มอาเซียนเป็นครั้งแรกโดยพ่อค้านักเดินเรือชาวอาหรับเปอร์เซียได้มาถึงเกาะชวาเป็นดินแดนแห่งแรกในอาเซียนคำว่า “ชวา ” ก็คือ “ยะวอหรือยะวา ” นั่นเอง ต่อจากหมู่เกาะชวา ศาสนาอิสลาม ได้ถูกเผยแพร่ไปตามหมู่เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรอินเดียตลอดจนถึงแหลมมลายูและดินแดนทางตอนใต้ของประเทศไทย ซึ่งสมัยนั้นคือ “อาณาจักรศรีวิชัย ” ในสุวรรณภูมิในอดีตยุคสุโขทัย มี 4

อาณาจักรย่อย ๆ คือ 1 อาณาจักรล้านนา 2 อาณาจักรล้านช้าง 3 อาณาจักรทราวดีศรีอยุธยา 4 อาณาจักรศรีวิชัย

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2531, อ้างถึงใน สุพจน์ กลิ่นกาเซ็น, 2550 : 61) ในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี อาณาเขตของประเทศไทยทางใต้ไปถึงนครศรีธรรมราชได้รับวัฒนธรรมทางศาสนาของไทยได้เริ่มขึ้นจากภาคใต้ ศาสนาอิสลามได้เข้าสู่ประเทศไทยจากดินแดนทางภาคใต้หรือแหลมมาลายู โดยในสมัยสุโขทัยเมืองนครศรีธรรมราชมีหัวเมืองเทศราชหลายเมืองไปจนถึงปลายแหลมมาลายูซึ่งถือเป็นประเทศราชของไทย ดังนั้นในสมัยสุโขทัยที่มีประเทศราชที่อยู่ใต้การปกครองของสุโขทัยได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ซึ่งเป็นชาวมุสลิมเป็นส่วนใหญ่

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2531, อ้างถึงใน สุพจน์ กลิ่นกาเซ็น, 2550 : 62) ในสมัยกรุงศรีอยุธยาชาวมาลาญจากเมืองปัตตานีได้ถูกกวาดต้อนขึ้นมาจากเมืองปัตตานีขึ้นมาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาจึงถูกเรียกว่า “ แยกปัตตานี ” ส่วน “ แยกแพหรือแยกเทศ ” นั้นเป็นเชื้อสายอาหรับเปอร์เซียและเป็นขุนนางรับราชการในราชสำนัก เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกก็ได้มาตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีของไทยขึ้นใหม่ มุสลิมได้อพยพมาอยู่กรุงธนบุรี และได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาจุฬาราชมนตรีคนแรก คือ ท่านเอก อะหมัด อัลคัม ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีได้มีมุสลิมเชื้อสายมาลาญกระจัดกระจายตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตลอดจนถึงคลองแสนแสบ เช่น ชุมชนสี่แยกมหานาค, ชุมชนบ้านครัว, ชุมชนบ้านดอน, ชุมชนคลองตัน, ชุมชนบางกะปิ, ชุมชนมีนบุรี, ชุมชนคลองสามวา, ชุมชนคอยู้ตึกเก่า ทอดยาวไปจนถึงจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น

กรุงเทพมหานครมีมัสยิดจำนวน 189 มัสยิด มีผู้นับถือศาสนาอิสลามในกรุงเทพมหานครประมาณ 258,185 คน เป็นเพศชายประมาณ 117,275 คน เป็นเพศหญิงประมาณ 140,910 คน มีครอบครัวผู้นับถือศาสนาอิสลามในกรุงเทพมหานคร จำนวน 51,612 ครอบครัวโดยประมาณ (คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร , 2551 : 86)

การศึกษาทัศนคติของโต๊ะอิหม่ามที่เกี่ยวกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโต๊ะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ทำการสัมภาษณ์โต๊ะอิหม่ามจำนวน 12 คน ประจำมัสยิดดังต่อไปนี้

- 1) มัสยิดนูรุลอิสลาม (บ้านป่า) ตั้งอยู่บนถนน พัฒนาการ 20 แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง
โต๊ะอิหม่าม ไพจิตร สะและมัด
- 2) มัสยิดบักร์ลุ้ลมมีนีน (ศาลาลอย) ตั้งอยู่บนถนน สุขุมวิท 71 แขวงพระโขนงเหนือ เขตวัฒนา
โต๊ะอิหม่าม ปราโมทย์ มีสุวรรณ
- 3) มัสยิดคอสีร์ลุ้ลอิสลาม (ทองหล่อ) ตั้งอยู่บนถนน สุขุมวิท 55 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา
โต๊ะอิหม่าม กอเซ็ม มั่นคง
- 4) มัสยิดอันวารุ้ลอั้บร็อด (ทางควาย) ตั้งอยู่บนถนน พัฒนาการ 38 แขวงสวนหลวง เขตสวน
หลวง โต๊ะอิหม่ามบุญรอด นาคนาวา
- 5) มัสยิดคารุ้ลลามีน (บ้านสันติ) ตั้งอยู่บนถนน ศรีนครินทร์ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง
โต๊ะอิหม่าม เกษม โสอุตร
- 6) มัสยิดเรากู้อ์คิลญันนะห์ (ประตู่สวรรค์) ตั้งอยู่บนถนน พัฒนาการ 20 แขวงสวนหลวง เขต
สวนหลวง โต๊ะอิหม่าม บุญล้อม สาดและ
- 7) มัสยิดยามิอุ้ลอิสลาม (คลองตัน) ตั้งอยู่บนถนน เพชรบุรีตัดใหม่ แขวงสวนหลวง เขตสวน
หลวง โต๊ะอิหม่าม นริศ อามินเซ็น
- 8) มัสยิดฮิยาตุ้ลอิสลาม (สามอิน) ตั้งอยู่บนถนน สุขุมวิท 71 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา
โต๊ะอิหม่าม บัญญัติ วงศ์เคอริย์
- 9) มัสยิดอัลคอยริยะห์ (นวลน้อย) ตั้งอยู่บนถนน สุขุมวิท 69 เอกมัย แขวงคลองตันเหนือ
เขตวัฒนา โต๊ะอิหม่าม สมหวัง แกล้ววาริ
- 10) มัสยิดคารุ้ลมูห้ชีนีน (บ้านคอน) ตั้งอยู่บนถนน สุขุมวิท 49 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา
โต๊ะอิหม่าม ชม มะลิ
- 11) มัสยิดริควานู้ลอิสลาม (วัดศึก) ตั้งอยู่บนถนนลาดพร้าว 130 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ
โต๊ะอิหม่าม โรจน์ศักดิ์ มินสาคร
- 12) มัสยิดยะมิอุ้ลอิสลาม (บางมะเขือ) ตั้งอยู่บนถนน สุขุมวิท 71 แขวงพระโขนงเหนือ เขต
วัฒนา โต๊ะอิหม่าม อับดุลเราะห์มาน เยนา

เป็นที่น่าสังเกตว่า ประชากรมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีอาชีพหลากหลาย เช่นเป็นครูสอนศาสนา, ค้าขาย, รับจ้าง, รับราชการ/รัฐวิสาหกิจและธุรกิจส่วนตัว (ห้องพักให้เช่า) เป็นต้น ส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้มัสยิด และเป็นครอบครัวขยาย อยู่ร่วมกันหลายรุ่น เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลูก หลาน เหลน ในบ้านเดียวกัน หรือ ตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณรั้วเดียวกัน ให้ความรักและความเอื้ออาทรต่อกันทั้งในหมู่เครือญาติและเพื่อนบ้าน ดังคำสอนที่กล่าวไว้ว่ามุสลิมเป็นพี่น้องกัน และเปรียบดังเป็นร่างกายเดียวกัน

เนื่องจากมัสยิดทั้งหมดอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีการคมนาคมสะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ ระดับการศึกษาของประชากรมุสลิมส่วนใหญ่จะมีทั้งสองด้าน กล่าวคือใน ภาควิทยาศาสตร์และภาษาสามัญ ภาควิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับพื้นฐาน (พรีคูอ์ย) และในภาษาสามัญส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรมุสลิมในต่างจังหวัดจะพบว่า การศึกษาภาควิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่จะอยู่ระดับสูงกว่า ด้านสามัญ อาจเนื่องมาจากลักษณะการทำมาหากิน การหาเลี้ยงชีพ ซึ่งสังคมในเขตเมืองหลวงไม่ค่อยมีพื้นที่ในการทำเกษตรมากนัก ทำให้คนในเมืองหลวงส่วนใหญ่ต้องเรียนให้สูงเพื่อที่จะสามารถหาเลี้ยงชีพด้วยการทำงานเป็นลูกจ้างบริษัทเอกชน, รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ, และทำงานในภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น

4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

4.2.1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญทั้งหมด 12 คน อายุ 51 ปีขึ้นไป มีจำนวน 6 คน (ร้อยละ 50.0) อายุ 41 – 50 ปีจำนวน 4 คน (ร้อยละ 34.0) และอายุ 31 – 40 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน (ร้อยละ 16.0) ตามลำดับ สถานภาพการสมรสของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 12 คน ทั้งหมดสมรสแล้ว (ร้อยละ 100.0) อายุการทำงานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ต่ำกว่า 10 ปีมีจำนวน 6 คน (ร้อยละ 50.0) มีอายุการทำงาน 11 – 20 ปี จำนวน 5 คน (ร้อยละ 42.0) และมีอายุการทำงาน 21 ปีขึ้นไปจำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0) อาชีพหลักของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญประกอบธุรกิจส่วนตัว มีจำนวน 5 คน (ร้อยละ 42.0) เป็นครูสอนศาสนา จำนวน 5 คน (ร้อยละ 42.0) และทำงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 2 คน (ร้อยละ 16.0) ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญสูงสุดด้านศาสนา จบปริญญาตรี มีจำนวน 6 คน (ร้อยละ 50.0) จบพระปริยัติ (มัธยมปลาย) จำนวน 3 คน (ร้อยละ 25.0) จบปริญญาตรี / อิบติดาอีย (ระดับพื้นฐาน) มีจำนวน 3 คน (ร้อยละ 25.0) ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญสูงสุดด้านสามัญ จบมัธยมปลาย เป็นสัดส่วนสูงสุด จำนวน 5 คน (ร้อยละ 42.0) จบสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 3 คน (ร้อยละ 25.0) จบมัธยมต้นจำนวน 3 คน (ร้อยละ 25.0) และ จบประถมศึกษาจำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0) รายได้ต่อเดือนของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มีรายได้ต่อเดือน 10,000 – 20,000 บาท เป็นสัดส่วนสูงสุดมีจำนวน 5 คน (ร้อยละ 42.0) รองลงมาคือ มากกว่า 50,000 บาท จำนวน 3 คน (ร้อยละ 25.0) น้อยกว่า 10,000 บาท จำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0) 20,001 – 30,000 บาท จำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0) 30,001 – 40,000 บาท จำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0) 40,001 – 50,000 บาท จำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0)

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญผ่านการอบรมการบริหารมัศยิดและชุมชน 1 ครั้งต่อปี เป็นสัดส่วนสูงสุด มีจำนวน 6 คน (ร้อยละ 50.0) รองลงมา 2 ครั้งต่อปี จำนวน 4 คน (ร้อยละ 34.0) 3 ครั้งต่อปีจำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0) 2 ปีต่อครั้งจำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0)

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวน และค่าร้อยละ ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (คน) (n = 12)	ร้อยละ (100.0)
อายุ		
31 – 40 ปี	2	16.0
41 – 50 ปี	4	34.0
ตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป	6	50.0
สถานภาพการสมรส		
โสด / แยกกันอยู่	0	0
สมรส	12	100.0
อายุการทำงาน		
ต่ำกว่า 10 ปี	6	50.0
11 – 20 ปี	5	42.0
21 ปีขึ้นไป	1	8.0
อาชีพ		
พนักงานบริษัทเอกชน	0	0
ค้าขาย	0	0
ลูกจ้างใช้แรงงาน	0	0
รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	2	16.0
ครูสอนศาสนา	5	42.0
ธุรกิจส่วนตัว	5	42.0
ระดับการศึกษาสูงสุดด้านศาสนา		
ฟิรคัลฮัย / อิบติคาอ์ (ระดับพื้นฐาน)	3	25.0
เอียะคาดีย (มัธยมต้น)	0	0

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (คน) (n = 12)	ร้อยละ (100.0)
ชนะวีชัย (มัธยมปลาย)	3	25.0
ปริญญาตรี	6	50.0
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0
ระดับการศึกษาสูงสุดด้านสามัญ		
ประถมศึกษา	1	8.0
มัธยมต้น	3	25.0
มัธยมปลาย	5	42.0
ปริญญาตรี	0	0
สูงกว่าปริญญาตรี	3	25.0
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	1	8.0
10,000-20,000 บาท	5	42.0
20,001-30,000 บาท	1	8.0
30,001-40,000 บาท	1	8.0
40,001-50,000 บาท	1	8.0
มากกว่า 50,000 บาท	3	25.0
การอบรมการบริหารมัธยมและชุมชน		
3 ครั้งต่อปี	1	8.0
2 ครั้งต่อปี	4	34.0
1 ครั้งต่อปี	6	50.0
2 ปีต่อครั้ง	1	8.0
ไม่เคยผ่านการอบรม	0	0

4.2.2 ทักษะคติของโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาต่อคนในชุมชนในด้านการพัฒนาสังคม และด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลาม

การศึกษาทักษะคติของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาต่อคนในชุมชนที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลาม ในด้านสังคม พบว่า การพัฒนาสังคมเป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับทุกคน จำนวน 5 คน (ร้อยละ 42.0) รองลงมา คือ การพัฒนาสังคมควรใช้โรงเรียน และมัสยิดเป็นศูนย์กลาง จำนวน 3 คน (ร้อยละ 25.0) การพัฒนาสังคมนั้นจะต้องพัฒนาจิตใจด้วย จำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0) การพัฒนาสังคมนั้นจะต้องเริ่มจากความรักกันพี่น้อง จำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0) การพัฒนาสังคมนั้นต้องเริ่มจากความสามัคคี จำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0) ครอบครัวที่อบอุ่นจะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ จำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0)

ในด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนต้องใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ไม่สุรุ่ยสุร่าย ต้องใช้อย่างพอดี จำนวน 5 คน (ร้อยละ 42.0) รองลงมาคือ ชุมชนต้องช่วยอนุรักษ์ คุ้มครอง ต้นไม้ และสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 คน (ร้อยละ 25.0) ชุมชนในมัสยิดจะดีสิ่งแวดล้อมต้องดีด้วย จำนวน 2 คน (ร้อยละ 16.0) สภาพแวดล้อมที่ดีจะทำให้คนในชุมชนมีจิตใจที่ดีด้วย จำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0) สิ่งแวดล้อมมีผลต่อคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง จำนวน 1 คน (ร้อยละ 8.0)

ตารางที่ 4.2 วิเคราะห์ทักษะคติของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนา ต่อคนในชุมชนที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ทักษะคติของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาต่อคนในชุมชนที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลาม	ความถี่	ค่าร้อยละ
ด้านสังคม		
1. การพัฒนาสังคมเป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับทุกคน	5	42.0
2. การพัฒนาสังคมควรใช้โรงเรียนและมัสยิดเป็นศูนย์กลาง	3	25.0
3. การพัฒนาสังคมจะต้องพัฒนาจิตใจด้วย	1	8.0
4. การพัฒนาสังคมนั้นจะต้องเริ่มต้นจากความรักกันพี่น้อง	1	8.0
5. การพัฒนาสังคมจะต้องเริ่มต้นจากความสามัคคี	1	8.0
6. ครอบครัวที่อบอุ่นจะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้	1	8.0

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ทัศนคติของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาต่อคนในชุมชน ที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลาม	ความถี่	ค่าร้อยละ
ด้านสิ่งแวดล้อม		
1. ชุมชนต้องใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ไม่สุรุ่ยสุร่ายต้องใช้อย่างพอดี	5	42.0
2. ชุมชนต้องช่วยกันอนุรักษ์ คุ้มครอง ต้นไม้ และสิ่งแวดล้อม	3	25.0
3. ชุมชนในมัสยิดจะดีสิ่งแวดล้อมต้องดีด้วย	2	16.0
4. สภาพแวดล้อมที่ดีจะทำให้คนในชุมชนมีจิตใจที่ดีด้วย	1	8.0
5. สิ่งแวดล้อมมีผลต่อคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง	1	8.0

4.2.3 บทบาทหน้าที่ของโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลามในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

การศึกษารoles and responsibilities of the imam in the development of the Muslim community in Bangkok Metropolitan Region. ได้แบ่งบทบาทของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม ออกเป็น 2 ด้าน ผลการศึกษาคือออกมาเป็นดังนี้

ด้านสังคม จากการศึกษาบทบาทของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม ในการบริหาร พบว่า โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม มีการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่มากที่สุดในเรื่อง การให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตคู่แก่ประชาชนในชุมชน จำนวน 12 คน (ร้อยละ 100.0) รองลงมาเรื่องการอนุรักษ์รักษาศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จำนวน 11 คน (ร้อยละ 92.0) เรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอม กรณีประชาชนมีปัญหาชีวิตคู่ จำนวน 9 คน (ร้อยละ 76.0) เรื่องการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือครอบครัวผู้พิการ หญิงม่าย คนชรา เด็กกำพร้า ในชุมชน จำนวน 9 คน (ร้อยละ 76.0) และเรื่องการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการช่วยเหลือสนับสนุน เช่น เงินแรงงาน วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ จำนวน 5 คน (ร้อยละ 42.0) ตามลำดับ ดังตารางที่ 4.3

ด้านสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาบทบาทของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม ในการบริหารพัฒนาชุมชน พบว่า โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลามมีการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่มากที่สุดในเรื่อง

การรักษาทรัพยากรในชุมชน เช่น ต้นไม้ แม่น้ำ สวนสาธารณะ เพื่อประโยชน์แก่เยาวชนรุ่นหลังต่อไป จำนวน 12 คน (ร้อยละ 100.0) รองลงมาทั้งสองเรื่องที่เท่ากันคือ เรื่องการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน และเรื่องการเป็นแกนนำในการปฏิบัติการ ฟื้นฟู สภาพแวดล้อมในชุมชน จำนวน 10 คน (ร้อยละ 84.0) สำหรับเรื่องที่มีการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่น้อยสุดคือเรื่อง การจัดกิจกรรมรณรงค์ เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด มีประโยชน์ และคุ้มค่าที่สุด จำนวน 8 คน (ร้อยละ 68.0) ตามลำดับ ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของ โต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม ในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม

บทบาทหน้าที่ของโต๊ะอิหม่าม ในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม	ความถี่	ค่าร้อยละ
ด้านสังคม		
- การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่แก่ประชาชนในชุมชน	12	100.0
- การอนุรักษ์ รักษาศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	11	92.0
- การเจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอม กรณีประชาชนมีปัญหาชีวิตคู่	9	76.0
- การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้พิการ หญิงม่าย คนชรา เด็กกำพร้า	6	50.0
- การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการช่วยเหลือ สนับสนุน	5	42.0
ด้านสิ่งแวดล้อม		
- การรักษาทรัพยากรในชุมชนเพื่อประโยชน์แก่เยาวชนรุ่นหลัง	12	100.0
- การให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากร	10	84.0
- การเป็นแกนนำในการปฏิบัติการ ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในชุมชน	10	84.0
- การจัดกิจกรรมรณรงค์ เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด	8	68.0

4.2.4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

การศึกษา ความคิดเห็นเกี่ยวกับโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามที่มีต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านสังคม ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษามีดังนี้

ด้านสังคม จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด คือ ร่วมสวดส่ง คุณแล และ ธรรมรงค์ต่อต้านยาเสพติด จำนวน 12 คน (ร้อยละ 100.0) ร่วมทำบุญ อะกีเกาะห์ รับขวัญให้กับเด็กเกิดใหม่ จำนวน 11 คน (ร้อยละ 92.0) บริจาคเงินส่งเสริมการศึกษา และร่วมงานหารายได้ให้กับโรงเรียนสอนศาสนา และสามัญในชุมชน จำนวน 10 คน (ร้อยละ 84.0) บริจาคเงินสงเคราะห์แก่ผู้เสียชีวิต (จำนวน 9 คน) ร่วมกันจัดงานแต่งงานให้กับสมาชิกในชุมชน จำนวน 8 คน (ร้อยละ 68.0) จัดเวรยามประจำหมู่บ้าน เพื่อดูแลความปลอดภัยในชุมชนจำนวน 6 คน (ร้อยละ 50.0) เข้าร่วมอบรมการทำอาชีพเสริม จำนวน 5 คน (ร้อยละ 42.0) เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสุขภาพ เช่น เดิน แอโรบิก เล่นกีฬา จำนวน 4 คน (ร้อยละ 34.0) และร่วมสังสรรค์ พบปะสนทนา ตามบ้านเรือนของสมาชิกในชุมชน จำนวน 3 คน (ร้อยละ 25.0) ตามลำดับ ตารางที่ 4.4

ด้านสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุดคือ ชาวชุมชนร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขต ทำการขุดลอกคูคลองในชุมชน จำนวน 12 คน (ร้อยละ 100.0) รองลงมาคือ การรณรงค์เรื่องความสะอาดในชุมชน เช่น การเก็บขยะ กำจัดสิ่งปฏิกูล อนุรักษ์น้ำในคูคลอง จำนวน 10 คน (ร้อยละ 84.0) ร่วมปลูกและดูแลต้นไม้ที่หน้าบ้าน และบริเวณมัสยิด จำนวน 9 คน (ร้อยละ 76.0) ชาวบ้านร่วมกันปลูกต้นไม้เนื่องในวันพ่อและวันแม่แห่งชาติ จำนวน 8 คน (ร้อยละ 68.0) จัดงบประมาณจ้างอาสาสมัครเก็บขยะในชุมชน จำนวน 7 คน (ร้อยละ 58.0) เข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับการทำขยะหมัก น้ำหมักชีวภาพ เพื่อใช้ในการบำบัดน้ำเสีย จำนวน 5 คน (ร้อยละ 42.0) และรณรงค์บำบัดน้ำเสียในชุมชนก่อนปล่อยลงคูคลอง จำนวน 4 คน (ร้อยละ 34.0)

ตารางที่ 4.4 วิเคราะห์ความคิดเห็นของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของชุมชนมุสลิมในกิจกรรม จำแนกเป็นรายด้าน

การมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในกิจกรรม	ความถี่	ค่าร้อยละ
ด้านสังคม		
1. ร่วมสวดต่อสู้อุญฏะ และรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด	12	100.0
2. ร่วมทำบุญ (อะกีเกาะห์) รับผิดชอบต่อเด็กที่เกิดใหม่	11	92.0
3. บริจาคเงินส่งเสริมการศึกษาในชุมชน	10	84.0
4. บริจาคเงินสงเคราะห์แก่ผู้เสียชีวิต	9	76.0
5. ร่วมกันจัดงานแต่งงานให้กับสมาชิกในชุมชน	8	68.0
6. จัดเวรยามประจำหมู่บ้าน เพื่อดูแลความปลอดภัยในชุมชน	6	50.0
7. เข้าร่วมการทำอาชีพเสริม	5	42.0
8. เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสุขภาพ	4	34.0
9. ร่วมสังสรรค์ พบปะสนทนา ตามบ้านเรือนของสมาชิกในชุมชน	3	25.0
ด้านสิ่งแวดล้อม		
1. ชาวชุมชนร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม	12	100.0
2. รณรงค์เรื่องความสะอาดในชุมชน เช่น เก็บขยะ กำจัดสิ่งปฏิกูล อนุรักษ์น้ำในแม่น้ำลำคลอง	10	84.0
3. ร่วมปลูกและดูแลต้นไม้ที่หน้าบ้านและบริเวณมัสยิด	9	76.0
4. ชาวชุมชนร่วมกันปลูกต้นไม้เนื่องในวันพ่อและวันแม่แห่งชาติ	8	68.0
5. จัดงบประมาณจ้างอาสาสมัครเก็บขยะในชุมชน	7	58.0
6. เข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับการทำขยะหอม น้ำหมักชีวภาพ	5	42.0
7. ร่วมรณรงค์บำบัดน้ำเสียในหมู่บ้าน / ชุมชนก่อนปล่อยลงสู่คลอง	4	34.0

4.2.5 ผลของการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลาม ของโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนา ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาผลของการเผยแพร่คำสอน ในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ในชุมชนมุสลิม ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษามีดังนี้

ด้านสังคม จากการศึกษาผลของการเผยแพร่คำสอน ในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม ในชุมชนมุสลิมในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนได้ จำนวน 12 คน (ร้อยละ 100.0) ช่วยลดปัญหาหาสาเหตุได้ในระดับหนึ่ง จำนวน 10 คน (ร้อยละ 84.0) ช่วยทำให้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนาด้านการพัฒนาสังคมมากขึ้น จำนวน 9 คน (ร้อยละ 76.0) ช่วยทำให้ชุมชนรักการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานมากขึ้น จำนวน 8 คน (ร้อยละ 68.0) ปฏิบัติตามสิ่งที่โต๊ะอิหม่ามอบรมสั่งสอนอย่างเคร่งครัด จำนวน 7 คน (ร้อยละ 58.0) ทำให้คนในชุมชนตระหนักและนึกคิดการแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ มากขึ้น จำนวน 6 คน (ร้อยละ 50.0) ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือเพราะผู้ใหญ่ละเลย จำนวน 6 คน (ร้อยละ 50.0) ผลตอบรับดีมาก และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน จำนวน 6 คน (ร้อยละ 50.0)

ด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมดีขึ้น จำนวน 12 คน (ร้อยละ 100.0) มีการรณรงค์ปลูกฝังให้รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น จำนวน 9 คน (ร้อยละ 76.0) มีการนัดเอาวันหยุดมาพัฒนาชุมชนเป็นประจำ จำนวน 8 คน (ร้อยละ 68.0) ช่วยทำให้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น จำนวน 7 คน (ร้อยละ 58.0) ผลตอบรับดีขึ้นเล็กน้อย เช่น การทิ้งขยะลงคูคลองน้อยลง จำนวน 6 คน (ร้อยละ 50.0) และผลตอบรับดีมาก ทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้นมาก จำนวน 6 คน (ร้อยละ 50.0)

ตารางที่ 4.5 วิเคราะห์ผลของการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนา
อิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ผลการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม	ความถี่	ค่าร้อยละ
ด้านสังคม		
1. ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนได้	12	100.0
2. ช่วยลดปัญหายาเสพติดได้ระดับหนึ่ง	10	84.0
3. ช่วยทำให้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนาในด้านพัฒนาสังคมมากขึ้น	9	76.0
4. ช่วยทำให้คนในชุมชนรักการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานมากขึ้น	8	68.0
5. ปฏิบัติตามสิ่งที่โต๊ะอิหม่ามอบรมสั่งสอนอย่างเคร่งครัด	7	58.0
6. ทำให้คนในชุมชนได้ถูกคิดการแก้ไขปัญหาต่างๆ มากขึ้น	6	50.0
7. ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือเพราะผู้ใหญ่น้อย	6	50.0
8. ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน	6	50.0
ด้านสิ่งแวดล้อม		
1. ช่วยให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมดีขึ้น	12	100.0
2. มีการรณรงค์ ปลูกฝังให้รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น	9	76.0
3. มีการนัดเอาวันหยุดมาพัฒนาชุมชนเป็นประจำ	8	68.0
4. ช่วยทำให้เข้าใจหลักคำสอนด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น	7	58.0
5. ผลตอบรับดีขึ้นเล็กน้อย เช่น การทิ้งขยะลงคูคลองน้อยลง	6	50.0
6. ผลตอบรับดีมากทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้นมาก	6	50.0

4.3 ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โต๊ะอิหม่ามทั้ง 12 คน

กรณีศึกษา คนที่ 1 : นายไพจิตร สะและมัด พบว่า

นายไพจิตร สะและมัด (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 7 มกราคม 2552 ประจำมัสยิด นูร์ลอิสลาม (บ้านป่า) ถนนพัฒนาการ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร อายุ 36 ปี สมรสแล้ว เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 1 ปี ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีรายได้ต่อเดือน ประมาณ 25,000 บาท เข้าอบรมการบริหารมัสยิด และชุมชน 1 ครั้งต่อปี การศึกษาสายสามัญ ระดับมัธยมปลาย ส่วนการศึกษาด้านศาสนาระดับปริญญาตรี

ท่านเป็นหนุ่มที่ได้รับตำแหน่งนี้ การที่ท่านได้เห็นการทำงานของบิดาของท่าน ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งโต๊ะอิหม่ามก่อนท่าน เป็นผลให้ท่านได้สั่งสมประสบการณ์ที่ได้รับมาจากบิดาพอสมควร

ท่านได้ให้ทัศนะคติในเรื่อง การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมในด้านสังคมนั้น อิสลามมองว่ามุสลิมทุกคนเป็นพี่น้องกัน เมื่อมุสลิมมีทัศนะคติเดียวกันก็จะพัฒนาร่วมกันไปอย่างรวดเร็ว ในด้านสิ่งแวดล้อม ท่านมองว่าตัวผู้นำจะต้องทำตนเป็นตัวอย่าง จะต้องไม่สุรุ่ยสุร่าย ต้องรู้จักการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและต้องใช้อย่างรู้คุณค่าและมีความพอดี

ผลของการเผยแพร่ นั้น ท่านได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ท่านได้ทำให้คนในชุมชนได้ตระหนัก และนึกคิดได้ในเรื่องการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ท่านได้กล่าวทิ้งท้ายไว้ว่า การพัฒนาที่ดีที่สุด คือ การพัฒนาคน การจะพัฒนาคนที่ดีก็คือ การพัฒนาการศึกษา

กรณีศึกษา คนที่ 2 : นายปราโมทย์ มีสุวรรณ พบว่า

นายปราโมทย์ มีสุวรรณ (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 12 ตุลาคม 2545 ประจำมัสยิด บัดรูลมุมีนีน (ศาลาลอย) ถนนสุขุมวิท 71 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร อายุ 45 ปี สมรสแล้ว เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 6 ปี ประกอบอาชีพครูสอนศาสนา มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 12,000 บาท เข้าอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 2 ครั้งต่อปี การศึกษาสายสามัญระดับมัธยมปลาย ส่วนการศึกษาด้านศาสนา ระดับปริญญาตรี

ท่านก็เป็นครูหนุ่มอีกคนหนึ่งที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นโต๊ะอิหม่าม ซึ่งบิดาของท่านเคยเป็นโต๊ะอิหม่ามมาก่อนจากท่าน ทำให้ท่านมีประสบการณ์จากการทำหน้าที่แทนบิดามาพอสมควร

ท่านได้ให้ทัศนคติเรื่อง การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อมในด้านสังคมนั้น หน้าทีพัฒนาสังคมเป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับทุกคน เมื่อเห็นผู้ใดทำผิด จงตักเตือนด้วยคำพูดที่ไพเราะ ถ้าไม่เป็นผลก็อนุญาตให้ใช้กำลัง ถ้าทำไม่ได้หรือทำแล้วไม่เกิดผล ก็ให้ใช้การขอพร (ดุอา) ขอต่อพระเจ้า ทางด้านสิ่งแวดล้อม ท่านกล่าวว่า มี 2 ประเภท ประเภทที่ 1 คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ประเภทที่ 2 ที่มีมนุษย์เรียกว่าธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่พัฒนา สังคมและช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผลการเผยแพร่ นั้น ท่านไม่ได้รับความร่วมมือมากนัก ปัญหาหาเสพติดไม่ลดลง ปัญหา สังคมเพิ่มขึ้นขาดการสอดคล้องดูแลภายในชุมชน และโต๊ะอิหม่ามได้กล่าวทิ้งท้ายไว้ว่า “สังคมที่ สำคัญที่สุดก็คือสังคมครอบครัว”

กรณีศึกษา คนที่ 3 : นายกอเซ็ม มั่นคง พบว่า

นายกอเซ็ม มั่นคง (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 3 กุมภาพันธ์ 2550 ประจำมัสยิด ดอฮ์ลีอิสลาม ถนน สุขุมวิท 55 (ทองหล่อ) แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร อายุ 56 ปี สมรสแล้ว เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 3 ปี ประกอบอาชีพ ครูสอนศาสนา มีรายได้ต่อ เดือนประมาณ 15,000 บาท เข้าอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 1 ครั้งต่อปี การศึกษาสายสามัญ ระดับ มัธยมปลาย ส่วนการศึกษาด้านศาสนา ระดับปริญญาตรี

ท่านเป็นผู้อาวุโส ผู้มีประสบการณ์จึงถูกเสนอชื่อรับตำแหน่งเป็นโต๊ะอิหม่าม ท่านได้ให้ ทัศนคติในเรื่องการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ไว้ ว่า

ในด้านสังคมนั้น เป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับทุกคนที่จะต้องพัฒนาในทุก ๆ ด้าน อาทิ เช่น การศึกษา การมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น ส่วนในด้านสิ่งแวดล้อม ท่านกล่าวว่า ได้ทำแบบ กว้าง ๆ มีการอบรมและสอนให้รักษาสิ่งแวดล้อม สอนให้รักษาความสะอาด สอดคล้องกับพระ วณะของท่านศาสดา มูฮัมหมัด (ซ.ล.) ทรงกล่าวว่า “ความสะอาดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการ ศรัทธา”

ผลที่ได้จากการเผยแพร่คำสอนของอิสลาม ท่านได้รับความร่วมมือพอสมควร โดยเฉพาะ จากผู้หญิงในชุมชนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ถึงจะเป็นชุมชนเล็ก ๆ แต่ก็ดูดี มีความสามัคคี รักใคร่ กลมเกลียวกัน และท่านได้กล่าวทิ้งท้ายเอาไว้ว่า “การพัฒนาสังคมนั้นจะต้องพัฒนาจิตใจด้วย จึง จะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน”

กรณีศึกษา คนที่ 4 : นายบุญรอด นาคนาวา พบว่า

นายบุญรอด นาคนาวา (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 5 มกราคม 2550 ประจำมัสยิดอันวารุ้ลอัรรอด ถนนพัฒนาการ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร อายุ 48 ปี สมรสแล้ว เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 3 ปี ประกอบอาชีพครูสอนศาสนา มีรายได้ต่อเดือน ประมาณ 7,000 บาท เข้ารับการอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 2 ปีต่อครั้ง การศึกษาสายสามัญ ประถมศึกษาตอนปลาย ส่วนการศึกษาด้านศาสนา ระดับ ษะนะวีย (ระดับสูง)

ท่านเป็นคนเขตสวนหลวงโดยกำเนิด ได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนให้ดำรงตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม ท่านได้ให้ทัศนคติในเรื่องการเผยแพร่คำสอน ในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า

ในด้านสังคมนั้น การเผยแพร่มุ่งไปที่ความสามัคคี ความปรองดอง ของคนในชุมชน สอดคล้องกับ พระวจนะของท่านศาสดา มุฮัมมัด (ช.ล.) ที่ทรงตรัสว่า “บุคคลใดที่ศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ และวันอาคีเราะห์ (วันสิ้นโลก) ฉะนั้นท่านจงรักพี่น้องร่วมศรัทธาของท่าน เหมือนกับที่ท่านรักตัวของตนเอง” ในด้านสิ่งแวดล้อมนั้น ท่านกล่าวว่า ชุมชนของเราอยู่กับคลองสวนหลวง ถ้าไม่รักษาดูแลกันไม่เข้าชุมชนจะลำบาก และประสบกับมลภาวะขั้นรุนแรง

ผลที่ได้จากการเผยแพร่คำสอนของอิสลาม คือ คนในชุมชนไม่ค่อยปฏิบัติตามสิ่งที่โต๊ะอิหม่ามแนะนำ เนื่องจากเป็นชุมชนใหม่อยู่ติดคลองสวนหลวงซึ่งคลองมีพื้นที่ติดต่อกันหลายพื้นที่ น้ำในคลองไหลมาจากเขตชุมชนอื่น แต่ท่านอิหม่ามได้กล่าวทิ้งท้ายให้ ช่วยกันรักษาความสะอาดสอดคล้องกับ พระวจนะของท่านศาสดา มุฮัมมัด (ช.ล.) ทรงกล่าวว่า “ความสะอาดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา”

กรณีศึกษา คนที่ 5 : นายเกษม โสอุคร พบว่า

นาย เกษม โสอุคร (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 10 ธันวาคม 2540 ประจำมัสยิดคารู้อามีน ถนนศรีนครินทร์ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง จังหวัด กรุงเทพมหานคร อายุ 65 ปี เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 13 ปี ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 75,000 บาท การศึกษาสายสามัญระดับ มัธยมปลาย เข้าอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 3 ครั้งต่อปี ส่วนการศึกษาด้านศาสนา ฟิรคูนัย (ระดับพื้นฐาน)

ท่านเป็นผู้อาวุโสที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นโต๊ะอิหม่าม เป็นคนที่คนในชุมชนยอมรับและเคารพ ท่านได้ให้ทัศนคติในเรื่องการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมไว้ว่า

ในด้านสังคมนั้น คำสอนของอิสลามมีความสอดคล้องกับการพัฒนาสังคมเป็นอย่างดี เช่น เรื่องความสามัคคี การประพฤติปฏิบัติตัวเป็นคนดี มีจิตใจที่อาสา ดังเช่น ฮาดิษ (พระวจนะ) ของท่านศาสดามูฮัมหมัด (ซ.ล.) ได้ทรงตรัสกับ อัครสาวกของท่านว่า “บุคคลใดเก็บสิ่งที่เป็นอันตรายบนถนนที่มีคนสัญจรออก เช่น หิน ก้อน เศษแก้ว ต้นไม้ที่ขวางทาง แท้จริงเขาเป็นผู้ที่ศรัทธาในอัลลอฮ์ยิ่ง”

ในด้านสิ่งแวดล้อมนั้น อิสลามพูดถึงความสะอาด การจัดการกับขยะมูลฝอยสิ่งส่งปรกสอดคล้องกับ หะดีษ (พระวจนะ) ของท่านศาสดามูฮัมหมัด (ซ.ล.) ทรงตรัสไว้ว่า “ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา”

ผลจากการเผยแพร่คำสอนนั้น ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนมากนัก อันเนื่องมาจากผู้ใหญ่ในชุมชนบางคนยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งผิดกฎหมาย เช่น เรื่องยาเสพติด การพนัน และขาดความจริงใจต่อกัน

กรณีศึกษา คนที่ 6 : นายบุญล้อม สาดและ พบว่า

นาย บุญล้อม สาดและ (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 8 พฤษภาคม 2542 ประจำ มัสยิด เราถู่ตูล์ญันนะฮ์ ถนนพัฒนาการ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง จังหวัด กรุงเทพมหานคร อายุ 57 ปี เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 12 ปี ประกอบอาชีพ ครูสอนศาสนา มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 10,000 บาท เข้าอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 2 ครั้งต่อปี การศึกษา สายสามัญระดับมัธยมต้น ส่วนการศึกษาด้านสามัญ ระดับปริญญาตรี

ท่านสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจาก มหาวิทยาลัย อัลอัซฮาร คณะศาสนศาสตร์ กรุงไคโร ประเทศอียิปต์ เป็นครูสอนศาสนาโรงเรียนในเขตชุมชนจนเป็นที่เคารพ รักใคร่ของคนในชุมชน จนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นโต๊ะอิหม่าม ท่านได้ให้ทัศนคติ ในเรื่องการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมไว้ว่า

ในด้านสังคมนั้น สอดคล้องกับอิสลามเป็นอย่างมาก มีการสอนธรรมะ มีการปัจฉิมชีวิตคู่ มีการอบรม และสร้างภูมิคุ้มกัน ให้สามารถประคับประคองชีวิตให้อยู่ในสังคมได้

ในด้านสิ่งแวดล้อม ท่านศาสดาทรงตรัสไว้ใน หะดีษ ในการคบหาเพื่อน ท่านตรัสว่า “การคบหาเพื่อนที่ดั้นนั้นเปรียบกับการคบกับผู้ชายน้ำหอม บางทีท่านอาจจะชื้อน้ำหอมจากผู้ขาย หรือบางที

ท่านอาจได้น้ำหอมฟรีจากเขา หรืออย่างน้อยๆ ท่านจะได้รับความหอมจากเขา ส่วนการคบเพื่อนที่ไม่ดีนั้นเปรียบดัง การคบกับช่างตีเหล็ก บางที่ท่านจะถูกสะเก็ดไฟจากการตีเหล็ก หรือบางที่ท่านจะได้รับความร้อนและกลิ่นเหม็น”

ผลที่ได้จากการศึกษานั้นดีมาก คนในชุมชนนำผลที่ได้จากคำสอนไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ปัญหาสังคมลดลง และสิ่งแวดล้อมมีการพัฒนาขึ้น ตามลำดับ ท่านได้กล่าวในตอนท้ายว่า “สิ่งแวดล้อมที่งดงามนั้นอาจเปลี่ยนให้ลูกของโจรเป็นคนดีก็ได้”

กรณีศึกษา คนที่ 7 : นายนริศ อามินเซ็น พบว่า

นายนริศ อามินเซ็น (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 25 ธันวาคม 2549 ประจำมัสยิด ยามิอุลอิสลาม (คลองตัน) ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร อายุ 39 ปี สมรสแล้ว เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 3 ปี ประกอบอาชีพ ครูสอนศาสนา มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 10,000 บาท เข้าอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 1 ครั้งต่อปี การศึกษาสายสามัญ ระดับมัธยมปลาย ส่วนการศึกษาด้านศาสนา ระดับปริญญาตรี

ท่านเป็นหนุ่มที่ได้รัตำแหน่งนี้ การที่ท่านได้เห็นการทำงานของบิดาของท่าน ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งโต๊ะอิหม่ามก่อนท่าน เป็นผลให้ท่านได้สั่งสมประสบการณ์ที่ได้รับมาจากบิดาของท่าน

ท่านได้ให้ทัศนคติในเรื่อง การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม ในด้านสังคมนั้น ท่านมองว่า มุสลิมทุกคนต้องพัฒนาตนเองโดยเฉพาะทางด้านวิชาความรู้ในฐานะที่ท่านเป็นครูสอนศาสนา ท่านได้ใช้โรงเรียนเป็นหลักในการเผยแพร่ และใช้มัสยิดเสริมความรู้ด้วยการกล่าวคำตักเตือนในพิธีละหมาดวันศุกร์ การจัดอบรมทั่วไป

ทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้น ชุมชนคลองตันเป็นชุมชนใหญ่ ที่มีคลองแสนแสบตัดผ่านใจกลางชุมชน จึงมีการรณรงค์ ให้ช่วยกันรักษาความสะอาดคลองได้ระดับหนึ่ง และชุมชนก็ตั้งอยู่ในบึงมักกะสันเป็นโครงการพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เป็นทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์ บึงมักกะสันจะคอยกรองน้ำ บำบัดน้ำก่อนทิ้งลงคลอง

ผลของการเผยแพร่คำสอนนั้น ได้รับการตอบรับดีมาก มีการพัฒนาขึ้นมากทั้งด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม มีมัสยิดและโรงเรียนเป็นแกนนำและเมื่อขอความร่วมมือใด ๆ ก็จะได้รับความร่วมมือที่ดีมาก

กรณีศึกษา คนที่ 8 : นายบัณฑิต วงศ์เดอริ พบว่า

นายบัณฑิต วงศ์เดอริ (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 9 มกราคม 2551 ประจำมัสยิด อีคาयाตุ้ลอิสลาม (บ้านสามอิน) ถนนสุขุมวิท 71 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร อายุ 51 ปี สมรสแล้ว เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 2 ปี ประกอบอาชีพ รัฐวิสาหกิจ มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 50,000 บาท เข้าอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 1 ครั้งต่อปี การศึกษาสายสามัญ ระดับปริญญาโท ส่วนการศึกษาด้านศาสนา ระดับ ฆะนะวีย (ระดับสูง)

ท่านเป็นหนุ่มใหญ่ที่ได้รับตำแหน่งนี้ อันเนื่องมาจากบิดาของท่านได้เคยเป็นอิหม่ามก่อนท่าน และท่านก็ได้เห็นการทำงาน ของบิดาของท่านมากกว่า 30 ปี ท่านจึงได้สั่งสมประสบการณ์จนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนเลือกให้ท่านเป็น โต๊ะอิหม่ามประจำชุมชน

ท่านได้ให้ทัศนคติในเรื่องการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม ในด้านสังคมนั้น อิสลามมองว่า สังคมจะพัฒนาได้นั้นต้องเริ่มจากการ เคารพสิทธิของผู้อื่นก่อน จะต้องไม่ละเมิด สิทธิเสรีภาพ หรือมีการบังคับขู่เข็ญผู้อื่น สอดคล้องกับพระดำรัสของ พระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงตรัสว่า “ไม่มีการบังคับขู่เข็ญในด้านศาสนา”

ในด้านสิ่งแวดล้อม อิสลามมองว่า การรักษาสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน การรักษาความสะอาด การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การห้ามตัดต้นไม้ที่ให้ร่มเงาแก่มนุษย์ตามถนนหนทาง

ผลของการเผยแพร่คำสอนไม่ได้รับผลตอบแทนเท่าที่ควร มีบางเรื่องที่ต้องใช้เวลาในการบริหารจัดการ เช่น เรื่องยาเสพติด เนื่องจากยังมีผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกันหลายกลุ่ม จึงต้องใช้เวลาในการจัดปัญหา

กรณีศึกษา คนที่ 9 : นายสมหวัง แฉล้มวาริ พบว่า

นายสมหวัง แฉล้มวาริ (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 22 มกราคม 2540 ประจำมัสยิด อัลคอยรียะห์ (นวลน้อย) ถนนเอกมัย แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร อายุ 49 ปี เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 12 ปี ประกอบอาชีพ รัฐวิสาหกิจ มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 18,000 บาท เข้าอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 2 ครั้งต่อปี การศึกษาสายสามัญ ระดับปริญญาโท ส่วนการศึกษาด้านศาสนา ระดับ ฟิรดูอัย (ระดับพื้นฐาน)

ท่านได้รับการแต่งตั้งจากคนในชุมชนให้เป็นโต๊ะอิหม่ามด้วยปัจจัยหลายด้าน อาทิเช่น การศึกษา ฐานะ การยอมรับของคนในชุมชน เป็นต้น ท่านได้ให้ทัศนคติในเรื่องการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ในด้านสังคมนั้น ท่านมองว่ามัสยิดเป็นองค์กรศาสนาที่มีความสำคัญยิ่ง ต่อการพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจชุมชน พัฒนาความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ นอกเหนือจากการปฏิบัติศาสนกิจแล้ว อีกทั้งมัสยิดยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และยังเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ฉะนั้น ชุมชนจะเห็นความสำคัญของมัสยิด ถ้ามัสยิดเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน

ในด้านสิ่งแวดล้อมท่านมองว่า มัสยิดและชุมชนจะดีได้ก็ต่อเมื่อคนในชุมชน มีการพัฒนาความรู้ เรียนรู้ที่จะอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างมีสติ ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

ผลของการเผยแพร่ นั้น ไม่ค่อยได้รับผลตอบแทนเท่าที่ควร อาจจะมาจากการให้ความสำคัญน้อยเกินไป หรืออาจมองข้ามกันไปหมด ซึ่งอาจมองว่าไม่เกี่ยวกับมัสยิด หรือตนเอง โดยเฉพาะเรื่องภารกิจและท่านได้กล่าวทิ้งท้ายไว้ว่า “ชุมชนจะเห็นความสำคัญของมัสยิด ถ้ามัสยิดเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน”

กรณีศึกษา คนที่ 10 : นายชม มะลิ พบว่า

นายชม มะลิ (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 4 เมษายน 2524 ประจำมัสยิด คาร์ลุมห์ ซินิน (บ้านดอน) ถนนสุขุมวิท 49 แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร อายุ 69 ปี สมรสแล้ว เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 28 ปี ประกอบอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว มีรายได้ต่อเดือน ประมาณ 75,000 บาท เข้าอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 1 ครั้งต่อปี การศึกษายาสสามัญ ระดับมัธยมต้น ส่วนการศึกษาด้านศาสนา ระดับ ชะนะวีย (ระดับสูง)

ท่านเป็นโต๊ะอิหม่ามที่มัสยิดแห่งนี้ มาแล้วหลายปี เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ขณะนี้ท่านชรภาพขึ้นมาก แต่ก็ยังบริหารจัดการได้ โดยมีคณะกรรมการบริหารมัสยิดเป็นผู้ช่วย

ท่านได้ให้ทัศนคติในเรื่อง การเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ในด้านสังคมนั้น ท่านมองว่า การพัฒนาสังคม เป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับทุก ๆ คน ที่จะต้องช่วยกันบริหารและพัฒนาคนกับชุมชนไปพร้อม ๆ กัน สังคมจะดีได้ถ้าทุกคนมีความสามัคคี ประคอง คอยช่วยเหลือกัน มีความรักให้กัน แบ่งปันความสุขร่วมกัน

ในด้านสิ่งแวดล้อมท่านมองว่า สิ่งแวดล้อมจะดีได้หากคนในชุมชนช่วยกันดูแลรักษา ช่วยกันเป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องดูแลในทุก ๆ ด้าน อาทิเช่น ด้านการศึกษา เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ช่วยกันป้องกันลูกหลานให้ห่างไกลจากยาเสพติด

ผลตอบรับจากการเผยแพร่ นั้นเป็นที่น่าพอใจ เพราะผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนให้ความร่วมมือ อยู่เสมือนเครือญาติ สอดคล้องกับการเผยแพร่ของอิสลาม และพระดำรัสของพระองค์อัลลอฮ์ที่ทรง ตรัสว่า “และพระองค์จะทรงช่วยเหลือบ่าวของพระองค์ トラบใดที่บ่าวของพระองค์นั้นคอย ช่วยเหลือพี่น้องของเขา”

กรณีศึกษา คนที่ 11 : นายโรจน์ศักดิ์ มินสาคร พบว่า

นายโรจน์ศักดิ์ มินสาคร (ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 2 เมษายน 2541 ประจำมัสยิด ริควานูลอิสลาม ถนนลาดพร้าว แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ จังหวัดกรุงเทพมหานคร อายุ 41 ปี สมรสแล้ว เป็นโต๊ะอิหม่ามมาแล้ว 12 ปี ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวมีรายต่อเดือน ประมาณ 25,000 บาท ได้เข้าอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 2 ครั้งต่อปี การศึกษาสายสามัญระดับมัธยม ปลาย ส่วนการศึกษาด้านศาสนาระดับ ชะนะวี๋ย (ระดับสูง)

ท่านเป็นคนหนุ่มที่ได้รับตำแหน่งนี้ การที่ท่านได้รับตำแหน่งอันเนื่องมาจาก บุคลิกภาพ สุขุม ของท่าน และในด้านความรู้ ความสามารถในการสอนสั่ง วิธีการพูดและโวหารที่งดงาม

ท่านได้ให้ทัศนคติในเรื่อง การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม ในด้านสังคมนั้นท่านมองว่า การที่จะพัฒนาสังคมได้นั้นจะต้องพัฒนาชุมชนให้ ได้เสียก่อน เพราะการพัฒนาครอบครัวนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของระบบสังคม มันเป็นระบบย่อยของ โครงสร้างที่จะต้องทำหน้าที่ให้สอดคล้องกันจนไปสู่ระบบใหม่ คือระบบสังคม ถ้าในระบบย่อย ไม่ทำหน้าที่หรือทำหน้าที่แต่ไม่บรรลุผลทางมัสยิด นำโดยโต๊ะอิหม่ามและคณะกรรมการก็จะเข้าไป ปรับปรุงแก้ไขจนเข้าสู่ระบบจนได้ส่วนในด้านสิ่งแวดล้อมนั้น กล่าวได้ว่า สอดคล้องกับการ เผยแพร่ตามแนวทางอิสลามเป็นอย่างยิ่ง อิสลามสอนให้รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การห้าม ตัดต้นไม้ที่ห้ามเฆาะแก่ผู้เดินทาง เป็นต้น

ผลจากการเผยแพร่คำสอนนั้นดีมาก คนในชุมชนตอบรับและช่วยกันนำความรู้ที่ได้ไป ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ลดการทิ้งน้ำเสียลงคลอง มีการคัดแยกขยะ สามารถปลูกจิตสำนึก ให้มี การรักบ้านเกิดและร่วมกันอนุรักษ์ และรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน เป็นที่น่าพอใจมาก

กรณีศึกษา คนที่ 12 : นายอับดุลเราะหฺมาน เยนา พบว่า

นายอับดุลเราะหฺมาน เยนา (ตำแหน่งโตะอิหม่าม) วันแต่งตั้ง 22 ธันวาคม 2533 ประจำ มัสยิด ชะมีอุลอิสลาม (บางมะเขือ) ถนนสุขุมวิท 71 แขวงพระโขนงเหนือ เขตวัฒนา จังหวัด กรุงเทพมหานคร อายุ 68 ปี สมรสแล้ว เป็นโตะอิหม่ามมาแล้ว 20 ปี ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีรายได้ประมาณ 65,000 บาท เข้ารับการอบรมการบริหารมัสยิดและชุมชน 1 ครั้งต่อปี การศึกษาสายสามัญระดับ มัธยมศึกษา ส่วนการศึกษาด้านศาสนาในระดับปริญญาตรี

ท่านเป็นโตะอิหม่ามที่มัสยิดแห่งนี้มาแล้วหลายปี เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน แม้ว่าท่านมีอายุมากแล้ว แต่ท่านก็ยังสามารถดูแลคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เป็นที่รักของคนในชุมชน

ท่านได้ให้ทัศนคติในเรื่อง การเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม ในด้านสังคม ท่านมองว่า อิสลามมุ่งการพัฒนาสังคมด้วยการศึกษา มีการอบรม เรียนรู้ และบรรยายพิเศษแก่คนในชุมชน เพื่อจะได้นำความรู้ที่ได้ศึกษาไปพัฒนาตนเองและชุมชน

ในด้านสิ่งแวดล้อม อิสลามมุ่งที่จะให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของทุกคนและทำให้ทุกคนรู้คุณค่าสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมรอบตัวเราให้ประโยชน์กับเรามากมายแต่เราหาได้รู้คุณค่า ดังนั้น จำเป็นที่เราจะต้องพยายามทำให้ทุกคนรู้จัก และตระหนักให้ได้

ผลที่ได้จากการเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามนั้น ไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร เพราะเป็นชุมชนที่หนาแน่น มีการปล่อยน้ำเสียลง คูคลองเป็นจำนวนมาก และมีห้องเช่า แฟลต อพาร์ทเมนต์ กว่าพันห้อง ประกอบกับมีคนภายนอกมาพักอาศัยอยู่มาก เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ขาดความร่วมมืออย่างจริงจัง

4.4 ผลการศึกษา

4.4.1 ทักษะของโต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับคำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ในด้านสังคม พบว่า มีโต๊ะอิหม่ามกว่าครึ่งมีทัศนคติว่า การพัฒนาสังคมนั้นเป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับทุกคน ดังเช่น ท่านโต๊ะอิหม่าม ชม มะลิ ได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคม เป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับทุก ๆ คนที่จะต้องช่วยกันบริหารและพัฒนาคนกับชุมชนไปพร้อม ๆ กัน สังคมจะได้ถ้าทุกคนมีความสามัคคี ประองคอง คอยช่วยเหลือกัน มีความรักให้กัน แบ่งปันความสุขร่วมกัน รongลงมา คือ การพัฒนาสังคมควรใช้โรงเรียน และมัสยิดเป็นศูนย์กลาง ดังเช่น ท่านโต๊ะอิหม่าม นริศ อามีนเช่น ได้กล่าวในด้านสังคมว่า มุสลิมทุกคนต้องพัฒนาตนเองโดยเฉพาะทางด้านวิชาความรู้ในฐานะที่ท่านเป็นครูสอนศาสนา ท่านได้ใช้โรงเรียนเป็นหลักในการเผยแพร่ และใช้มัสยิดเสริมความรู้ด้วยการกล่าวคำตักเตือนในพิธีละหมาดวันศุกร์ และในการจัดอบรมทั่วไป ในเรื่องการพัฒนาจิตใจ การมีความรักให้กัน ความสามัคคี และการมีครอบครัวที่อบอุ่นจะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้

ในด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า มีโต๊ะอิหม่ามกว่าครึ่งมีทัศนคติว่า ชุมชนต้องใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ไม่สุรุ่ยสุร่าย ต้องใช้อย่างพอดี ดังเช่น ท่านโต๊ะอิหม่าม ไพจิตร สะและมัด ได้กล่าวว่า ตัวผู้นำจะต้องทำตนเป็นตัวอย่าง จะต้องไม่สุรุ่ยสุร่าย ต้องรู้จักการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและต้องใช้อย่างรู้คุณค่าและมีความพอดี รongลงมา คือ ชุมชนต้องช่วยกันอนุรักษ์คูคลอง ต้นไม้ และสิ่งแวดล้อม ดังเช่น ท่านโต๊ะอิหม่าม ปราโมทย์ มีสุวรรณ ได้กล่าวว่า ทางด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับอิสลามนั้นว่า มี 2 ประเภท ประเภทที่ 1 คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ประเภทที่ 2 คือ สิ่งที่มีมนุษย์เรียกว่าธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่รักษาและอนุรักษ์ธรรมชาติ เพราะว่ามีมนุษย์นั้นเป็นตัวแทน (เกาะลีฟะฮฺ) ที่พระเจ้าทรงใช้ให้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและรักษาทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน และชุมชนในมัสยิดจะได้ได้นั้นสิ่งแวดล้อมต้องดีด้วย ส่วนสภาพแวดล้อมที่ดีจะทำให้คนในชุมชนมีจิตใจที่ดีด้วย และสิ่งแวดล้อมนั้นมีผลต่อคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

4.4.2 บทบาทหน้าที่ของโต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิมที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ในด้านสังคม พบว่า มีโต๊ะอิหม่ามทั้งหมดมีการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่มากที่สุดในเรื่อง การให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตคู่แก่ประชาชนในชุมชน ดังเช่น ท่านโต๊ะอิหม่าม บุญล้อม สาดและท่านได้กล่าวว่า โต๊ะอิหม่ามทุกคนมีหน้าที่สอนธรรมะ มีการปัจฉิมชีวิตคู่ มีการอบรม และสร้างภูมิคุ้มกัน ให้สามารถประคับประคองชีวิตให้อยู่ในสังคมได้ รองลงมาเรื่องการอนุรักษ์ รักษาศิลปะวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีโต๊ะอิหม่ามเกือบทั้งหมดมีบทบาทในเรื่องเรื่องการอนุรักษ์ รักษาศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ดังเช่นท่านโต๊ะอิหม่าม สมหวัง แฉล้มวาริ กล่าวว่า ที่มีสยิดมีการละหมาดตะรอเวียะประจำ มีการอาซานบอกเวลาละหมาด 5 เวลาที่มีสยิด มีการจัดละศีลอดที่มีสยิดในเดือนรอมฎอน นอกจากนี้มีการตั้งกลุ่มการเจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอม กรณีประชาชนมีปัญหาชีวิตคู่ มีการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือครอบครัวผู้พิการ หญิงม่าย คนชรา เด็กกำพร้า ในชุมชน และเรื่องการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการช่วยเหลือสนับสนุน เช่น เงิน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ ฯ ล ฯ

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า โต๊ะอิหม่าม มีการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่มากที่สุดในเรื่องการรักษาทรัพยากรในชุมชน เช่น ดันไม้ แม่น้ำ สวนสาธารณะ เพื่อประโยชน์ แก่เยาวชนรุ่นหลังต่อไป ดังเช่นท่านโต๊ะอิหม่าม โรจนศักดิ์ มินสาคร ได้กล่าวว่า ในเรื่องบทบาทหน้าที่นั้นมีความสอดคล้องกับการเผยแพร่ตามแนวทางอิสลามเป็นอย่างยิ่ง อิสลามสอนให้รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การห้ามตัดต้นไม้ที่ให้ร่มเงาแก่ผู้เดินทาง เป็นต้น รองลงมาทั้งสองเรื่องที่เท่ากันคือเรื่องการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน และเรื่องการเป็นแกนนำในการปฏิบัติการ ฟื้นฟู สภาพแวดล้อมในชุมชน ดังเช่นท่านโต๊ะอิหม่าม อับดุลเราะหฺมาน เยนา ได้กล่าวว่า อิสลามมุ่งที่จะให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของทุกคนและทำให้ทุกคนรู้คุณค่าสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมรอบตัวเราให้ประโยชน์กับเรามากมายแต่เราหาได้รู้คุณค่า ดังนั้นจำเป็นที่เราจะต้องพยายามทำให้ทุกคนถูกคิด และตระหนักให้ได้ สำหรับเรื่องที่มีการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่น้อยสุดคือเรื่อง การจัดกิจกรรมรณรงค์ เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด มีประโยชน์ และคุ้มค่าที่สุด

4.4.3 ความคิดเห็นของโต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เกี่ยวกับพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด คือ ร่วมสวดต่อ คุณแล และรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด ดังเช่น ท่านโต๊ะอิหม่าม บุญล้อม สาตและ ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่ได้จากการชุมชนนั้นดีมาก คนในชุมชนร่วมกันดูแลสวดต่อ ในเรื่องยาเสพติด ที่ได้จากคำสอนไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ปัญหาสังคมลดลง ปัญหายาเสพติดลดลงและสิ่งแวดล้อมมีการพัฒนาดีขึ้น ท่านได้กล่าวในตอนท้ายว่า “สิ่งแวดล้อมที่งดงามนั้นอาจเปลี่ยนให้ลูกของโจรเป็นคนดีก็ได้” รองลงมา คือ เรื่องการร่วมทำบุญ อะกีเกาะห์ รับขวัญให้กับเด็กเกิดใหม่ ดังเช่นท่านอิหม่าม บัญชิต วงศ์เดอริ ได้กล่าวว่า ในการจัดงานรับขวัญให้กับเด็กเกิดใหม่นั้นมีความสำคัญมาก เพราะท่าน ศาสตราหม่อหมัด (ช.ล.) ได้กระทำเป็นแบบอย่าง เป็นงานเฉลิมฉลองและต้อนรับสมาชิกใหม่ในชุมชน และมีการบริจาคเงินส่งเสริมการศึกษา และร่วมงานหารายได้ให้กับโรงเรียนสอนศาสนาและสามัญในชุมชน มีการบริจาคเงินสงเคราะห์แก่ผู้เสียชีวิต มีการจัดงานแต่งงานให้กับสมาชิกในชุมชน มีการจัดเวรยามประจำหมู่บ้าน เพื่อดูแลความปลอดภัยในชุมชน มีการเข้ารับอบรมการทำอาชีพเสริม มีการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสุขภาพ และร่วมสังสรรค์ พบปะสนทนา ตามบ้านเรือนของสมาชิกในชุมชน

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุดคือ ชาวชุมชนร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขต ขุดลอกคูคลองในชุมชน ดังที่ท่านโต๊ะอิหม่าม นริศ อามินเซ็น ได้กล่าวว่า ทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้น ชุมชนคลองตันเป็นชุมชนใหญ่ ที่มีคลองแสนแสบตัดผ่านใจกลางชุมชน จึงมีการรณรงค์ ให้ช่วยกันรักษาความสะอาดคลองได้ระดับหนึ่ง และชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้บึงมักกะสัน เป็นโครงการพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เป็นทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์ บึงมักกะสันจะคอยกรองน้ำ บำบัดน้ำก่อนทิ้งลงคลองและได้รับความร่วมมือที่ดีมาก รอง ลงมาคือ เรื่องการรณรงค์ให้รักษาความสะอาดในชุมชน เช่น เก็บขยะ กำจัดสิ่งปฏิกูล อนุรักษ์น้ำในคูคลอง ดังที่ท่านโต๊ะอิหม่าม อับดุลเราะหฺมาน เยน่า ได้กล่าวว่า ในด้านสิ่งแวดล้อมนั้น อิสลามมุ่งที่จะให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของทุกคนและทำให้ทุกคนรู้คุณค่าสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมรอบตัวเราให้ประโยชน์กับเรามากมายแต่เราหาได้รู้คุณค่า ดังนั้นจำเป็นที่เราจะต้องพยายามทำให้ทุกคนนึกคิด และตระหนักให้ได้ และมีการร่วมปลูกและดูแลต้นไม้ที่บ้าน และบริเวณมัสยิด และมีการร่วมกันปลูกต้นไม้เนื่องในวันพ่อและวันแม่แห่งชาติ มีการจัดงบประมาณจ้างอาสาสมัครเก็บขยะในชุมชน มีการอบรมเกี่ยวกับการทำขยะหมักชีวภาพ เพื่อใช้ในการบำบัดน้ำเสีย และร่วมรณรงค์กำจัดและบำบัดน้ำเสียในชุมชนก่อนปล่อยลงคูคลอง

4.4.4 ผลของการเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่ามที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม พบว่า ผลของการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่ามที่ได้ผลมากที่สุด คือ ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชน ดังที่ท่านโต๊ะอิหม่าม ไพจิตร สะและมัด ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่ได้จากการชุมชนนั้นดีมาก คนในชุมชนได้นำคำสอน ที่ได้จากโต๊ะอิหม่ามไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนลดลง และปัญหาสังคมลดลง รองลงมา คือเรื่อง การช่วยลดปัญหายาเสพติดได้ในระดับหนึ่ง ดังที่ท่านโต๊ะอิหม่าม บุญล้อม สาดและ ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่ได้จากการชุมชนนั้นดีมาก คนในชุมชนร่วมกันดูแลสอดส่อง ในเรื่องยาเสพติด ทำให้ปัญหาสังคมลดลง ปัญหาเสพติดลดลงและสิ่งแวดล้อมมีการพัฒนาดีขึ้น และช่วยทำให้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนาด้านการพัฒนาสังคมมากขึ้น มีการช่วยทำให้ชุมชนรักการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานมากขึ้น มีการปฏิบัติตามสิ่งที่โต๊ะอิหม่ามอบรมสั่งสอนอย่างเคร่งครัด มีการทำให้คนในชุมชนตระหนักและนึกคิดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น และผลที่ได้จากความร่วมมือของคนในชุมชนนั้นครั้งหนึ่งไม่ให้ความร่วมมือและอีกครึ่งหนึ่งให้ความร่วมมือ จะเห็นได้ว่ายังขาดความเป็นเอกภาพและความสามัคคี

ด้านสิ่งแวดล้อม ผลของการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่ามที่ได้ผลมากที่สุด คือ ช่วยทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมดีขึ้น ดังที่ท่านโต๊ะอิหม่าม เกษม โสอุคร ได้กล่าวว่า ในด้านสิ่งแวดล้อมนั้น อิสลามพูดถึงความสะอาด การจัดการกับขยะมูลฝอยสิ่งสกปรก สอดคล้องกับ หะดีษ (พระวจนะ) ของท่านศาสดามูฮัมมัด (ซ.ล.) ทรงตรัสไว้ว่า “ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา” รองลงมา คือ มีการรณรงค์ปลูกฝังให้รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น ดังที่ท่านโต๊ะอิหม่าม ปิญทิต วงศ์เดอริ ได้กล่าวว่า ในด้านสิ่งแวดล้อม อิสลามมองว่า การรักษาสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน การรักษาความสะอาด การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การห้ามตัดต้นไม้ที่ให้ร่มเงาแก่นุญญ์ตามถนนหนทาง นุญญ์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ได้รับเกียรติและความไว้วางใจ (อะมานะฮ์) จากองค์อภิบาล ในการเป็นตัวแทนของพระองค์บนพื้นแผ่นดินนี้ (เคาะลีฟะฮ์) โดยที่มนุษย์เป็นเพียงผู้ดูแลรักษาเพื่อใช้ประโยชน์อย่างเสมอภาคไม่ใช่เอารัดเอาเปรียบกัน และมีการนัดเอาวันหยุดมาพัฒนาชุมชนเป็นประจำ มีการช่วยทำให้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนา ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีผลตอบรับดีขึ้นเล็กน้อยครั้งหนึ่ง และมีผลตอบรับดีมากอีกครั้งหนึ่ง จะเห็นได้ว่ายังขาดความเป็นเอกภาพและความสามัคคี

4.4.5 ปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่ามที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่าโต๊ะอิหม่ามบางคนยังขาดคุณสมบัติในการเป็นผู้นำ อันเนื่องมาจากขาดการอบรมและการเตรียมพร้อมในการเป็นผู้นำ และโต๊ะอิหม่ามบางคนยังขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน อันเนื่องมาจากขาดการเรียนรู้ ขาดการเข้าอบรมอย่างจริงจัง ขาดประสบการณ์ มีโต๊ะอิหม่ามบางคนยังเข้าใจผิดในการเผยแพร่คำสอนและขาดวิธีการสอนที่ถูกต้อง อันเนื่องมาจากขาดการขัดเกลาจากผู้ที่เกี่ยวข้อง คือ คณะกรรมการประจำจังหวัด ต้องมีการทดสอบวัดความรู้ของผู้ที่ถูกคัดเลือก หรืออาจทำการทดสอบวัดผลก่อนการเลือกตั้งโต๊ะอิหม่ามในชุมชนนั้นก็ได้

โต๊ะอิหม่ามจำนวนกว่าครึ่งมีการอบรม การเทศ (คุตบะห์) การบรรยายธรรมและการสอนองค์ความรู้แต่ไม่ค่อยได้ผลเพราะผู้ฟังหรือคนในชุมชนไม่ได้นำไปปฏิบัติตาม ซึ่งมีหลายปัจจัยที่ทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จ เช่น มีโต๊ะอิหม่ามจำนวนกว่าครึ่งไม่ได้รับความร่วมมือเพราะผู้ใหญ่ว่าง และขาดความร่วมมือจากคนในชุมชน มีโต๊ะอิหม่ามจำนวนกว่าครึ่งขาดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องอันเนื่องมาจากพื้นฐานการศึกษา เทคนิคการสอน และทัศนคติของโต๊ะอิหม่าม มีโต๊ะอิหม่ามจำนวนกว่าครึ่งขาดความจริงจังและจริงจังในการแก้ไขพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากขาดการตระหนัก มีโต๊ะอิหม่ามบางคนขาดรายได้หรือทุนทรัพย์ในการเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามเพื่อที่จะนำมาพัฒนาด้านการศึกษาให้คนในชุมชนและเยาวชน อันเนื่องมาจากขาดการติดต่อที่ดีในการหาทุนทรัพย์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง และยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและขาดบุคลากรจากภาครัฐที่จะมาให้ความรู้ในด้านวิชาชีพกับคนในชุมชน อันเนื่องมาจากขาดการประสานงานที่ดีกับหน่วยงานภาครัฐหรืออาจมาจากการละเลยของภาครัฐ หรืออาจมาจากการขาดงบประมาณของภาครัฐ และที่ต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่ง คือ ขาดการประสานงานที่ดีและมีประสิทธิภาพของคนภายในชุมชน

4.5 สรุป

จากการศึกษาการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม ในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า ผลของการเผยแพร่คำสอนของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามนั้น

ด้านสังคม มีผลที่ได้มากที่สุด คือ เรื่อง การช่วยลดปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนได้ รองลงมาคือ เรื่อง การช่วยลดปัญหายาเสพติดได้ในระดับหนึ่งด้วยการตักเตือน และ การช่วยทำให้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนาพัฒนาสังคมมากขึ้น เป็นที่น่าสังเกตว่าโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่สามารถใช้คำสอนที่มาจากอัลลฮุ (พระเจ้า) และรอซูล (ศาสนทูต) สอนสั่งคนในชุมชนจนสามารถช่วยลดปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนได้ สาเหตุมาจากคนในชุมชนมีความศรัทธามั่นในพระเจ้าและศาสนทูตของพวกเขา และสามารถช่วยลดปัญหาเสพติดได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้เพราะการตักเตือน สั่งสอน อบรมและขัดเกลาเป็นหน้าที่โดยตรงของโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนา คณะกรรมการบริหารมัสยิดคนในชุมชน ที่จะต้องจัดการกับยาเสพติด และหาวิธีการบำบัดผู้ติดยาเสพติดให้หมดไปจากชุมชนให้ได้รวมถึงการหยุดยั้งผู้จำหน่ายด้วย

ส่วนเรื่องการว่ากล่าวตักเตือนด้วยความหวังดีเมื่อสมาชิกในชุมชนทำผิดนั้น ผู้นำศาสนาอิสลาม (โต๊ะอิหม่าม) จะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่มากที่สุดเป็นอันดับรองลงมา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหลักการบริหารจัดการชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้น สมควรใช้วิธีการทางสันติจะดีกว่า การลงโทษ นอกจากผู้ที่เกรง คือถึงที่สุด ไม่สามารถใช้วิธีสันติได้ ก็จะใช้บทวิธีการลงโทษตามกฎหมายอาญา ซึ่งสอดคล้องกับ อภินันท์ วันแอะละ (2542 : 72) ที่สรุปหลักการบริหารจากกูรออันโองการโดยมีเนื้อความสำคัญว่า ให้อภัย ไม่อาฆาตแค้นผู้ใด เมื่อพบคนทำผิดก็พร้อมตักเตือนด้วยความหวังดี และสอดคล้องกับอูทัย หิรัญโต (2526 : 50) ที่กล่าวว่า ผู้นำที่ดีจะต้องมีบุคลิกภาพที่ทำให้ใครเห็น ใครชอบ ซึ่งชมทั้งร่างกายและจิตใจ บุคลิกภาพเช่นว่านั้น คือบุคลิกภาพภายนอก ได้แก่ รูปร่างกริยาท่าทาง ท่วงทีวาจา และบุคลิกภายใน ได้แก่ ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ความยุติธรรม ความเมตตาปราณี บุคลิกภาพเช่นนี้จะช่วยส่งเสริมลักษณะผู้นำให้ถาวร และสอดคล้องกับชงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์ (อ้างถึงใน สุภาภรณ์ ตั้งธงทองกุล, 2546 : 24) ที่กล่าวว่า ลักษณะของผู้นำที่มีประสิทธิภาพสูง มักจะต้องมีความเฉลียวฉลาด มีความยุติธรรมมีความเข้าใจความรอบรู้ทั่วไปแบบความรู้เฉพาะอย่างมีการรับรู้ได้อย่างถูกต้อง เป็นผู้รับมอบหมายงานที่ดี และจะต้องเป็นความซื่อสัตย์ อีกด้วย

เรื่อง การช่วยทำให้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนาพัฒนาสังคมมากขึ้นนับว่าเป็นผลจากการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านคำสอนของรองศาสนาอิสลามจากโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม และการเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามในรูปแบบต่าง ๆ นั้น จะมีสถาบันจัดทำเอกสารเผยแพร่ศาสนาอิสลามทางเอกสารอยู่หลายสถาบัน รวมทั้งสำนักจุฬาราชมนตรีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และสมาคมครูสัมพันธ์ มีทั้งตำราเรียน หนังสือพิมพ์ นิตยสารและสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น มีการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง โดยมีรายชื่อของสำนักจุฬาราชมนตรีรายการเอกชนอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งรายวันและรายสัปดาห์ และมีการเผยแพร่ด้วยวิธีจัดประชุม จัดสัมมนาส่งวิทยากรไปบรรยายตามองค์กรต่าง ๆ เชิญมา ลักษณะการเผยแพร่ของสถาบันมุสลิมส่วนใหญ่จะทำกันตามความรับผิดชอบของตนภายในประเทศเท่านั้น และอาศัยงบประมาณจากแรงศรัทธาของพี่น้องมุสลิมเอง

ด้านสิ่งแวดล้อม มีการปฏิบัติตามคำสอนมากที่สุดในเรื่อง การช่วยทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมดีขึ้นรองลงมาคือเรื่องการรณรงค์ ปลูกฝังให้รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น และเรื่องการนัดเอาวันหยุดมาพัฒนาชุมชนเป็นประจำ สำหรับการปฏิบัติตามคำสอนน้อยสุดคือ เรื่องการช่วยทำให้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนาด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีผลตอบรับดีขึ้นเล็กน้อย และมีผลตอบรับดีมากทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้นมาก ซึ่งสอดคล้องกับ ยูซุฟ คอเลาะ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของผู้นำศาสนาอิสลาม ในการสร้างเครือข่าย การอนุรักษ์แม่น้ำปัตตานี : ศึกษากรณีอำเภอเมือง จังหวัดยะลา กล่าวว่า ตามหลักปฏิบัติทางศาสนาอิสลามในการส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็น ว่าศาสนาอิสลามตระหนักและส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มากที่สุดและศาสนาอิสลามถือว่าความสะอาดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักการศรัทธา

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง “การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาโตะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ในการพัฒนาชุมชนมุสลิม และเพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเผยแพร่คำสอนศาสนาของโตะอิหม่ามผู้นำสูงสุดของมัสยิดนั้น ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร ในการพัฒนาชุมชนมุสลิม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม (โตะอิหม่าม) ที่ดำรงตำแหน่งในมัสยิดเขตกรุงเทพ และลาดกระบัง จำนวน 12 คน ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ เป็นการศึกษาตามแนววิจัยเชิงคุณภาพ Qualitative Research ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้หลักตรรกะ คือ ใช้หลักเหตุผลการวิเคราะห์ ที่เทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎี ควบคู่กับบริบท ซึ่งข้อมูลทั้งหมดนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเอกสาร รวมทั้งมีการจัดหมวดหมู่ในแต่ละด้าน แต่ละประเด็น เพื่อให้ข้อมูลมีความชัดเจนเชิงรูปธรรม ผู้ศึกษาใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบ โดยใช้สถิติหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

5.1 สรุปข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญทั้งหมด 12 คน ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุ ตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 50.0) ทุกคนสมรสแล้ว (ร้อยละ 100.0) มีอายุการทำงานต่ำกว่า 10 ปี (ร้อยละ 50.0) ประกอบอาชีพ ธุรกิจส่วนตัวและครูสอนศาสนาทำกัน 5 คน (ร้อยละ 42.0) สำเร็จการศึกษาสูงสุดด้านศาสนาในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 50.0) มีการศึกษาสูงสุดด้านสามัญในระดับมัธยมปลาย (ร้อยละ 42.0) มีรายได้ 10,000-20,000 บาท (ร้อยละ 42.0) ได้รับการอบรมด้านบริหารมัสยิดและชุมชนร้อยละ 50.0

5.2 ทักษะคติของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามต่อการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลาม

ทักษะคติของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามต่อคนในชุมชนที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลามมีทัศนคติต่อคนในชุมชนที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลาม

ในด้านสังคม มีโต๊ะอิหม่ามให้ทัศนคติตรงกันมากที่สุด คือ มองว่าการพัฒนาสังคมเป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับทุกคน รองลงมา มองว่าการพัฒนาสังคมควรใช้โรงเรียนและมัสยิดเป็นศูนย์กลาง

สำหรับด้านสิ่งแวดล้อม มีโต๊ะอิหม่ามให้ทัศนคติตรงกันมากที่สุด คือ มองว่า ชุมชนต้องช่วยกันอนุรักษ์ คุคลอง ต้นไม้และสิ่งแวดล้อม รองลงมา มองว่า ชุมชนในมัสยิดจะดีได้ก็ต่อเมื่อสิ่งแวดล้อมต้องดีก่อน

5.3 บทบาทหน้าที่ของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม

บทบาทหน้าที่ของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิมที่สอดคล้อง กับเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลาม ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม

ในด้านสังคม มีโต๊ะอิหม่ามได้ทำบทบาทหน้าที่ตรงกันมากที่สุดในเรื่อง การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่แก่ประชาชนในชุมชน รองลงมาคือเรื่องการอนุรักษ์ รักษา ศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

สำหรับด้านสิ่งแวดล้อม มีโต๊ะอิหม่ามได้นำบทบาทหน้าที่ตรงกันมากที่สุด ในเรื่อง การให้ความรู้ ในการรักษาทรัพยากรของชุมชน เช่น ต้นไม้ แม่น้ำ สวนสาธารณะเพื่อประโยชน์แก่เยาวชนรุ่นหลัง รองลงมา มีสองเรื่อง คือ เรื่องการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่างๆ ในชุมชน และเรื่อง การเป็นแกนนำในการปฏิบัติการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในชุมชน

5.4 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลาม

ความคิดเห็นของโต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลาม ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ในด้านสังคม ความคิดเห็นของโต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตรงกันมากที่สุด ในเรื่อง การร่วมสวดส่งกุแผลและรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดตรงลงมาคือเรื่อง การร่วมทำบุญอะกีเกาะห์ ให้กับเด็กที่เกิดใหม่ และบริจาคเงินส่งเสริมการศึกษา และร่วมหารายได้ให้กับโรงเรียนสอนศาสนาและสามัญในชุมชน

ด้านสิ่งแวดล้อม ความคิดเห็นของโต๊ะอิหม่ามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตรงกันมากที่สุดในเรื่อง ความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตดูแลความปลอดภัยในชุมชนตรงลงมา คือ การรณรงค์เรื่องรักษาความสะอาดในชุมชน เช่น การเก็บขยะ กำจัดสิ่งปฏิกูล อนุรักษ์น้ำในคลอง และร่วมปลูกต้นไม้บริเวณหน้าบ้านและมัสยิด

5.5 ผลการเผยแพร่คำสอนอิสลามของโต๊ะอิหม่ามกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ผลของการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า ผลของการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม

ในด้านสังคม มีผลของการเผยแพร่คำสอนของโต๊ะอิหม่ามตรงกันมากที่สุดในเรื่องสามารถช่วยลงปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนได้ รองลงมาสามารถช่วยลดปัญหายาเสพติดได้ในระดับหนึ่ง และช่วยทำให้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนาในด้านการพัฒนาสังคมมากขึ้น

สำหรับด้านสิ่งแวดล้อม มีผลของการเผยแพร่คำสอนของโต๊ะอิหม่ามตรงกันมากที่สุดในเรื่อง สามารถช่วยทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมดีขึ้น รองลงมามีการรณรงค์ ปลูกฝังให้รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น และมีการนัดเอาวันหยุดมาพัฒนาชุมชนเป็นประจำ

5.6 ขอเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

ด้านการเผยแพร่คำสอนศาสนา

- 1) ผู้นำถือศาสนาอิสลามทุกคนจะต้องนำหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้องจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและซุนนะห์ (แบบอย่างของศาสดา) มาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
- 2) โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนาอิสลาม จะต้องส่งเสริมให้ชุมชนเข้าใจหลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลาม คำสอนเกี่ยวกับภาคธุรกิจ ครอบครัวยุทธศาสตร์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตามหลักการของศาสนาอิสลาม
- 3) โต๊ะอิหม่ามควรเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านศาสนา ด้านสามัญและหลักสูตรการบริหารจัดการ
- 4) โต๊ะอิหม่ามควรส่งเสริมความเข้าใจอันดี ด้วยหลักสมานฉันท์ เพื่อให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชนและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ด้านสังคม

- 1) โต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามควรจัดอบรมเกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่ แก่เยาวชนมุสลิมและประชาชนทั่วไป
- 2) ควรมอบรางวัลให้แก่คู่ครองที่สร้างประโยชน์ให้กับสังคม และไม่ทำให้ศาสนาเสื่อมเสีย เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของชุมชน
- 3) ควรมีการรณรงค์ให้ใช้สถานที่มัสยิดเป็นศูนย์กลางในการจัดงานพิธีต่าง ๆ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม
- 4) โต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามมุสลิมทุกมัสยิด ควรสอดส่องดูแลสมาชิกในชุมชนให้ได้รับการศึกษาทั้งด้านศาสนาและสามัญอย่างทั่วถึง
- 5) ควรจัดอาสาสมัครออกสอดส่องดูแลจัดการเกี่ยวกับยาเสพติด
- 6) ควรจัดอาสาสมัครเยี่ยมเยียนชุมชนเก็บข้อมูลในทุก ๆ ด้านเป็นประจำ

ด้านสิ่งแวดล้อม

- 1) โต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามและคณะกรรมการประจำมัสยิดควรจัดงานวันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นประจำทุกปี เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนมีความรักปรารถนาดีต่อสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

- 2) เขียนคำขวัญ คติเตือนใจที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อเตือนสติให้ช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อม
- 3) รณรงค์ให้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ทุกครัวเรือน เพื่อสอดคล้องกับคำสอนของศาสนาอิสลามให้ตระหนักและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 4) ควรจัดให้มีส่วนหย่อมประจำมัสยิด มีการเลี้ยงปลาในकुคลองบริเวณมัสยิด

5.7 ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

- 1) การศึกษาครั้งนี้ ได้เน้นถึงการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ควรมีการศึกษาในทุก ๆ ด้าน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้นำชุมชนมุสลิมสำหรับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่ครบทุกด้านและถูกต้อง
- 2) ควรศึกษาจากผู้นำศาสนาในทุกระดับที่มีบทบาทสำคัญ รวมถึงผู้บริหารระดับสูงของศาสนาอิสลามในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนมุสลิมเพื่อลดช่องว่างระหว่างผู้นำศาสนาในทุกระดับกับชุมชน โดยเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนและพึ่งตนเองได้ของชุมชนต่อไป

บรรณานุกรม

- การีม อับดุลเลาะฮ์. 2552. **คู่มือมุสลิมเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ส.วงศ์เสงี่ยม.
คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร. 2551. **ประชาคมมุสลิม**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มุสลิมไทย.
- ตาดูดิน อูสมาน. 2545. **การพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชนมุสลิม : ศึกษากรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์วัฒน์. 2529. **ทัศนคติ ความเชื่อและพฤติกรรม**. ภาคนิพนธ์ โครงการพัฒนา
สังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชูชีพ อ่อน โคนสูง. 2522. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- เชิดศักดิ์ โหมวาสินธุ์. 2520. **การวัดทัศนคติและบุคลิกภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบทาง
การศึกษาและจิตวิทยา.
- ทิตยา สุวรรณะชญ. 2520. **ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรม**. กรุงเทพมหานคร :
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2524. **เอกสารประกอบการบรรยายจิตวิทยาชั้นสูง ปีการศึกษา 2523-2524**.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์. 2542. **ทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมทางสังคม**. เอกสารประกอบการสอน
คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.(อัคราณา)
- ธีรพร อุวรรณ โณ. 2529. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- นิคม สุวรรณรุ่งเรือง. 2531. **ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชาย
แดนภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิพนธ์ คันธเสวี. 2511. **สรุปรายงานวิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับทัศนคติของคนไทยบางกลุ่มที่มีต่อทหาร
อเมริกันที่ประจำในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2520. **การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**. กรุงเทพมหานคร : ไทย
วัฒนาพานิช.

- ปรีชา อาบีดิน. 2547. บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลาม (โต๊ะอิหม่าม) ในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม : ศึกษากรณีมัสยิดในเขตมีนบุรี คลองสามวา ลาดกระบัง ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พจน์ เพชรบูรณิน. 2519. การสร้างสัมพันธภาพและกำลังขวัญของบุคคล. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พลเทพ จันทรสีประเสริฐ. 2526. การสร้างขวัญและการจูงใจในการปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พจน์ วรรณ. 2526. จิตวิทยาสังคม ทฤษฎี และปฏิบัติการ. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- มานี ชูไทย. 2544. รายงานการวิจัยเรื่อง อิสลาม : วิธีการดำเนินชีวิตที่พัฒนาคุณภาพชีวิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- มรรวาน สะมะฮุน, ผู้แปล. 2550. อัลกุรอานนุ้ลการ์ิมฉบับแปลไทย เล่มที่ 1-2 : พระดำรัสของพระองค์อัลลอฮ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ส.วงศ์เสงี่ยม.
- โมฮัมมัด อับดุลกาเดร์. 2528. รายงานการสัมมนาเรื่อง อิสลาม : วิธีการดำเนินชีวิต. ครั้งที่ 1 เล่ม 1 พ.ศ. 2528. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2535. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- รุ่งนภา บุญคุ้ม. 2536. ทศนคติของการพัฒนากรต่อนโยบายการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด : ศึกษากรณีศูนย์ช่วยทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขต 3 ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ยูซุฟ ดอเลาะ. 2546. บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลามในการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์แม่น้ำปัตตานี : ศึกษากรณี อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2548. ภูมิปัญญากับการสร้างพลังชุมชน. เอกสารวิจัยองค์การมหาชน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สุภาภรณ์ ตั้งธงทองกุล. 2546. บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาตำบลศึกษากรณี : ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุพจน์ กลินกาเซ็น. 2550. การประยุกต์ใช้และการเผยแพร่ภูมิปัญญาการแพทย์ตามแนวทางอิสลาม. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2527. **กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยมุสลิม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กองทุน
สง่ารัฐจิระอัมพร.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2535. **วัฒนธรรมอิสลาม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุรินทร์ไทย.
- อภิรักษ์ วันแอะละ. 2542. **บทบาทของคณะกรรมการมัสยิดในการพัฒนาชุมชนมุสลิม: ศึกษา
เฉพาะกรณีมัสยิดในจังหวัดนนทบุรี**. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อุทัย หิรัญโต. 2526. **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มนุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
โอเคียนสโตร์
- อรุณ บุญชม. 2548. **คลังวิชาการสุภาพะมุสลิม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มุสลิมไทย.
- อรุณ บุญชม, ผู้แปล. 2525. **หะดีษขอเสียะฮ์ฉบับแปลไทย เล่มที่ 1-9 : พระดำรัสของท่านศาสดา
ที่ถูกต้อง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ส. วงศ์เสงี่ยม.
- อะหมัด อัซฮาร์ บาซิริ. 2545. **ระบบเศรษฐกิจอิสลามเบื้องต้น**. แปลจาก อัลบิดายะตุลนุซุมุ้ลอิคตี
ซอคฟีลอิสลาม โดย อับดุลละอะ อับรู. กรุงเทพมหานคร: อัลอิหม่ามพรีนติ้ง.
- อัคตะรุคดีน อะฮฺเมด, มาญิด เอช.เอ ฮาซิม และกัซซี อัลฮาซิม. 2547. **อิสลามกับวิกฤติสิ่งแวดล้อม**.
แปลจาก อัลอิสลามวัลอัชมะตุ้ลบีอะหฺ โดย บรรจง บินกาซัน. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มุสลิมไทย.
- เอ็ม. อูเมอร์ ซัฟพรา. 2547. **อิสลามกับการพัฒนาเศรษฐกิจ**. แปลจาก อัลอิสลามวัตตะเตาวูรู้ล
อิคตีซอด โดย บรรจง บินกาซัน. นนทบุรี : ออฟเซ็ท เพรส.
- Abubakr Ahmed Bagader. 2008. **Environmental Protection in Islam**. Kingdom
of Saudi Arabi : The World Conservation Union.
- Mohammad Assayed Jamil. 1999. **A Study on Environmental Issues with
Reference to The Qur,an and The Sunna**. Kingdom of Morocco :
Imprimerie Al-Maarif Al-Jadida Rabat.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

เรื่อง การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม :
กรณีศึกษาโต๊ะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร

แบบสอบถามนี้ ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) นอกจากนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแล้ว ยังจะเป็นประโยชน์ในการนำข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการวางแผนการบริหารงานองค์กรมัศยิดและชุมชน โดยมี得有ผลกระทบต่อทางลี้มเกี่ยวกับผู้ใด

ท่านเป็นบุคคลซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยในการจัดจำหน่ายรายงานผลการศึกษาคั้งนี้ สำเร็จได้ด้วยดี ผู้ศึกษาจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในการแสดงความคิดเห็นอย่างจริงใจ ผู้ศึกษาจะถือเป็นความลับและใช้เฉพาะในการศึกษาในคั้งนี้เท่านั้น และขอขอบพระคุณอย่างสูงที่ ท่านได้กรุณาให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง

คำแนะนำในการตอบ

1. โปรดตอบตามความคิดเห็นของท่าน
2. โปรดตอบทุกข้อ

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

อนุชา หวังภักดี

กุมภาพันธ์ 2553

ภาคผนวก ก.

แนวประเด็นสัมภาษณ์เจาะลึก

โต๊ะอิหม่าม

เรื่อง การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
: กรณีศึกษา โต๊ะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร

ชื่อมัศยิด.....ที่ตั้งเลขที่.....ถนน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

คำชี้แจง กรุณากรอกแบบสอบถามโดยใช้เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หรือเติม

ข้อความลงในช่องว่างที่ตรงกับข้อเท็จจริง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลภูมิหลังของโต๊ะอิหม่ามผู้ตอบแบบสอบถาม

1. อายุ..... ปี

2. สถานภาพ

1. โสด/แยกกันอยู่ 2. สมรส

3. ท่านเป็นโต๊ะอิหม่ามประจำมัศยิดแห่งนี้มาแล้วประมาณ.....ปี

4. อาชีพหลักที่ท่านมีรายได้

1. พนักงานบริษัทเอกชน 2. ก้าขาย
 3. ลูกจ้างใช้แรงงาน 4. รับราชการ รัฐวิสาหกิจ
 5. ครูสอนศาสนา 6. ธุรกิจส่วนตัว

5. ท่านจบการศึกษาด้านศาสนาสูงสุดในระดับใด

1. ฟีรคุดัย์/อิบติดาอีย์ (ระดับพื้นฐาน) 2. เอียะดาดีย์ (ระดับกลาง)
 3. ชะนะวีย์ (ระดับสูง)
 4. ปริญญาตรี สาขา.....
 5. สูงกว่าปริญญาตรี สาขา.....
 6. อื่น ๆ (ระบุ)

6. ท่านจบการศึกษาสามัญสูงสุดในระดับใด

☐ 1. ประถมศึกษาปีที่ 4	☐ 2. ประถมศึกษาปีที่ 6 หรือปีที่ 7
☐ 3. มัธยมศึกษาปีที่ 3	☐ 4. มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ม.8 หรือ ม.ศ.5
☐ 5. อนุปริญญา สาขา.....	
☐ 6. ปริญญาตรี สาขา	
☐ 7. สูงกว่าปริญญาตรี	

7. รายได้ต่อเดือนประมาณ..... บาท

8. ท่านได้ผ่านการอบรมการบริหารมัธยมและชุมชนมากน้อยเพียงใด

☐ 1. อบรม 3 ครั้ง ต่อปี
☐ 2. อบรม 2 ครั้ง ต่อปี
☐ 3. อบรม 1 ครั้ง ต่อปี
☐ 4. อบรม 2 ปี ต่อครั้ง
☐ 5. ไม่เคยผ่านการอบรม

ประเด็นคำถามแบบเจาะลึก

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของโต๊ะอิหม่ามและการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม

- ทัศนคติของโต๊ะอิหม่ามต่อคนในชุมชนในด้านการพัฒนาสังคมที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

ด้านสิ่งแวดล้อม

- ทัศนคติของโต๊ะอิหม่ามต่อคนในชุมชนในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 บทบาทหน้าที่ของโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลามในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม

ด้านสังคม

- การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่แก่ประชาชนในชุมชน
- การเจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอม กรณีประชาชนมีปัญหาชีวิตคู่
- การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้พิการ หญิงม่าย คนชรา เด็กกำพร้าในชุมชน
- การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการช่วยเหลือ สนับสนุน เช่น เงิน บุคลากร แรงงาน ฯลฯ
- การอนุรักษ์ รักษา ศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ด้านสิ่งแวดล้อม

- การให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน
- การเป็นแกนนำในการปฏิบัติกร ฟื้นฟู สภาพแวดล้อมในชุมชน
- การจัดกิจกรรมรณรงค์ เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด มีประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด
- การรักษาทรัพยากรในชุมชน เช่น ดินไม้ แม่น้ำ สวนสาธารณะ เพื่อประโยชน์แก่เยาวชนรุ่นหลัง

ประเด็นคำถามแบบเจาะลึก

ส่วนที่ 4 ประเด็นคำถามเจาะลึก การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม

- ชุมชนของท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรม ด้านพัฒนาสังคม ในเรื่องใดมากที่สุด

ด้านสิ่งแวดล้อม

- ชุมชนของท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรม ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในเรื่องใดมากที่สุด

ส่วนที่ 5 ผลของการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม

- ผลที่ได้จากการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามด้านการพัฒนาสังคม

ด้านสิ่งแวดล้อม

- ผลที่ได้จากการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 6 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

- ท่านมีปัญหาอุปสรรคในการเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างไร
(กรุณาเรียงลำดับปัญหาและอุปสรรคตามความสำคัญ)
- ท่านมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างไร

ภาคผนวก ข

พระราชบัญญัติ

การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม

พ.ศ. ๒๕๕๐

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

เป็นปีที่ ๕๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยมัสยิดอิสลามและกฎหมายว่าด้วยการศาสนาอิสลาม

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภาดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๕๐”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิก

(๑) พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. ๒๔๕๐

(๒) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนาอิสลาม พุทธศักราช ๒๔๘๘

(๓) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนาอิสลาม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๕๑

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“มัสยิด” หมายความว่า สถานที่ซึ่งมุสลิมใช้ประกอบศาสนกิจโดยจะต้องมีละหมาดวันศุกร์เป็นปกติ และเป็นสถานที่สอนศาสนาอิสลาม

“สัปบุรุษประจำมัสยิด” หมายความว่า มุสลิมที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีมติรับเข้าเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด และมีชื่ออยู่ในทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด แต่ผู้นั้นจะเป็นสัปบุรุษเกินกว่าหนึ่งมัสยิดในเวลาเดียวกันไม่ได้

“อิหม่าม” หมายความว่า ผู้นำศาสนาอิสลามประจำมัสยิด

“คอเต็บ” หมายความว่า ผู้แสดงธรรมประจำมัสยิด

“บิหลั่น” หมายความว่า ผู้ประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ กับออกกฎกระทรวงระเบียบ ประกาศ และคำสั่ง เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละกระทรวง

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๖ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีคนหนึ่ง เพื่อเป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย

ให้นายกรัฐมนตรีนำชื่อผู้ที่จะดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีซึ่งได้รับความเห็นชอบจากกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั่วประเทศขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นจุฬาราชมนตรี

หลักเกณฑ์และวิธีการสรรหาจุฬาราชมนตรีตามวรรคสองให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้มีเงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรีตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๗ จุฬาราชมนตรีต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

(๑) เป็นมุสลิมผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

๒๕๔๐

- (๒) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์
- (๓) เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี
- (๔) เป็นผู้มิประพฤติปฏิบัติตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามโดยเคร่งครัด
- (๕) เป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับทุกศาสนา
- (๖) เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- (๗) ไม่เป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย
- (๘) ไม่เป็นผู้เคยถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- (๙) ไม่เป็นผู้ทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ไร้ความสามารถหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- (๑๐) ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- มาตรา ๘ จุฬาราชมนตรีมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้
- (๑) ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นต่อทางราชการเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม
- (๒) แต่งตั้งคณะผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (๓) ออกประกาศแจ้งผลการตรวจจันท์ตามมาตรา ๓๕ (๑๑) เพื่อกำหนดวันสำคัญทางศาสนา
- (๔) ออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- มาตรา ๙ จุฬาราชมนตรีพ้นจากตำแหน่งเมื่อ
- (๑) ตาย
- (๑) ลาออก
- (๑) มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พ้นจากตำแหน่งเพราะขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๗
- มาตรา ๑๐ จุฬาราชมนตรี กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กรรมการอิสลามประจำจังหวัดและกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มีสิทธิสวมเสื้อครุยและประดับเข็มพระปรมาภิไธย ทั้งนี้ ตามระเบียบว่าด้วยการนั้น
- มาตรา ๑๑ เมื่อเห็นสมควร กระทรวงศึกษาธิการอาจจัดตั้ง “อิสลามวิทยาลัย” ขึ้นเพื่อให้เกิดการศึกษาและอบรมทางวิชาการศาสนา วิชาการทั่วไป และวิชาชีพได้

หมวด ๒
การจัดตั้งและการเลิกมัสยิด

มาตรา ๑๒ การสร้าง การจัดตั้ง การย้าย การรวม การเลิก และการจดทะเบียนมัสยิด ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดตั้ง การรวม และการเลิกมัสยิด ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๓ ให้มัสยิดที่ได้จดทะเบียนจัดตั้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นผู้แทนของมัสยิดในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอาจมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทนก็ได้

มาตรา ๑๔ มัสยิดที่เป็นนิติบุคคลอาจเลิกได้โดยการจดทะเบียนเลิกมัสยิดต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ บรรดาทรัพย์สินของมัสยิดที่เลิกตามวรรคหนึ่ง ให้โอนไปยังมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลที่อยู่ใกล้ที่สุด ถ้าไม่อาจทำได้ให้โอนไปยังมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลที่อยู่ในลำดับถัดไป เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมีผู้อุทิศให้และผู้อุทิศให้ได้แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๕ มัสยิดที่ได้จดทะเบียนแล้วให้ดำเนินการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดหมวด ๕ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันจดทะเบียน

หมวด ๓
คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

มาตรา ๑๖ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย” ประกอบด้วยจุฬาราชมนตรีเป็นประธานกรรมการและกรรมการ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจากกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ซึ่งเป็นผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำ

จังหวัด จังหวัดละหนึ่งคนและจากกรรมการอื่นซึ่งคัดเลือกโดยจุฬาราชมนตรีมีจำนวนหนึ่งในสามของจำนวนผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ถ้ามีเศษให้ปัดทิ้ง

การคัดเลือกผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และการคัดเลือกกรรมการอื่นตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการด้วยตนเองเป็นรองประธานกรรมการ เลขาธิการ และตำแหน่งอื่นตามความจำเป็น

มาตรา ๑๗ กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม

(๑) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๗ ยกเว้น (๒) และ (๑๐)

(๒) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์

มาตรา ๑๘ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ให้คำปรึกษาแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

(๒) ให้คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับศาสนาอิสลามแก่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

(๓) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมอบหมาย

(๔) ออกระเบียบเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินและการจัดหาผลประโยชน์ของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและมัสยิด

(๕) ออกระเบียบวิธีการดำเนินงานและควบคุมดูแลการบริหารงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

(๖) ปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในจังหวัดที่ไม่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ในกรณีนี้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจะมอบหมายให้คณะกรรมการอิสลามจังหวัดที่ใกล้เคียงปฏิบัติหน้าที่แทนก็ได้

(๗) พิจารณาวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตามมาตรา ๔๑

(๘) จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับรายจ่ายของสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

(๙) ออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม

(๑๐) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางศาสนา และการศึกษาศาสนาอิสลาม

(๑๑) ประสานงานกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องในกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

(๑๒) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๕ กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง มีวาระการดำรงตำแหน่งหกปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

เมื่อกรรมการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ให้มีการคัดเลือกเพื่อดำเนินการแต่งตั้งใหม่ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันครบกำหนดตามวาระ ในระหว่างที่ยังมิได้มีการแต่งตั้งกรรมการใหม่ ให้กรรมการนั้นทำหน้าที่ไปก่อนจนกว่าจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งกรรมการใหม่

มาตรา ๒๐ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา ๑๕ กรรมการกลางอิสลามกลางแห่งประเทศไทย พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีมติให้พ้นจากตำแหน่งเพราะขาด

คุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๗

ในกรณีที่ตำแหน่งกรรมการว่างลงเพราะเหตุอื่นใด นอกจากถึงคราวออกตามวาระให้มีการคัดเลือกดำเนินการแต่งตั้งกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง เว้นแต่ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งที่ว่างเหลือไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันจะไม่คัดเลือกกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้ กรรมการที่ได้รับแต่งตั้งแทนอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศรายชื่อกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยที่พ้นจากตำแหน่งในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๒๑ ในการประชุมคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่จึงจะเป็นองค์ประชุม

ถ้าประธานกรรมการไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานกรรมการปฏิบัติหน้าที่แทนถ้าประธานกรรมการและรองประธานกรรมการไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

มติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด แต่ถ้าเป็นมติให้กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยพ้นจากตำแหน่ง มติดังกล่าวต้องมีเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

มาตรา ๒๒ ให้มีสำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยมีฐานะเป็นนิติบุคคลมีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย โดยมีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเป็นผู้แทนของสำนักงานในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยอาจมีมติมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทนก็ได้ และให้เลขาธิการคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบในกิจการของสำนักงาน

หมวด ๔

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

มาตรา ๒๓ จังหวัดใดมีราษฎรนับถือศาสนาอิสลามและมีมัสยิดตามมาตรา ๑๓ ไม่น้อยกว่าสามมัสยิด ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยประกาศให้จังหวัดนั้นมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดคณะหนึ่งประกอบด้วยกรรมการมีจำนวนไม่น้อยกว่าเก้าคนแต่ไม่เกินสามสิบคน

การคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการให้อิหม่ามประจำมัสยิดในจังหวัดนั้นเป็นผู้คัดเลือก ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการด้วยกันเป็นประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการและตำแหน่งอื่นตามความจำเป็น

ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศรายชื่อผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ และกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๒๔ กรรมการอิสลามประจำจังหวัดต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (๑) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๗
- (๒) เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปีก่อนวันคัดเลือก
- (๓) มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปีก่อนวันคัดเลือก

มาตรา ๒๕ กรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีวาระการดำรงตำแหน่งหกปี เมื่อตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำจังหวัดว่างลงให้มีการคัดเลือกกรรมการแทนภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง เว้นแต่ตำแหน่งกรรมการ

ว่างลงก่อนถึงกำหนดตามวาระไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน และยังมีกรรมการเหลืออยู่ไม่น้อยกว่า
กึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการที่ได้รับการคัดเลือก จะไม่ให้มีการคัดเลือกกรรมการแทนตำแหน่งที่
ว่างก็ได้ กรรมการที่ได้รับการคัดเลือกแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๒๖ ในจังหวัดที่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้คณะกรรมการมีอำนาจ
หน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นเกี่ยวกับศาสนาอิสลามต่อผู้ว่าราชการจังหวัด
 - (๒) กำกับดูแลและตรวจตราการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใน
จังหวัดและจังหวัดอื่นตามที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมอบหมาย
 - (๓) ประนีประนอมหรือชี้ขาดคำร้องทุกข์ของสัปบุรุษประจำมัสยิดซึ่งเห็นว่าไม่ได้รับ
ความเป็นธรรมจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
 - (๔) กำกับดูแลการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
 - (๕) พิจารณาแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
 - (๖) สอบสวนพิจารณาให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๔๐(๔)
 - (๗) สั่งให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพักหน้าที่ระหว่างถูกสอบสวน
 - (๘) พิจารณาเกี่ยวกับการจัดตั้ง การย้าย การรวม และการเลิกมัสยิด
 - (๙) แต่งตั้งผู้รักษาการแทนในตำแหน่ง อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น เมื่อตำแหน่งดังกล่าว
 - (๑๐) ออกหนังสือรับรองการสมรสและการหย่าตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
 - (๑๑) ประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกตามบัญญัติแห่งศาสนา
อิสลามเมื่อได้รับการร้องขอ
 - (๑๒) จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับ รายจ่าย ของสำนักงาน
คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้ถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบัน และรายงานผลการดำเนินงาน
ฐานะการเงินและทรัพย์สินให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยทราบปีละหนึ่งครั้ง
ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี
 - (๑๓) ออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามในจังหวัด
- มาตรา ๒๗ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา ๒๕ กรรมการอิสลาม
ประจำจังหวัดพ้นจากตำแหน่งเมื่อ
- (๑) ตาย
 - (๒) ลาออก

(๓) คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีมติให้พ้นจากตำแหน่งเพราะขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๔

ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศรายชื่อกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่พ้นจากตำแหน่งในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๒๘ การประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้นำมาตรา ๒๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๙ ให้มีสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลมีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โดยมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้แทนของสำนักงานในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่ออากรนี้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจมีมติมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทนก็ได้ และให้เลขานุการคณะกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในกิจการของสำนักงาน

หมวด ๕

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

มาตรา ๓๐ ให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

(๑) อิหม่ามเป็นประธานกรรมการ

(๒) คอเต็บเป็นรองประธานกรรมการ

(๓) บิหลั่นเป็นรองประธานกรรมการและ

(๔) กรรมการอื่นตามจำนวนที่ที่ประชุมสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นกำหนดจำนวนไม่น้อยกว่าหกคนแต่ไม่เกินสิบสองคน

ให้สัปบุรุษประจำมัสยิดซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไป ประชุมกันคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง

ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเลือกกรรมการตาม (๔) เป็นเลขานุการหนึ่งคน นายทะเบียนหนึ่งคน เจริญญิกหนึ่งคน และตำแหน่งอื่นตามความจำเป็น

ให้ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่ได้รับมอบหมายจากประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นประธานในที่ประชุมสัปบุรุษประจำ

มัสยิด เพื่อดำเนินการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด แล้วเสนอคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง

ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา ๓๑ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

(๑) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๗

(๒) อ่านพระคัมภีร์อัลกุรอานได้ถูกต้อง

(๓) สามารถนำในการปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

(๔) มีความสามารถแสดงธรรมได้

(๕) เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวันคัดเลือก อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ไม่ถือเป็นนักพรตหรือนักบวชการพ้นจากตำแหน่งของ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา ๓๒ กรรมการตามมาตรา ๓๐ (๔) ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

(๑) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๗

(๒) เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวันคัดเลือก

(๓) มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดที่มัสยิดนั้นตั้งอยู่ไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวันคัดเลือก

มาตรา ๓๓ เมื่อตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ หรือบิหลั่น วางลง ให้นำวิธีการตามที่บัญญัติในมาตรา ๓๐ มาใช้เพื่อดำเนินการคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวแทนภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง

มาตรา ๓๔ กรรมการตามมาตรา ๓๐ (๔) มีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปี เมื่อตำแหน่งกรรมการวางลง ให้นำวิธีการตามที่บัญญัติในมาตรา ๓๐ มาใช้เพื่อดำเนินการคัดเลือกกรรมการแทนภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง เว้นแต่ตำแหน่งกรรมการดังกล่าววางลงเนื่องจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติให้พ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๔๐ (๔) และผู้ที่พ้นจากตำแหน่งได้ยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยตามมาตรา ๔๑ ระยะเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันให้นับแต่วันที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีมติถ้าตำแหน่งกรรมการวางลงก่อนถึงกำหนดตามวาระไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันจะไม่ดำเนินการคัดเลือกกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้ กรรมการที่ได้รับการคัดเลือกแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๓๕ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) บำรุงรักษามัสยิดและทรัพย์สินของมัสยิดให้เรียบร้อย
 - (๒) วางระเบียบปฏิบัติภายในของมัสยิดเพื่อให้การดำเนินงานของมัสยิดเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
 - (๑) ปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจงของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในเมื่อไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย
 - (๔) สนับสนุนสัจปุรุษในการปฏิบัติศาสนกิจ ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
 - (๕) พิจารณามีมัตริ์รับมุสลิมเข้าเป็นสัจปุรุษประจำมัสยิด
 - (๖) อำนวยความสะดวกและอบรมสั่งสอนให้สัจปุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติศาสนกิจโดยถูกต้องเคร่งครัด
 - (๗) ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสัจปุรุษประจำมัสยิดเมื่อได้รับการร้องขอ
 - (๘) จัดให้มีและรักษาสมุดทะเบียนสัจปุรุษประจำมัสยิด และตรวจตราแก้ไขเพิ่มเติมสมุดทะเบียนดังกล่าวให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง
 - (๙) จำหน่ายชื่อสัจปุรุษประจำมัสยิดออกจากทะเบียน เมื่อได้สอบสวนแล้วปรากฏว่าผู้นั้นกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
 - (๑๐) จัดให้มีทะเบียนทรัพย์สิน เอกสาร และบัญชีรายรับรายจ่ายของมัสยิดให้ถูกต้องตรงความเป็นจริง และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน ฐานะการเงิน และทรัพย์สินของมัสยิด แล้วรายงานให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทราบภายในเดือนมีนาคมของทุกปี
 - (๑๑) ดูแลวงจันทร์และแจ้งผลการดูแลวงจันทร์ต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด
 - (๑๒) ส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- ๓๖ สัจปุรุษประจำมัสยิดผู้ถูกจำหน่ายชื่อตามมาตรา ๓๕ (๙) มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้ประกาศให้จำหน่ายชื่อออกจากทะเบียน และให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพิจารณาวินิจฉัยให้เสร็จภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องคัดค้าน มติของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เป็นที่สุดการยื่นคำร้องคัดค้านและการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด
- มาตรา ๓๗ อีหม่ามมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้
- (๑) ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

- (๒) ปกครองดูแลและแนะนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ให้เรียบร้อย
- (๓) แนะนำให้สัปบุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย
- (๔) อำนวยความสะดวกแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนกิจ
- (๕) ส่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่บรรดาสัปบุรุษประจำมัสยิด
- มาตรา ๓๘ คอเดิมมีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในการแสดงธรรมแก่สัปบุรุษประจำมัสยิด
- มาตรา ๓๙ บิหลันมีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในการประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา
- มาตรา ๔๐ กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพ้นจากตำแหน่งเมื่อ
- (๑) ครบกำหนดวาระตามมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง สำหรับกรรมการอื่นตามมาตรา ๓๐
- (๔) ในคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
- (๒) ตาย
- (๓) ลาออก
- (๔) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติให้พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๓๒
- (๕) สัปบุรุษประจำมัสยิดตามมาตรา ๓๐ วรรคสอง จำนวนเกินกว่ากึ่งหนึ่งยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดขอให้พ้นจากตำแหน่ง และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสอบสวนและวินิจฉัยแล้วมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง
- (๖) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสอบสวนแล้วเห็นว่ามีอุปสรรคในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่มัสยิด หรือบกพร่องต่อหน้าที่ หรือดำเนินกิจการของมัสยิดไปในทางไม่สงบเรียบร้อย หรือขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม หรือกระทำการอันอาจเสื่อมเสียประโยชน์ของมัสยิด และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดวินิจฉัยแล้วมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง ในกรณีที่สอบสวนแล้วเห็นว่าพฤติการณ์แห่งความผิดที่ได้กระทำให้ยังไม่ถึงขั้นให้พ้นจากตำแหน่ง คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจวินิจฉัยให้ภาคทัณฑ์ไว้ก่อนก็ได้
- มาตรา ๔๑ กรรมการอิสลามประจำมัสยิดซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๔๐ (๔) (๕) และ (๖) มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยพิจารณาวินิจฉัยให้เสร็จภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องคัดค้าน มติของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่ง

ประเทศไทยให้เป็นที่ยุติการขึ้นคำร้องคัดค้าน และการวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตามวรรคหนึ่ง ให้
เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา ๔๒ การประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้นำมาตรา ๒๑ มาใช้
บังคับโดยอนุโลม

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๔๓ ให้ผู้ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ดำรงตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๕ ให้กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และกรรมการอิสลามประจำจังหวัดซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ดำรงตำแหน่งต่อไปอีกสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ดำรงตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๔๐

มาตรา ๔๔ ให้มัสยิดซึ่งได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นมัสยิดตามมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔๕ ให้ “อิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย” ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช ๒๔๘๘ เป็นอิสลามวิทยาลัยตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔๖ บรรดากฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งที่ออกตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. ๒๔๕๐ และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช ๒๔๘๘ ให้ใช้บังคับโดยอนุโลมก่อนจนกว่าจะมีกฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งตามพระราชบัญญัตินี้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ - เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. ๒๔๕๐ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช ๒๔๘๘ และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน สมควรปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – นามสกุล	นายอนุชา หวังภักดี
ประวัติการศึกษา	Al – Azhar University Cairo Egypt, 1995 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี, 2551
ประวัติการทำงาน ตำแหน่ง	(อดีต) เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างประเทศ สถานทูตเลบานอนประจำประเทศไทย, กรุงเทพฯ
	(ปัจจุบัน) อาจารย์สอนภาษาอาหรับ โรงเรียนมิฟตาฮ์อัลอุลุมิดดีนียะห์, กรุงเทพฯ
ที่อยู่ปัจจุบัน	577/5, ถนนสุขุมวิท 71, แขวงคลองตันเหนือ, เขตวัฒนา, กรุงเทพมหานคร - 10110